İSTANBULUM

Sarıyer
ve Büyükdere

Tansu Bele

istanbul 2010
AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

heyamola yayınları

Sarıyer ve Büyükdere

Tansu Bele

Heyamola - 2010

Tansu Bele

Gerçek adı Filiz Tansu. Yazar adı Tansu Bele. 1944 İstanbul (Arnavutköy/ Kuruçeşme) doğumlu. Liseyi İtalyan Ticaret Lisesi ve Ata Koleji'nde okudu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü 1972'de bitirdi. Öğretmenlik yapmadı. Yazmayı temel uğraş olarak seçti. Yazın dünyasına 1962 yılında şiirle girdi (Kırşehir gazetesi). İlk öykü ve denemeleri 1984 yılında Sanat Olayı dergisinde yayımlanmaya başladı. Bugüne dek sayısız dergi ve yayın organında öykü, şiir, deneme, inceleme, sosyal konular, dil, felsefe ve kitap tanıtım yazıları yer aldı. Türk Dili Dergisi'nin sürekli yazarı. 1995-1997 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde master (yüksek lisans) çalışması yaptı. "Cumhuriyet Dönemi Erkek Yazınında Kadın Kimlikleri" başlıklı tezi "Erkek Yazınında Kadın" adıyla kitaplaştı ve T.C. Kültür Bakanlığı 75. Yıl Eser Yarışmaları İnceleme Dalı'nda başarı ödülü kazandı. ÇYDD Çocuk Kulübü'nün çalışmaları kapsamında, ÇYDD şubelerinde ve ilköğretimden üniversiteye dek birçok eğitim kurumunda "Felsefeyi Güncelleştirmek" konulu söyleşiler gerçekleştirdi. Kitap okuma günleri düzenledi. Söyleşileri kişisel olarak sürmektedir. Yayımlanmış 45 yapıtı bulunmaktadır. Yazar, öykü, inceleme, araştırma, deneme, roman yapıtları, çocuk ve gençlik romanları, çocuk oyunları üretmektedir. Çocuk oyunları ÇYDD ve okullarda sahnelendi. Lise 3 Felsefe Ders kitabı Talim Terbiye Kurulu'nca onaylandı.

Tansu Bele'nin ödülleri: 1984 Sanat Olayı Dergisi Öykü Birinciliği / 1991 Türk Hava Kurumu Öykü İkinciliği / 1998 Kültür Bakanlığı 75. yıl Eser Yarışmaları İnceleme Dalı Başarı Ödülü / 2003 Eyüboğlu Vakfı- Sabahattin Eyuboğlu Deneme Ödülü

Ah Çocukluğumun Sarıyer'i... Şimdi Neredesin?

Sarıyer Vapur İskelesinden kalkan vapurun geride bıraktığı akıntısına, yanımdaki hiç tanımadığım, yaşıtım erkek çocuklarla birlikte atladım. Bir an bolca köpük yığınının içinde baş döndürücü bir hızla dönüp durduktan sonra gözlerimi açtım. Suyun içinde derinlere doğru çekiliyordum, çevrem o ana dek hiç görmediğim saydam bir mavi-yeşil renge dönüşmüştü. Sanki gerçekdışı bir düşün içindeydim, çevremde dönen dünya camgöbeği bir renge boyanmıştı, içine güneşin ışıklarının yıldız yıldız düştüğü; bir tatlı renk cümbüşü beni almış götürüyordu. Bu saydam ve çılgın akıntı içinde çok hızlı biçimde uzaklara, derinlere sürüklenerek kayıyor, bir bilinmeze doğru akıyordum. Derin denizin dibi yukarılardan süzülen ve kılıç gibi suya saplanan güneş ışıklarıyla pırıl pırıl aydınlanıyor, kocaman taşlar ve yosunlar parlayarak dalgalanıyordu. Işıklar, saydam yeşilliğin içinde dipteki taşlarda oynaşıyor, yosunları aydınlatıyordu. Su böylesine saydamdı. Bense hiç korkmuyordum, çünkü her şey o kadar güzeldi ki... Su beni alıp götürmüştü bilinmezlerin evrenine... Yaşam dışıydı ama yine de yaşamın içindeydi; ışıklı, el değmemiş, temiz yüzlü bir yıldıza benziyordu, öylesine berrak ve saydamdı. Sanki denizin dibinde değil masmavi bir göğün sonsuz derinliklerindeydim. Çok ama çok hoşnuttum; dünya ve üzerindeki yaşamım gözlerimden silinmiş, yerini yeşil ışıklarla donanmış bambaşka, akışkan bir su dünyası almıştı. Ben de bu yeşil dünyanın içinde yüzen bir balıktım!

Aynı anda deniz beni yine büyük bir hızla yüzeye fırlattı, başımı sudan çıkarıp ağzımı açarak derin bir soluk aldım. Hâlâ hızla kaymaktaydım ama bu kez suyun yüzeyinde fırıldak gibi döne döne, yıldırım hızıyla uçarcasına bir yerlere doğru gitmekte, kendiliğinden çekilmekteydim. Bir an geri dönüp, her sabah denize girdiğim askeri Mahfel'in (orduevi) plajına bakmak istedim. Ama olanak dışı bir istekti bu; suyun hızlı kayışı beni neredeyse Kocataş'ın önüne dek çekip getirmişti, Mahfel çok arkada kalmıştı. Bir yandan istemim dışında kayarken öte yandan başımı suyun üzerinde, dik tutmaya çalışarak çevreme bakındım. O an gözlerimin önünde Boğaz'ın karşı kıyısındaki bembeyaz Sütlüce plajı ve onun üstünde yemyeşil yükselen Yuşâ Tepesi belirdi, birden Sarıyer'i ve onun yeşille mavinin sarmaş dolaş karıştığı doğasını ne denli sevdiğimin ayırımına vardım.

Yüreğim bu maviliklerin, yeşilliklerin sarmalına dolanmış, beynim çevremi saran ve beni esir alan köpüklü akıntıyla esrik, kendimi sudan çekmeye çalıştım. Epeyce güç olsa da hızı kesilen akıntıyla birlikte kıyıya yaklaşmamı fırsat bilerek kendimi Kocataş'ın taş iskelesine attım. Birlikte iskeleden denize atladığım çocuklar benim boğulduğumu sanmışlar, kıyıya toplanmış bakıyorlardı. Taş iskeleye tırmanırken onlara gülerek baktım, el salladım. Koşarak yanıma geldiler:

"Öğretmen kızı! Ne işin vardı bizimle birlikte iskeleden atlayacak? Sen kızsın, hiç korkmuyor musun?" dedi biri, bana tepeden bakarak; "Ya boğulsaydın?"

"Ama boğulmadım" dedim omuzlarımı dikleştirip, "Ben de sizler kadar yüzebiliyorum!"

"Git işine" dedi öbürü, "Bir daha da boyundan büyük işlere kalkışma!"

"Olur" dedim gülerek, "Çünkü bunu boyumdan büyük bir iş saymıyorum."

Çocuklardan ayrıldım. Kıyıdan yürüyüp Mahfel'e yollandım. Birden karşımdan büyük bir kalabalığın geldiğini gördüm. Şaşırdım. Meğerse Mahfel'deki plajdan denize girenler arasında benim iskeleden atladığımı görenler olmuş. Su yüzüne çıkmayınca onlar da boğulduğumu sanmışlar. O sırada Mahfel'e bana bakmaya gelen annem, olanları duyunca fenalık geçirmiş, herkes beni aramaya çıkmış. Ben gülerek onlara el sallıyorum, onlar da bana kızgınlıkla yumruklarını sallıyorlar. Aralarında Mahfel'in denetçileri deniz erleri de var, küçük arkadaşlarım da... Dokuz on yaşlarındayım, denize girmeyi çok seviyorum, balık gibi yüzüyorum, benden sekiz yaş büyük ablam da Mahfel'deki ablalara, arkadaşlarımın annelerine güvenerek beni bırakıp büyük arkadaşlarıyla birlikte Beyazpark'a yüzmeye gitmiş.

Ablam, annemden esaslı bir azar yedi ve ev cezası aldı. Bense boğulmadığım için bağışlandım ama denizde benim yalnız bırakılmamam için yemin edildi. Olay babama söylenmedi. Oysa hiç kuşkum yok babam bana kızmayacaktı. Onu öyle iyi tanıyordum ki. Bana dört yaşımda yüzmeyi, daha sonra da balık tutmayı öğreten babam sanırım benim neden o vapur iskelesinden atladığımı anlayabilecek tek kişiydi! Çünkü o da benim gibi bir doğa ve deniz tutkunuydu...

Vapur iskelesinden o atlayışımı günlerce tasarlamıştım. Yaramaz bir çocuk değildim ama; aklım fikrim denizdeydi. Annem yazları her sabah ablamla birlikte bizi Piyasa Caddesi'nin başlangıcındaki Mahfel'in küçük plajına gönderirdi. Kendisi denize girmezdi. Küçük, kâgir bir kale görünümünde yapılmış, denize doğru uzanan bir de kapalı lokantasıyla bahçesi bulunan Mahfel'e yalnız asker aileleri girebilirdi. Ancak annemin bir arkadaşının asker eşi; bize de giriş kartı vermişti. Burası öğlene dek yalnızca kadınlar ve çocuklar içindi. Onların sığ suda batıp çıkmaları beni hiç eğlendirmez, gözlerimi, plajın biraz uzağındaki vapur iskelesinden denize atlayan erkek çocuklara dikerdim. Oysa bizim denize açılmamız yasaktı. Deniz çok akıntılıydı çünkü...

Sarıyer'i Büyükdere Caddesi'ne Bağlayan Piyasa Caddesi'nde

Askerlerin kontrolündeki Mahfel'le iskele arasında Canlıbalık Lokantası vardı. Büyükçe erkek çocuklar, vapur iskeleden ayrılana dek bekler, sonra vapurun arkada bıraktığı akıntıya atlarlar ve Mahfel'e gelirlerdi. Onların plaja girmeleri yasaktı. Yine de hiç çekinmezlerdi. Aralarında okul arkadaşlarımız vardı. Ben de onlarla birlikte yüzer ve denizde açılırdım. Açıkta sular çok derin, koyu mavi, neredeyse dipsiz ve akıntılıydı... Ama ben derin sulara bayılırdım! O suların o mavi-yeşil saydam rengi kadar dünyada sevdiğim hiçbir şey yoktu! Sular öylesine temiz ve berraktı ki içinde yüzen balıklar bile seçilirdi. Dahası dibi balık ve yosun doluydu... Sular beni hep daha derine, daha derine çekerdi. Ben de o dünyayı çok merak ederdim. Yemyeşil yosunların içine girip kaybolmayı düşlerdim.

O günkü serüvenimi hiç unutamadım. Daha doğrusu dibine dek daldığım o mavi-yeşil dünyayı... Yıllarca ne zaman gözlerimi kapasam o rengi görüyordum. Büyüdüğüm zaman en umutsuz anlarımda gözlerimi sımsıkı kapar, Boğaz denizinin derinliklerindeki o saydam ve düşsel dünyayı düşlerdim. Diplerde dalgalanan yosun ormanını hayal ederdim. Sarıyer benim için her zaman uzaklardaki o berrak, tertemiz denizin dibindeki mavi-yeşil dünya olarak kaldı. İşte Sarıyer buydu: Doğanın bitki örtüsünün denizle kucaklaştığı, birbirine tutulduğu o yer... İki âşık gibi bütünleştiği...

Bu yüzden karşı kıyısı olmayan denizleri de hiçbir zaman sevemedim. İçinde yüzerken Yuşa Tepesi'ni seyredemediğim denize, ben deniz diyemezdim ki. Yüzerken karşımda süzülen Anadolu Kavağı'nın sisler içindeki kıyılarını görecektim ki yüzdüğümü anlayacaktım. Vapurun akıntısına atladığım o günden sonra, atlayışlarımı yine sürdürdüm. Ama bu kez daha özenli davranıyordum. Plajdaki hiçbir kız arkadaşımın cesaret edemeyeceği bir biçimde iskeleye dışarıdan tırmanıyor, vapur iskeleden ayrıldıktan epey sonra atlıyordum. Bu arada iskelenin yanında yer alan Canlıbalık Lokantası'nın içini de bol bol izliyordum. Çünkü orası Sarıyer için ünlü bir yerdi, Piyasa Caddesi oradan başlardı: 19. yüzyılda yapılmış Canlıbalık Lokantası ya da Gazinosu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sarıyer'in en önemli eğlence merkeziymiş. Atatürk Sarıyer'e her gidişinde buraya uğrar, dinlenirmiş. Benim çocukluk yıllarımda yörenin seçkin insanları nişan, düğün gibi törenlerini burada yaparlar, ayrıca İstanbul'un ünlü

orkestraları burada çalardı. Örneğin, İlham Gencer ve o zamanki eşi Ayten Gencer (Alpman) burada çalıp söylerlerdi. Ben ara bayılırdım, bütün Sarıyerliler gibi... Bu dünya güzeli çift benim için bir idoldü. Yalnız benim için değil, bütün İstanbul, Türkiye için. Beş yaşında piyano çalmaya başlayan İlham Gencer, şakakları hafif kırlaşmış yüzüyle yakışıklı mı yakışıklıydı, Ayten Gencer ise beline dek inen dümdüz, simsiyah saçları, beyaz pantolonuyla bir peri kızı gibiydi. Öylesine güzeldi ki, akşamları Sarıyer'i kıyıdan Büyükdere'ye bağlayan Piyasa Caddesi'ne çıktığında hepimiz onu görebilmek için yarışırdık. Ayrıca sesine de tutkunduk. O zamanlar caz şarkıları söylerdi. Dahası o yıllarda kadınlar pek pantolon giymezlerdi. 50'li yıllar, henüz kadınların ölçülü giyindikleri yıllardı. Yine de Piyasa Caddesi'ne akşam gezisine çıktığımızda en güzel giysilerimizi giymeye özen gösteririrdik. Akşamüstleri ve yaz akşamları giyinir süslenir, piyasanın yolunu tutardık. Sabahları deniz, akşamları piyasa gezileri ve sinemalar, gazinolar... Sarıyer belki de İstanbul'un en güzel sayfiye köşesiydi: Şimdiki Akdeniz tatil yörelerinden bile daha güzeldi! Çünkü burada, bir tatil sitesine ya da otele kapanmak koşulu yoktu. Yaz tatilini en doğal biçimiyle, dahası bedava yaşayan, yaşatan bir kasabaydı Sarıyer. Dönemin birçok ünlüsünün geldiği, herkesin keyfince gezip eğlendiği kendine özgü yapısıyla Boğaziçi'nin incisi gibiydi...

Şimdinin tatil yörelerine bakıp şaşıyorum. Oralarda içim sıkılıyor. Oteller ve dış dünyadan kopuk, parsellenmiş deniz parçaları bana göre değil. Bir yerin havasıyla suyuyla ve insanıyla bütünleşmeden o yerde yaşanılamaz. Sarıyer halka açık bir tatil, mesire, sayfiye yeriydi. Yaşam burada, doğayla ve insanla, halkla iç içe, bütünleşerek akardı. İnsanı olmayan doğa, yalnızdır.

Canlıbalık Lokantası'nın ünü bütün İstanbul'u tutmuştu. Kocaman camekânlı lokanta, içinden bakıldığında denizin üzerine oturmuş gibi gözükürdü. İçi çok şık, ince bir zevkle döşenmiş, bir Cumhuriyet gazinosuydu ya da müzikhol gibiydi, bugünkü gece kulüplerinin çok nezih, soylu bir ilk örneğiydi. Yemekleri ve balığıyla tanınırdı. Bir de çok incelikli servisiyle... Buraya Atatürk'den başka ünlüler de gelirdi. 50'li yıllarda bir gün Dâhiliye Vekili Ethem Menderes'in Canlıbalık'a Batı Almanyalı vekilleri getirdiğini anımsıyorum. Birçok üst düzey yabancı ve yerli asker, yüksek rütbeli subaylar da hazır bulunmuşlardı bu davette... İlham Gencer Orkestrası'ndan başka ünlü şarkıcılar da gelirler, burada çalıp söylerlerdi. Hele bir Macar Maruşka vardı ki, kemanıyla ve sesiyle tüm Boğaz'da büyülemediği insan kalmamıştı. Maruşka, Liszt'in Macar Rapsodisi'yle çalmaya başlayıp Offenbach'ın Hoffmann'ın Masalları'ndan, Kalman'ın Çardaş Fürstin'inden, Bizet'nin

Carmen'inden geçerek Tuna Dalgaları'yla ve Çigan şarkılarıyla sürdürürken onu dinlemeye doyamaz, kendimizden geçerdik. Hafif tıknaz bedeni, kısa boynu, kömür karası gözleri, saçları ve bedenini sımsıkı saran siyah, yerlere uzanan, dantelli, dekolte giysisiyle büyük beğeni toplardı. Ben onun en çok ellerini beğenirdim. Öyle zarif ve güzel, kuşkanadı gibi parmakları vardı ki. Kemanını boynuna kıstırarak bir tutuşu vardı, dünyanın bütün virtüözleri bir araya gelse bu görüntüyü belleğimden silemez. Maruşka; İkinci Dünya Savaşı'nda gelmiş Türkiye'ye, bir daha da ülkesine dönmemiş. Keman çalmayı konservatuarda öğrenmiş, müthiş bir virtüözdü. Canlıbalık Lokantası'na gittiğimizde -ki arada sırada hatırlı dostlarımızla birlikte ve giyinip kuşanıp giderdik, babam lokantanın Türk sahibinin dostuydu, biri Ermeni, öbürü Türk iki ortak işletiyorlardı lokantayı- Maruşka'yı dinlerken içim müzikle dolup taşar, yüreğim ürperirdi... Sesi de çok güzeldi, diyebilirim ki klasik müzik zevkimin ilk kaynağı Maruşka'dır. Mazurkaları öyle bir çalardı ki... Arada Chopin, Mozart bile çaldığı olurdu. Ama onun kemanıyla ilk dansımı yapışım benim en büyük ve tatlı çocukluk anılarımdan biridir. Henüz yedi yaşındaydım, kavalyemse benden otuz beş yaş kadar büyük, Hayri Bey isminde bir Mısırlı dostumuzdu. Hayri Bey deli dolu, şen şakrak, yakışıklı, müthiş esprili, çılgın bir adamdı. Mısırlı zengin bir ailenin çocuğuydu. Ailesi genç yaşında onu evlendirmiş Mısır'da. O da İsviçre'de üniversite okumak bahanesiyle kaçmış. İsviçre'de hastalanmış, sanatoryumda yatmış. Ama Mısır'a dönmeyip Türkiye'ye gelmiş. Dört beş dil biliyordu, çok şık giyinirdi, dans etmeyi, müziği çok severdi. Sarıyer'de, bizim de çok sevdiğimiz bir aile dostumuzun kızına âşık oluyor. Ablamın arkadaşı Notre Dame de Sion'u bitirmiş, bisiklete biner, balık gibi yüzer, bol kitap okur. Ona Esther Williams diyoruz, bu Amerikalı yüzücü kadın oyuncuya çok benziyor! Gerçi Cavidan abla, benim ablamdan büyük ama Hayri bey de ondan yirmi yaş büyük. Babası-annesi yoktu. İki kız kardeşi, Cavidan ablaya karşı çıkıyor ama söz dinletmek ne mümkün. Cavidan abla delicesine tutuluyor Hayri Bey'e, o da Mısır'daki eşinden boşanıyor, iki oğlunu bırakıyor ve Cavidan ablayla evleniyor. Evlerini kuruyorlar ve hemen her akşam onlarda toplanıp eğleniyoruz. Keman çalıp şarkı söylüyor Hayri Bey, biz de dans ediyoruz. O sıralarda caz Türkiye'de çok moda, en son çıkan caz şarkılarını, Amerikan melodilerini bağıra çağıra söylüyoruz. Çılgınca tepiniyoruz. O yıllarda moda olan Sevinç ve Sevim Tevs'in söyledikleri caz şarkılarını döktürüyoruz. Cavidan ablanın ablası Şükran -biz ona Şuşu derdik- çok güzel rock'n roll ve çaça yapıyor. Siyasal Bilgiler'de okuyan Şükran da deli dolu ve çılgın. Sevgilileri falan var. Sonunda Hayri Bey bir gün hep birlikte gittiğimiz Canlıbalık'da beni dansa kaldırıyor, yedi yaşındayım, beyaz dantelli giysimin içinde heyecandan titriyorum, çevremdekiler benden çok

büyük. Ama öyle güzel uyum sağlıyor ve öyle bir dans ediyoruz ki Maruşka'nın kemanıyla…Herkes bizi alkışlıyor! Birkaç yıl sonra ablamın nişan törenini yapıyoruz Canlıbalık'da. Ablam Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirmiş, Kadıköylü tanınmış bir ailenin oğlu ve kendi sınıf arkadaşı yakışıklı bir delikanlıyla nişanlanıyor. O zaman on dört yaşımdayım, ablam Boğaz'ın derin suları gibi koyu mavi tuvaletinin içinde bir kelebek gibi, çok güzel ve ben Canlıbalık'ın kocaman, denizi kucaklayan camlarından Boğaz'ı içime sindire sindire izliyorum. Vapur iskelesi yanı başımda, sanki beni çağırıyor. İçimden hemen iskeleye gidip denizin mavi-yeşil sularına kendimi bırakıvermek geçiyor. Öylesine elimin altında saydamlığı... Işıltısı gözlerimin içinde! Camgöbeği maviliği yüreğimde dalgalanıyor. İçimi ürpertiyor. Deniz gizemli dünyasıyla kendisine çekiyor beni, ama pembe-beyaz organze tuvaletimin içinde dişimi sıkıyorum.

Hayri Bey'le Cavidan ablanın sonradan birbirinden güzel üç çocuğu oldu, onlarla birlikte büyüdük, o zamanki komşuluk ilişkilerinin kopmaz, sıcak, içten bağlılığı içinde... Nice doğum günleri yaptık, yılbaşları kutladık, çam ağaçları süsledik ve biz çocuklar büyüyüp genç olduk! Canlıbalık da sonraları Urcan Balık Restaurant oldu, kapandıktan sonra yeri Orduevi tarafından satın alındı ve yok oldu...

Ama kalkan vapurların akıntısına atladığım tarihi iskele duruyor. Eskiden kayıkhane olan bu iskele, sonradan Şirket-i Hayriye tarafından ekler yapılarak inşa edilmiş. Daha sonra da onarılıp genişletilmiş. İskelenin üst katına bir de gazino yapılmış. Sonradan bu da kaldırılmış. Bakım ve onarımı düzenli yapılan iskele, günümüzde korunmakta. Ben Boğaz vapurlarını da bu iskelede sevdim. Ablam her sabah altı buçukta iskeleden vapura biner, Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisi'ne giderdi. Kendisi gibi öğrenci olan Sarıyerli gençlerle birlikte...

Canlıbalık Gazinosu'nun arka sırasında, Piyasa Caddesi'ndeki yalıların yanında başka gazinolar da açıldı ama sanırım onlar da sonradan kapandılar. Bugün galiba Balıkçılar Çarşısı'ndaki Denizkızı Restaurant yerinde duruyor. Piyasa Caddesi'nde Beyaz Köşk açılmıştı sonraları, bugün hâlâ var mı bilmiyorum. Rumelikavağı'ndaki Bizim Restoran, Sarıyer lokantalarının en ünlüsü oldu.

Kanımca Sarıyer Canlıbalık Lokantası'nın ününe hiçbiri erişemedi. Türk hafif müziğinin eşsiz duayeni İlham Gencer, kendisiyle yapılan bir söyleşide Canlıbalık'taki günlerini şöyle anlatıyor: "Orkestradaki elemanlar şöyleydi. Trompetçi Vili vardı. Çek vatandaşıydı. Sonraları Türk pasaportu alıyor, Veli Layık oluyor. Kontrbasçımız Çarli'ydi.

Davulcumuz Kübalı Avolito'ydu. Şimdiki nesilden bunları tanıyan çıkmaz." Oysa ben anımsıyorum. İlham Gencer orkestrasını dinlemeye giderdik çünkü o zamanlar pahalı değildi bu tür yerler. İlham Gencer anılarını anlatırken; yemek müziğini kemancı Anaiti Hanım yapardı diyor. Ama ben yalnızca Maruşka'yı biliyorum. Belki çok küçük olduğumdan, İlham Gencer'in sözünü ettiği kemancıyı bilemiyorum. İlham Gencer'e göre dönemin ünlü grubu Siyah İnciler de Canlıbalık'ta şarkılı danslı bir gösteri yapmışlardı, ayrıca Orhan Boran ve radyonun hafif müzik şefi Faruk Yener (ablamın kayınbiraderi) arabayla Canlıbalık'a gelip radyo için kayıt yapıyorlardı İlham Gencer orkestrasıyla... Sevinç Tevs de yanılmıyorsam gelmişti Canlıbalık'a. Ünlü sopranomuz Leylâ Gencer'in, amcasının gelini olduğunu söyleyen İlham Gencer, aynı zamanda Amerikalı şarkıcı Eartha Kitt'e "Üsküdar" şarkısını Türkçe ve İngilizce söyleterek onu dünyaca ünlendiriyor. Eartha Kitt o zamana dek tanınmamış, yoksul bir şarkıcıymış ve İstanbul'da müzikhollerde şarkı söylüyormuş.

Beyazpark Gazinosu'nda

Canlıbalık Lokantası kadar ünlü, bir de Beyazpark vardı Piyasa Caddesi'nde. Büyükdere'ye uzanan ve banklarla dolu Kıyı Caddesi'nin üzerinde bulunan, 1926'da açılan ve denize doğru çıkma biçiminde yapılmış, kazıklar üzerine kurulm ve Rasim Beya adında bir beyzadenin işlettiği Beyazpark, bütün Boğaz'da ve İstanbul'da çok ünlüydü. Çünkü buraya da 50'li yıllarda o dönemin en büyük Türk sanat musiki ustaları gelirdi. Safiye Ayla, Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Münir Nurettin Selçuk... Dönemin en iyi alaturka icracıları da gelirlerdi. Sadi Işılay, Ercüment Batanay falan... Ayrıca hafif müzik orkestraları da çalardı Beyazpark'da, hem de çok ucuz biletlerle girerdik, gazoz içip çekirdek yiyerek izlerdik Çetin İnöntepe'leri... Sarıyer'in ünlü Adalar'dan hiçbir ayrımı yoktu. Beyazpark, Büyükada'nın kulüpleri kadar tanınırdı. Hamiyet Yüceses; "Bakmıyor Çeşm-i Siyah'ı ya da "Makber"i söylediği zaman denizin üstü kayıklarla dolar, dışarıdan bir sürü insan dinlerdi sanatçının sesini. Bu gür sesin ta karşı kıyıdan duyulduğunu söylerlerdi. Yuşa Tepesi'nin üzerinden doğan mehtaba karşı denizden "Yaşa Hamiyet" sesleri yükselirdi. Derler ki, Deniz Kızı Eftalya da Büyükdere açıklarından geçerken söylediği şarkılarla bütün bu kıyıyı inletirmiş. Ben onu dinlemedim, çünkü benim çocukluğumdan önceydi, ama Eftalya'yı hiç kimse unutamamıştır o kıyılarda... Bugün anarlar mı bu altın sesli kadını bilmem.

1926'larda Beyazpark Plajı'nın açılışı bazı çevrelerde normal karşılanmadığından "ahlak ve edep dışı" sayılarak sürekli şikâyet konusu oluyormuş ve kapatılması isteniyormuş. Olayın gerçek nedeniyse plajın büyük havuzunda erkeklerle kadınların bir arada yüzmesiymiş. İtirazların yoğunlaştığı günlerde, Atatürk plaja gelir. Plajın yerini ve suyunu çok beğendiğini söyler. Plajın o zamanki sahibi, durumu iyi değerlendirerek olanları Tahsin Üzer Bey'e anlatır. Atatürk çok sinirlenir ve; "Kadın erkek ayrımı ne oluyor? Burada doğru olmayan şey, aradaki mesafenin azlığı değil, deniz hamamında haremlik selâmlık aranmasıdır" der. Bu sözlerden sonra Beyazpark yıkımdan kurtulur. Yine de Beyazpark'a biri kadınlar, biri de erkekler için olmak üzere iki küçük havuz yapılır. Büyükdere'de ilk plajın açılış tarihi ise 1871'dir.

50'li yıllarda papyon kravatlı, siyah takım giysili, kont gibi dimdik görünümlü Rasim Bey'in işlettiği Beyazpark'ın yapılış biçimi çok ilginçti: Denizin üzerinde kurulmuş bu tahta yapı, üzeri kapalı bir

gazino biçimindeydi. Yanında da yine denizin üzerinde yapılmış üç deniz hamamı vardı. Plaja böyle derdik: Deniz hamamı. Bunlardan biri kadınlar içindi ve ortasında bir küçük havuzu vardı. Yanında da erkekler için bir hamam ve havuz yer alırdı. Bunların çevresi tahta perdelerle örtülüydü. Beyazpark'ın bir de kadın-erkek birlikte yüzülen büyük havuzu vardı. Çevresinde tahtadan bir geçit üzerine kurulmuş soyunma kabinlerinin yer aldığı ve denizde aralıklı kazıklar üzerine oturtulmuş bu havuzların altından yüzerek yan bölmelere geçmek mümkündü. Yani alttan ve denizden birbirine bağlıydı bu havuzlar... Biz de kazıkların arasından yüzerek büyük havuza çıkardık. O sıralarda biraz büyümüştüm, annemin karşı koymasına karşılık babamın izniyle kimi zaman Beyazpark'a ablamla ve nişanlısıyla birlikte gidiyordum ve kadınlar hamamında yüzüyordum. Büyük havuza yasaktı. Ancak benim küçük havuzda durmam olanak dışı; mayomu giydikten sonra hemen havuzların kazıkları arasından kendimi büyük havuzda buluverirdim.

Büyük havuzda bir de tramplen vardı. Bu yüksek atlama yerinden havuza atlama ve dalma denemeleri yapardık. Tadına doyulmaz bir zevk verirdi bana. Elbette annemden gizli yapardım bu dalışları. O beni küçük havuzda sanırdı. Büyük havuzda sutopu maçları da yapılırdı. Kadınlar bölümüne yalnızca Safiye Ayla'yı görmek için gelirdim. Ona hayrandım çünkü çok güzel bir vücudu vardı. Neredeyse bir Yunan yontusu, bir Afrodit kadar güzeldi bedeni. Yüzü belki güzel değildi ama onun, beyaz mayosunun içinde kırıtarak yürümesine doyamazdım. Denizkızı gibi süzülürdü. Uzun topuklu terlikleri, topuz saçları, şık saç bandıyla çok zarifti; çok şık ve güzel giyinen bir kadındı Safiye Ayla... Beyazpark'da söylediği geceler, gazino ağzına dek dolardı. Dışarıdan dinlerdik sesini... Sahnede de çok şık giyinirdi.

Safiye Ayla'dan ya da o günün ses sanatçısından önce sahneye İsmail Dümbüllü çıkardı. İşte ben asıl ona bayılırdım. Tiyatro oyuncusu olarak gördüğüm ilk kişiydi Dümbüllü, temsilleri de ilk izlediğim tiyatro! Kahkahadan kırar geçirirdi hepimizi. Dümbüllü, yanında bir arkadaşıyla gelir, yapmadıkları espri, söylemedikleri şaka kalmazdı. Öyle bir oynarlardı ki karşılıklı, zamanın nasıl geçtiğini anlamazdık. Bol şakayla karışık, dönemin siyasal, toplumsal olaylarını bir güzel taşlarlar ve haşlarlardı! Ortaoyununa tutkum da Dümbüllü'den kaynaklanır. İyi ki onu o yıllarda görmüşüm. Çok büyük bir ustaydı. Ayrıca halk sanatının ne olduğunu da ondan öğrendim sanırım. Çocuktum ama tiyatro sanatının inceliklerini bilincinde olmadan onun aracılığıyla beynime yerleştirmiştim sanki. Sonradan oyuncu olmaya kalkışmamda, Dümbüllü'nün etkisi büyüktür. Olamadım o başka; ama

tiyatro içimde bir büyük tutku olarak kaldı. Beni yazmaya yönlendiren en büyük etkenlerden biri oldu. Sonraları Shakespeare'i okurken hep Dümbüllü aklıma gelirdi, neden denilebilir, çünkü Shakespeare de döneminin bir halk sanatçısı'ydı, onu izleyenler aşçılar, esnaf gibi sıradan halktı. Tiyatronun hep 'halk için' olduğunu düşünürüm, Dümbüllü sayesinde...

Sarıyer gibi Boğaziçi'nin bir ucundaki uzak bir köşesine böyle dönemin büyük sanatçılarının gelişini biz o zamanlar çok doğal karşılardık. Bize olağandışı gelmezdi. Bu durum, Sarıyer'in yapılanışından mı kaynaklanmaktaydı? Yoksa o sanatçılar mı bize çok yakındılar? Bilemiyorum. Gerçi küçük bir kıyı kasabasıydı Sarıyer, ama oluşumu, tarihsel dokusu sanırım büyüktü. O yıllarda bunu, yani bu büyük köyün, bugünün deyimiyle böylesine "elit" oluşunu kavrayamazdım, ama sonradan Sarıyer'in Boğaz kasabaları içindeki o alçak gönüllü, ama büyük değerini çok güzel anlayacaktım. Elbette İstanbul'un başka semtlerine taşındıktan sonraları ve bu semtlerin ne kadar değişip renklerini nasıl yitirdiklerini gözleye gözleye... Giderek grilere bürünen İstanbul'un uzak köşesindeki o mavi-yeşil küçük kasaba ya da köy, içimde pırıl pırıl yanan bir damla su gibi berrak ışıltısıyla kaldı. Beyazpark da çok sonraları büyük bir yangınla yandı.

Çevre; sanat ve kültürün algılanışı için ne denli önemli bir yapılanmadır. Sanat duygusu, kişinin içine çevre yoluyla süzülen bir kuştur. Ben de bu duyguyu, çocukluğumda hiç anlamadan Sarıyer'in doğası ve çevresel yapılanması aracılığıyla aldım. İçselleştirdim. Sarıyer'in doğası, değme ressamın fırçasından süzülüp ortaya çıkmış dünya güzeli bir tablo kadar eşsizdi. En göz alıcı yeri elbette, daha çok zenginlerin oturduğu yazlıkların, yalıların bulunduğu piyasa caddesiydi ama iç taraflarında daha da güzel yerleri vardı.

Sarıyer'in tarihsel geçmişi de doğa dokusu da öylesine görkemli ve büyüktü ki. Kökeni ilk çağlara dek uzanan bu balıkçı kasabası, neler görüp geçirmişti kim bilir. Bugün bütün bu yaşananların yok olması ne acı.

Rus Sefareti, Yalılar, Sinemalar ve Vortik

Piyasa Caddesi Sarıyer'i Büyükdere'ye bağlayan, uzunca bir caddeydi. Kıyı boyunca kendine özgü, kısa bedenleri tomruklu ağaçlarla ve ıhlamurlarla süslüydü. Kaldırıma döşenmiş ve bankların dizili olduğu kıyısından uzanır, denizin dibine bakardım. "Su gibi berrak" denir ya, işte öyleydi deniz, yosunlarının dalgalanışı, balıkların kıyıya sokuluşu, taşlara yapışmış iri midyeler... Tertemiz bir aynaydı sanki. Çöp gibi şeyler hiç yoktu. Kıyıdan özgürce denize girilebilirdi. Çoğu kişi girerdi de. Ama annem buna asla izin vermezdi. O bizim yalnızca Mahfel'den denize girmemizi isterdi. Ben biraz daha büyüyünce Mahfel'den Beyazpark'a denizden gizlice yüzerek gitmeye başladım. Arkadaşlarla birlikte çok hoş bir serüven oluyordu doğrusu, epey açıklardan gidiyorduk kıyıdaki annelerimiz rastlantıyla görmesin diye; ancak çok uzun bir yoldu. Çok da zevkliydi. Yüze yüze Kocataş'ın önüne geldiğimizde orada kurulu balık dalyanının gözetleme yerlerine çıkar bağırıp çağırırdık. Balıkçılar da bize güler el sallardı. Balıkçılar bu yerlerden denizi gözetlerdi. Sanırım balıkların ağlara girip girmediğine bakıyorlardı. Bir de kıyıda çiroz kurutmaları çok güzel bir görünümdü. Ağlarını da kıyıya serer kuruturlardı, renk renk ağ öbekleri öyle güzel bir görünürdü ki. Yakınlardaki balıkçıların motorlarına yüzerek gider, konuşurduk. Onlar; kız erkek karışık grubumuza sevecenlikle laf yetiştirirlerdi.

Piyasa Caddesi'nde benim çok sevdiğim köşelerden biri de cadde üzerinde kıyı boyunca Büyükdere'ye doğru uzanan Rus Sefareti'dir. Yüzeyi büyük, kocaman çakıl taşlarıyla renk renk desenli biçimde döşeli, çiçekler içindeki bahçesine giremezdik, çünkü çok ağır ve süslü bir demir kapıyla kilitliydi. Bahçenin içindeki beyaz köşk biçimli, kabartmalarla süslü binalarında da kimseler görünmezdi. Bana göre çok gizemli bir görünümü vardı. Bahçe kapısının demirlerine başımı dayar, içerdeki oymalı köşklerin süslemelerine bakarken hayaller kurardım. İkinci Dünya Savaşı'nda -biteli on yıl olmuştu- Rus casuslarının burada saklandıklarını düşünürdüm. Burasını onların cirit attığı bir ayrı dünya olarak düşler, o yıllarda çok moda olan dedektiflik öyküleri, X9 serüvenleri uydururdum. Oysa buraya yalnızca yaz aylarında şişman, kırmızı yanaklı, çok beyaz tenli Rus kadınları gelir, Sefaret'in önündeki kıyıda bulunan dört tarafı kapalı deniz hamamından denize girerlerdi. Başlarına kesinlikle bone takarlar ve çevreye hiç bakmazlardı. Burasının, İstanbul'daki Rus

Sefareti'nin yazlığı olduğunu ve Atatürk tarafından Ruslara verildiğini sonraları öğrenecektim. O yıllarda yalnızca içine girmekten başka bir isteğim yoktu ama bu olası değildi. Bahçesindeki bahçıvanı bile güç görebilirdik dışarıdan... Atatürk'ün bu güzel yeri neden Rus'lara verdiğini anlayamazdım. Atatürk'ü, Sarıyer'e gelişlerinde Sarıyer halkı kadın erkek toplanıp vapur iskelesinde karşılarmış. Bir gün bir süre kendisini karşılayanları ayakta süzen Atatürk, Sarıyerli hanımlardan birinin önünde durmuş ve "Peçeni çıkar! Yakışmıyor sana, aydınlık Türkiye'nin hanımları da aydınlık olsun!" demiş. Ben Rus Sefareti'nin demir oymalı büyük bahçe kapısından içeri merakla bakarken hep Atatürk'ü düşünürdüm. Nedenini bilmiyorum...

Rus Sefareti'nin (Büyükelçilik) 19. yüzyıl başlarında büyük bir ormanlık arazi içinde yer aldığını internetteki kaynaktan öğreniyorum. 19. yüzyılda Çarlık Rusyası'nın demek ki böyle bir yazlığı varmış Osmanlı döneminde! Atatürk de Cumhuriyet Dönemi'nde Ruslara bırakmış.

Rus Sefareti'nden sonra ilgimi çeken bir başka yer de Kocataş Yalısı'ydı. Ünlü Kocataş ailesinin yaşadığı bu yer, perili köşk gibi etkilerdi beni. Sarıiyer'e yakın Kocataş Yalısı'nı Necmettin Molla ya da Molla Bey Yalısı diye de bilirdik. Yanında eskiden Abraham Paşa Yalısı varmış, yanmış. Kocataş yalısını 1900'lerde Abdurrahman Nurettin Paşa diye biri yaptırmış. Yalıyı önce Maksudzade Sebul Bey almış, sonra da Abdülhamit'in çocuklarından şehzade Ahmet Efendi satın almış. Daha sonra Şakir Rifat Atlıhan'a geçen yalıyı 1929'da Necmettin Molla otuz beş bin liraya almış. Büyük bir arazi içinde olan, 40 odalı ve üç katlı yalının yanında ikişer katlı servis binaları bulunurdu. Ben içine hiç girmedim ama görenler şömineli odalarını, iç bezemelerini anlata anlata bitiremezlerdi. Bu yalının sahibi; eski hukuk bilgini ve Osmanlı Adliye Nazırı, Abdülhamit'e Ermeni militanlarca yapılan suikastın ünlü başsavcısı, sonradan Bağdat Valisi olan Necmettin Molla (Kocataş)'ın kızı, sonraları ünlenecek müzikçi Arif Mardin ve kız kardeşi halkla ilişkiler uzmanı Betül Mardin'in annesiymiş. Cumhuriyet döneminde Kastamonu Milletvekilliği de yapan Necmettin Molla Kocataş (1874-1949), yalının arkasındaki tepeden çıkan Kocataş Suyu'nun da sahibiydi. Bu kaynağı Necmettin Molla'nın bulduğu anlatılırdı. Kocataş Yalısı'nı Abdülhamit döneminin ünlü mimarı Balyan'ın yaptığı da söylenirdi. Necmettin Molla, bu evde, karşı kıyıdaki Yûşa Tepesi'nden mehtabın doğuşunu izlemekten hoşlanırmış. Gerçekten de dolunayın bu tepe arkasından yükselişi ve ışıklarını Boğaz sularına gökyüzünün yıldızları gibi serpişi muhteşemdir. Boğaziçi'nde dolunayın en güzel doğup yükseldiği yerdir burası. Bizler de Piyasa Caddesi'nde toplanıp izlerdik. Kocataş

Yalısı'nın önündeki taş iskeleye ya da banklara oturur dolunayı beklerdik. O gecelerde kıyı, mis gibi ıhlamur ve yosun kokardı...

Kocataş Yalısı dönemin tanınmış kimselerini ağırlamakla da ünlüydü. Yahya Kemal, Dr. Rıza Nur, Neyzen Tevfik, Fethi Okyar, Kılıç Ali, Necip Fazıl, Ruşen Eşref Ünaydın, Kazım Özalp, Nuri Conker ve Atatürk gelirmiş bu yalıya. Atatürk 1930'da bu yalıda; eski başbakan Fethi Okyar'a, bir siyasi parti kurmasını önermiş. Benim çocukluğumda köşke gelip giden Engin Cezzar ve kız kardeşi Mine'yi anımsıyorum, çok gençtiler. Engin Cezzar, Bebek-Arnavutköy Robert Koleji öğrencisiydi, neredeyse çocuktu ve piyasada Sarıyer'in aydın, okuyan gençleriyle dolaşırdı. Engin Cezar'ın okuduğu ve tiyatrosunda sahneye çıktığı Robert Kolej'e, okulda yapılan Mayıs Şenlikleri'nde giderdik. Kral ve kraliçe seçimini de izlerdik, çok güzel bir tören olurdu. Engin Cezzar'ı da okul tiyatrosunun sahnesinde izlemiştik. Sarıyer'de yalısı olan Vehbi Koç'un çocukları Rahmi, Suna, Sevgi ve Ahmet Emin Yalman'ın oğlu Tunç Yalman da Kocataş Yalısı'na gelenler arasındaydı. Bunlar Betül Mardin'in arkadaşlarıydı, zaman içinde çoğu kendi alanlarında ünlü oldu.

Sarıyer'in gençleri Piyasa Caddesi'ne çıktıklarında birbirleriyle selâmlaşırlar, konuşurlar, arkadaşlık ederler, flört ederlerdi. Bisikletle dolaşmak da çok zevkliydi. Gençlerin çoğunun bisikleti vardı. Daha çok erkek çocuklar binerdi bisiklete... Delikanlılar genç kızların çevresinde dönerler, onlarla konuşmak için bahaneler ararlardı. Öyle söz atmak gibi şeyler yoktu. İlişkiler platonikti. Dahası Sarıyer çok güvenli bir yerdi. Geceleri geç saatlere dek kadınlar ve çocuklar yalnız başlarına hiçbir güçlükle, kötü bir davranışla karşılaşmadan dolaşabilirlerdi. Gece de gündüz de rahatça, yalnız başımıza dolaşırdık Sarıyer'de. Trafik de yoğun değildi. Yerli halk birbirini tanır ve saygı duyardı. Tepenin yamacında, yüksekçe bir yerdeki Kocataş Yalısı'nın kıyıya inen alt yönünde Kocataş Çeşmesi vardı. Oradan damacanalarına su doldurmak bahanesiyle gelen gençler birbirleriyle konuşur, eğlenirlerdi. Kocataş Çeşmesi bir çeşit buluşma ve randevu yeriydi. Kim bilir kaç genç o çeşmenin önünde birbirlerine aşklarını anlatmışlardır? Buluşmak, görüşmek için sözleşmişlerdir? Sonraları Kocataş Suyu paralı oldu, dahası oraya bir dolum fabrikası yapıldı. Çeşme bütün romantikliğini yitirdi, sanırım eski aşklar da, romantik sevgililer de kalmadı. Kocataş Yalısı da yandı yıkıldı gitti. Kocataş Suyu da kapanmış diyorlar. Çeşmesinin mermer taşları, alınlığı bile sökülüp götürülmüş.

Ünlü spor adamı Yusuf Ziya Öniş'in yalısı da Piyasa Caddesi'ndeydi. Ama Büyükdere'ye ve Rus Sefareti'ne daha yakındı. Çok güzel bir

bahçesi vardı. Havuzlu falan... Yusuf Ziya Öniş'e Galatasaray Kulübü Başkanı olduğu için büyük saygı duyardık. O zamanlar futbol oyununun ve takımlarının büyük saygınlığı vardı. Yusuf Ziya Öniş; Türkiye Futbol Federasyonu'nun da ilk başkanıymış ve benim dedem gazeteci-yazar, spor öğretmeni Sami Karayel'in de arkadaşıymış. Annem, kendi babası ve paşa oğlu Sami Karayel'in Yusuf Ziya'yla görüşmelerini uzun uzun anlatırdı. Öniş, 1950'lerde çok yaşlıydı, 60'lı yıllarda öldüğünü sanıyorum. Yine sanıyorum ki; Yusuf Ziya Öniş'in kızı Latife Hanım, Kocataş Yalısı'ndan ünlü müzikçi Arif Mardin'le evlenmişti.

Yusuf Ziya Öniş'in yalısının daha da ötesinde, Büyükdere'nin neredeyse girişinde Koç Yalısı bulunmaktaydı. Bizler burasını da Azaryan Yalısı diye bilirdik. Bir adı da Vidalı Yalı'ydı. Malzemeleri yurtdışından getirilmiş yalıda çivi yerine ahşap kavela (çivi vida) kullanıldığı için böyle anılırmış. Osmanlı döneminde ünlü bir siyaset ve iş adamı olan Ermeni Azaryan yaptırmış bu yalıyı; sonradan galiba 1950'lerde Vehbi Koç satın almıştı. Koç ailesi yazdan yaza gelirdi buraya; yıllar sonra da Vehbi Koç'un eşi Sadberk Hanım'ın anısına onarıp müze yaptılar, çok da güzel oldu. Bir başka tarihi yalı Sandalcıyan Yalısı'dır. 1822-23 yıllarında Saray'ın kuyumcubaşısı Sandalcıyan tarafından yaptırılmıştır. Az ilerisinde Portakalyan Yalısı bulunur.

Azaryan Yalısı'nın hemen yanında bir çay bahçesi vardı. Bu mor salkımlarla donanmış bahçeyi öylesine severdim ki, gittiğimizde eve dönmek istemezdim. Üstü çardak yerine mor salkımlarla örtülüydü. Bahçe çiçekler içindeydi, hiç de gazino gibi değildi, sanki ev bahçesiydi ve burasını Rum olan Vortik Efendi işletiyordu. Bu yüzden buraya Vortik derdik. Vortik'e Sarıyer'den faytona binerek gider, yol boyu şarkılar söylerdik. Faytonlar Piyasa Caddesi'nin süsüydü, tıpkı Adalar'da olduğu gibi... Sarıyer'den kalkar, Büyükdere'ye kadar gelirlerdi. Çoğunlukla annemin kadın arkadaşları ve çocuklarıyla giderdik Vortik'e; biz çocuklar faytondan iner inmez Büyükdere'deki poğaça fırınına koşardık. Yaşamım boyu yediğim en güzel poğaçaları buradan sıcak sıcak alır, dönerdik Vortik'e. Gerçi Sarıyer'in de börekçisi ünlüydü, o da poğaça yapardı, ama Büyükdere fırınınınki bir başka lezzetteydi. Ayrıca İstanbul'da nam salmıştı. Şimdilerde poğaçanın tadı da bozuldu, o eski lezzetiyle yapmıyorlar artık.

Vortik ölünce o güzel mor salkımlı bahçesi çok sonraları Sev-Tap diye sevimsiz, çiçeksiz bir çay bahçesi oldu, eski havası kaçtı. Vortik'in üst tarafında da, Büyükdere sınırında bir Ermeni Surp Boğos Katolik Kilisesi vardı. 1847 yılında Boğos Amira Bilezikçiyan tarafından şapel

olarak inşa edilmiş. Sonradan daha geniş boyutlarda yeniden inşa edilerek 29 Eylül 1885'de Patrik Azaryan tarafından ibadete açılmış. Bu kilise eski Bosfor Gazinosu karşısında, İspanyol elçiliği yazlık binasının yanındaydı. Ancak P.G. İnciciyan'ın Sarıyer'de var olduğundan söz ettiği Ermeni kilisesiyle hiçbir ilgisi yok bu kilisenin... Bugün ondan hiçbir iz olmadığından söz edilmesine karşın belki de İnciciyan'ın anlattığı kilise budur. Ben denize karşı yükselen üçgen başlıklı kapısından birçok kez içeri girdim; Sarıyer'de oturan çok sevgili Ermeni arkadaşım Diana'yla birlikte, papazlarla çene çalarak ne güzel eğlenirdik. Kilisenin bahçesinde, Büyükdere'de oturan, dönemin ünlü sinema oyuncusu Nubar Terziyan'la da rastlaşır, konuşurduk, ondan imzalı resimlerini alırdık, bize Yeşilçam serüvenlerini anlatırdı. Hangi filmde kimlerle oynamış ve oynuyormuş, şimdi hangisinde rol almış falan, hep anlatırdı. Çok konuşkan, canlı, esprili biriydi. Kırmızı yanakları, ince kıvrık bıyıkları, ensesinde kıvırcık, beyaz saçları vardı. Biraz da tombalakçaydı. Ama çok candandı. Onu çok severdik. Diana da benim okul arkadaşımdı. Sonraları ta Sarıyer'den Beyoğlu'ndaki İtalyan Ticaret Lisesi'ne birlikte gidip gelmeye başlayacaktık. O zamanlar tek otobüs vardı Maslak'tan, saatler sürerdi. Sarıyer'e dönüşü çok güzeldi. İki yanı ormanlık caddeden sevinçle dönerdik Sarıyer'e...

Kilisenin karşısında, Büyükdere'nin girişinde, deniz kıyısında ünlü Bosfor Gazinosu bulunuyordu. Orası Büyükdere'nin başlangıç sınırı gibiydi, deniz kıyısı biter, binalar başlardı. Bosfor çok ünlüydü ama ben orayı sevmezdim, bitişiğindeki, Madam Mardiros'un gazinosu beni daha çok çekerdi. Midye dolmalarıyla tanınan Madam Mardiros, Atatürk'ü de ağırlarmış. Babam daha çok bizi oraya götürürdü. Mardiros o yıllarda sağdı, çok yaşlıydı. Beyaz saçlarını ensesinde topuz yapardı. Çok şık ve sade, siyah bir elbise giyerdi. Lokantası da çok şirindi. Babama güzel bir sofra donatır, o içki içerken ben de bolca dolma yerdim. Babam Büyükdere'deki eski vapur iskelesinin binası içinde bulunan Vergi Dairesi'nde şefti. Ayrıca gazinoların gelir defterlerini tutardı. Bu yüzden sık sık babamı tarihi iskele binasındaki yerinde görmeye gider, akşamları gazinolarda yemek yerdik. Bütün Sarıyer tanırdı bizi, babama çok saygı gösterirlerdi. Sarıyer Kaymakamlığı da Büyükdere'de, iskele binasındaydı.

Rus Sefareti'nden sonra gelen beş yalı da tarihi eser sayılmaktadır. Biri Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı Yalısı olarak bilinir. Piyasa (Mesarburnu) Caddesi'nin görkemli yalılarından biri de Eser Eseyan yalısıydı. 1874'de yapılmış bu yalı sonradan harap oldu, bir de yangın geçirdi ama sanırım 1980'lerde onarıldı. 20. yüzyılın başında yapılmış Kayseriliyan Yalısı da çok el değiştirdi. Cerrahoğulları'ndan sonra Vanlıoğlu ailesine geçti. Daha sonra Günyüz ailesinin oldu. Ayrıca

bizim Sütunlu Yalı dediğimiz Kaptanyan Yalısı da ünlüydü. 1866 yılında Kaptanyan'ın yaptırdığı bu yalıya Nemilzade sahip olduktan ve Fethi Okyar da yaz aylarında burada otururken Atatürk'ü ağırladıktan sonra burası; 1943'lerde ortaokul oluyor ben de 50'li yıllarda burada okuyorum!

Sütunlu Yalı'dan sonra da Sarıyer yönünde başka yalılar vardı. Remzi Bey ile Laz Hafız Muharrem Efendi'nin yalıları en ünlüleriydi. Mine Elmaysan Yalısı da tanınırdı, çünkü içinde tek başına oturan Mine Elmaysan burada 1945 yılında bir cinayete kurban gitmişti. Sözen, İhsan Kaptan, Kabzımal Mehmet Efendi ve Cemal Akıncı yalılarını Mine Elmaysan Yalısı izlerdi. Bunlardan deniz kıyısında olanı, Sultan Reşat döneminde, Sadrazam İbrahim Paşa zamanında 1911 yılında kâgir karakol binası olarak yapılmış, sonradan da Mahfel'e (orduevi) dönüştürülmüş... Karakol binasının karşısındaki, şimdiki blok apartmanın olduğu yerdeki ahşap köşk yıkıma uğramış... Bitişiğindeki, eskiden ahşap olan kâgir binanın tarihi özelliği yok edilmiş... Saray Arkası denilen sokaktaki yalı da saray olarak kabul edilmiş ve Avcı Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış... Balkonundan düşüp ölen iki hanımın yüzünden adı Uğursuz Yalı'ya çıkmış... Daha pek çok yalı vardı Piyasa Caddesi'nde. Barbarosoğlu, İmamoğlu yalıları vb. Ama bugünlere sanırım pek azı kaldı. Çoğu yıkıldı, yerine blok apartmanlar yapıldı. Saray Arkası Sokak'taki yalı 19. yüzyılda yapılmış ve 25 odası, 5 balkonu, bir de cumbası varmış. Sonraları bölünmüş ve üç ayrı yalı olmuş. Bugün de kullanılıyor. Yine aynı sıradaki İmamoğlu Yalısı eskisine sadık kalınarak bütünüyle onarıldı. Onun sırasında Kayıkçı Ali Efendi, Kolcu Eyüp Efendi ve Mehmet Paşa'nın yalıları, daha sonra da Hamamcıoğlu Nuri Bey, Kara Temel Reis, Cemil Efendi ve Kasap Hüsnü Efendi yalıları peş peşe sıralanır. Bu yalıların tümü de tarihi eser sayılmaktadır. Biz daha çok avukat Meliha Avni'nin yalısına giderdik. Annemle arkadaştılar. Onun yalısı vapur iskelesinin arkasındaki sıradaydı.

Piyasa Caddesi'nin bir de sinemaları vardı ki, biz çocukların en önemli eğlence yerleriydi. Okuldan kaçar giderdik gizlice. Çünkü bunlardan biri olan kapalı Gezi Sineması gündüz de film oynatırdı. Çoluk çocuk doldururduk sinemayı; yanımıza gazoz, fındık fıstık falan alırdık. Buna karşılık çok şık bir salonu vardı. Ünlü Hint filmi "Avare"ye kız arkadaşım Bilge'yle birlikte böyle kaçak gitmiştik, ilkokul öğrencisiydik, ikimiz de ağlaya ağlaya perişan olmuştuk filmdeki berduşa, ama film çok uzundu, bizse iyice kaptırmıştık kendimizi, zamanın nasıl geçtiğini anlamamıştık. Ailelerimiz bizi aramaya çıkmışlar, sonunda sinemada yakalamışlardı. Epey azar işittik. Yine de Gezi Sineması'na kaçak gitmekten caymadık, okuldan sonraları da

kaçıyorduk sinemaya. Tarzan'lar, Rüzgâr Gibi Geçti'ler aklımızı başımızdan alıyordu.

Piyasa Caddesi'nin öbür sineması yazlıktı. Adı Ferah Park'dı ve buranın sahibi Enver Bey, bir paşa oğluydu. Enver Bey geçkin yaşına karşılık çok yakışıklıydı, eşi Hermine de eski bir kantocuymuş, Direklerarası'nda tanışmışlar. Hermine gişede oturur, paraları sayardı. Kollarındaki altın bilezikler sıra sıraydı. Bilet alanlara yüzünü ekşiterek bakar, hiç konuşmazdı. Yüzü her zaman bol makyajlıydı. Bir kızı vardı; Suzan. O da erkeklerle çok geziyormuş diye dedikodusu yapılırdı. Ama Enver Bey gerçekten soylu bir adamdı. Her zaman takım giysiler giyerdi. O ölünce Ferah Park kapandı, bugün onun yerinde içkili gazinolar var.

Gezi Sineması'nın sahipleri de saygın bir aileydi. Sarıyer'de çok sayılır ve sevilirlerdi. Sinemanın üstündeki kocaman dairelerinde otururlardı. Gezi Sineması, Piyasa Caddesi'nde Sarıyer'e yakındı, Mahfel'in karşısındaydı. Yazlık sinemaysa Kocataş'ı geçtikten sonraydı. Oraya da yaz akşamları gider, bol bol çekirdek yerdik. Boris Karloff'un oynadığı Frankestein'i ilk kez orada izledim. Korkumdan annemin elini tutup yüzüme örtmüştüm. Dönemin en tanınmış filmlerini de getirirdi Enver Bey... John Wayne'i orada tanıdım. Greta Garbo'yu, "Mavi Melek" Marlene Dietrich'i de... Yüzücü oyuncu Esther Williams'ın filmlerini ağzımız açık izlerdik. Su balesi olağanüstü bir şölendi. Ferah Park Sineması Sarıyer'de yaz gecelerini taçlandıran bir başka şölen yeriydi bizler için... Tam bir aile yeriydi.

Ferah Sineması'nda üst üste iki film izlerdik. Eve dönüşte ben babamın koluna asılır, gözlerimi kapar, yürürken hafiften kestirirdim. Bu arada kantocu Hermine'yi Direklerarası'nda, sahnede ya da sinemanın sahnesinde düşlerdim. Kantocuların nasıl dans ettiklerini çok merak ederdim. Kendim de tiyatro oyuncusu olacaktım ya...

İlkokul Günleri

İstanbul Boğazı'nın Rumeli yakasında, Karadeniz'den Boğaz'a doğru girişte yer alan Sarıyer'in sınırları bugünkü gibi Beşiktaş'a kadar uzanmıyordu; Sarıyer küçük bir köydü bizim gözümüzde. Bir yanında Büyükdere, Kefeliköy, Çayırbaşı, Kireçburnu öbür yanında Pazarbaşı, Yenimahalle ve Rumeli Kavağı, arkasında (iç kısmında) Zekeriyaköy, Maden Mahallesi yer alıyordu. Sarıyer, Boğaziçi'nin Karadeniz'e yakın en büyük kasabasıydı. Karşılıklı kıyılardaki Kavak'lar onun kadar gelişmiş değillerdi. Çünkü Sarıyer çok eski zamanlardan İstanbul'un mesire yeri yani yazlığı olarak ün salmıştı. Boğaziçi'nin en ünlü akarsularıyla çok eskilerden tanınmış, nice Osmanlı padişahının uğrak yeri olmuştu. İçerdeki ormanlık bölgeden fışkıran şifalı su kaynakları ünlüydü. Eski dönemlerde Makriköy'e (Bakırköy) bağlı olan Sarıyer, 15 Mayıs 1930 tarihinde ilçe olmuş. Osmanlı zamanında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında iki bucağından biri Rumelifeneri öbürü Yeniköy'müş. Rumelifeneri Cumhuriyet'ten sonra köye dönüştürülmüş, Yeniköy'ün de bucaklığı 1972'de kaldırılmış. Sarıyer, 1984 yılında müstakil belediye olmuştur. Sarıyer'in bir de beldesi var: Bahçeköy.

Sarıyer'in adının kökeni konusunda çeşitli söylentiler bilinirdi. Büyükdere Limanı'nın kuzeye, Sarıyer köyüne doğru son bulduğu, Piyasa Caddesi'nin başlangıcı Mesar (ya da Mezar) Burnu, Simas (burun) sözcüğünden bozulmuş, Sarıyer'e çevrilmiş denirdi. Eskiçağlarda Limas da denirmiş. Simas; "Kutsal Ana-Kutlu, Güzelsu-Akarsu" anlamlarıını içermekteymiş. Nedeni de, Sarıyer dağlarının ve Sarıyer vadisinin çok verimli ve güzel içimli su havzalarına sahip olmasıymış. Bir de deresi vardı Sarıyer'in, içerilerde bulunan ünlü içme suyu kaynaklarından fışkırır, Sarıyer'i tam ortasından ikiye bölerek geçer, denize kadar akardı. Onun denize kavuştuğu yerde çarşı kurulmuştu. Sarıyer Deresi'nin eski adını ben anımsamıyorum (kaynaklardan Skietrinas olduğunu, sonradan Mercimek Deresi de denildiğini yeni öğrendim) ama eski çağlarda kıyısında bir Apollon adak yeri olduğunu biliyorum. Simas Burnu'nda da bir Afrodit heykeli ya da Venüs Tapınağı varmış. Bu tapınağı Megaralılar yapmış, adına "Fahişelerin Venüsü Tapınağı" da denirmiş. Bu tanrıçanın gemiciler arasında büyük saygınlığı olduğundan İstanbul'a Karadeniz yönünden gelen gemiler Sarıyer'de ya da Büyükdere koyunda durur, dışarı çıkan gemiciler bu tapınağı ziyaret ederek saygılarını sunar sonra da İstanbul'a giderlermiş. Venüs Tapınağı sanırım Kocataş Yalısı'nın arkasında, denize doğru uzanan yüksekçe tepenin üzerindeymiş. Belki de ben öyle düşünürdüm. Çünkü ben bu tepeye tutkundum, bol ağaçlı

bu yere sık sık çıkardık.

Sarıyer'in adının, burada gömülü "Sarı Baba"dan aldığı söylenirse de mezarının yeri bilinmiyordu. Söylenceye göre bu kişi, Fatih Sultan Mehmet'in sarışın bir askeriymiş. Adı da Sarıer'miş. Sarıbaba dergâhının şeyhi ve dergâh bahçesinde mezarı bulunan (Çarşıdaki camiye yakın yerde) yatırın mezar taşındaki ismi Sarıer olarak yazıyormuş. Ayrıca çevrede bakır kapsayan, sarı görünen bir yarın varlığı, Sarıyer'in iç kısımlarındaki yarların sarı topraklı oluşu ve buralarda terk edilmiş bir bakır ya da altın madeni ve Maden isminde bir mahallesinin bulunuşu, buraya eskiden Sarıyar denilirken zamanla Sarıyer'e dönüştüğünü de gösterir. Buranın bir adı da Altınyer'miş. Osmanlılar döneminde Sarıyer mesiresine gelenlerin çok para harcamaları ve "Sarı Lira Yer" anlatımıyla anılmasının Sarıyer'e adını verdiği söylenir. Bu söylenceye göre anlatımdaki "Lira" sözcüğü zamanla kalkmış ve Sarıyer'e dönüşmüş... Bir de, Sarıyer'i çepeçevre saran, dolanan alçak tepelerin güzelim bitki örtüsü sapsarı katırtırnağı çiçekleri vardı. Bu yüzden de Sarıyer denildiği söylenirdi ki ben en çok buna inanırdım. Çünkü o bomboş, bol ağaçlı tepeleri de, oralara çıkıp gezmeyi ve katırtırnağı çiçeklerini çok ama çok severdim. Katırtırnaklarına bayılırdım, en sevdiğim çiçekti. Ayrıca o tepelerden Boğaz o kadar güzel görünürdü ki. Çam ağacı azdı, buna karşılık çınar, köknar ve kestane ağaçları çok boldu.

Evliya Çelebi (1611-1682) Seyahatname'sinde, efsanelerden yola çıkarak Sarıyer'i şöyle tanıtıyor: "Burası ta İskender Zulkarneyn zamanında mamur bir büyük şehir idi. İskender, Karadeniz ve Akdeniz'i birleştirmek için iki denizin arasını kazdırırken bu yerde altın madeni bulmuş ve denizi biraz ilerden kazdırarak, buraya bir şehir kurdurmuştur. İsmini de Fondira şehri koydurmuştur. Çok bakımlı bir şehir idi. Sonra Ceneviz kralı yakıp yıkmış, tekrar bugünkü haliyle onanılmıştır..."

Osmanlı tarihçisi Hammer de "Bu semte, Kuzey Mahallesi yakınındaki dağ boyunca uzanan altın madeni bulunduğundan Sarıyar adı verilmiştir" diye yazar. Bu madenlere Markasita da denirmiş. Antik Çağ'da Sarıyer'in bir isminin de Saron olduğu ve bu ismin Sarıyer'e dönüştüğü, bazı kaynaklarda yazılı. 19. yüzyıldan kalma Alex Findlay'ın haritasında da semtin ismi "Sarıyeri" olarak gösterilmektedir. Anadolu'da da adı Sarıyer olan birçok yer vardır.

Sarıyer Vapur İskelesi'nden çıkınca sağa doğru gidildiğinde şimdilerde bir park (Mehmet Akif Ersoy Parkı) ve gazino var. Bizim eskiden "Kumsaliye" dediğimiz, çünkü iskeleye dek uzanan bir kumsal

şeridinden oluşan ve eski bir çay bahçesinin bulunduğu bu yerden içeri doğru dönüldüğünde, üç caddeyle karşılaşılır. Ortadaki geniş caddede Sarıyer'in ilk beton binaları, yani apartmanları bulunurdu. Bunlar üç-dört katlı yapılardı. Bu caddeye Ortacadde ya da Yeniyol denirdi. Caddenin sağından giden yol çarşıya, solundan giden de mesire yerleri Sular'a gider. Bu nedenle de adı Sular'a Caddesi'dir. Bu cadde güzel, yüksek çınar ağaçlanıyla süslüydü ve eski, ahşap evleri, köşkleri, konakları vardı yol boyunca... Ayrıca burada faytonlar çalışırdı. Mesire yerleri Sular'a dek giderlerdi. Sarıyer'in zenginleri kıyılardaki yalılarda, orta kesim insanları Yeniyol ve civarında, daha yoksulları iç kısımlardaki Maden gibi mahallelerde otururlardı.

Sarıyer'in dört mahallesi vardı: Merkez Mahallesi, Muhacir Mahallesi, Yangın Yeri ya da Arap Mahallesi ve Koru Mahallesi. Derenin sol tarafı Yangın Yeri ya da Arap Mahallesi, sağ tarafı ve Ortaçeşme Caddesi'nin sağ üst kısmı Muhacir Mahallesi olarak bilinirdi. Daha üst kısmı da Koru Mahallesi'ydi. Orta kısım, yani Dereboyu Caddesi'yle Ortaçeşme Caddesi arası, sahil boyu Mesarburnu'ndan Yenimahalle'ye kadar olan bölüm merkez olarak kabul edilir, çarşı da burada bulunurdu. Sarıyer bugün dört mahalle olarak kalmamış, gecekondulaşma ve çeşitli nedenlerle göç almasından dolayı yeni mahalleler, sokaklar oluşmuş durumda. Zümrütevler, Ali Paşa ve Sarıdağüstü yerleşim alanlarıyla Sarıyer büyüdükçe büyüdü.

Sarıyer'in kıyısındaki yalılarından başka içerlere doğru uzanan vadisinde ünlü köşkleri de vardı. Bunlardan biri de Cumhuriyet döneminde ilkokula çevrilmiş Horozoğlu Konağıydı. Benim de ilkokulum olan bu konak; Pertevniyal İlkokulu olarak anılırdı. Şehit Mithat Yılmaz (yeni Sular Caddesi) üzerinde bulunan bu konağı 1800'lerde, Sultan II. Mahmut'un eşi Pertevniyal Valide Sultan yaptırmış ve vakfetmiş. Yapı Osmanlı döneminde uzun yıllar okul (Süleyman Şah Binkaya Alp Nümune-i İnnaz Mektebi) olarak kullanılmış, 1910'lu yıllarda Orman Mektebi Âlisi (Orman Fakültesi) olmuş, Cumhuriyet döneminde de 14. ilkokula dönüşmüş. Sonradan 1962'de Halk Eğitim Merkezi oldu, daha sonra da Sarıyer Belediyesi tarafından 1990'lı yıllarda Kültür Merkezi'ne dönüştürüldü. Arkasındaki Mısırlıların konağı da yıkılmış.

Sarıyer'e "Paşalar Köyü" de denilmesinin nedeni, çok sayıda yalının yanı sıra köşkleri ve konaklarının bulunmasıdır. Hidayetinbağı'ndaki Yedisekiz Hasan Paşa'nın köşkü ünlüydü. Daha önce piyade alayı olarak kullanılmış. Köşkün sahibi Yedisekiz Hasan Paşa, Sultan II. Abdülhamit'i baskından ve ölümden kurtaran adammış ve okuma yazma bilmediğinden imzasını yedi-sekiz yazarak attığı için bu isimle

anılırmış.

Şifa Yolu (Şifa Suyu'na giden yol) üzerinde Kavalalı Nazım Bey Köşkü, Ortaçeşme Caddesi'nde de Çobanoğlu Köşkü vardı. Sanırım bugün ayaktalar ve kullanılıyorlar. Çobanoğlu Köşkü, Verem Savaş Derneği'nin lojmanı olarak kullanılmakta. Dursun Fakih Sokak'ta Hakkı Paşa Konağı ilkokul olarak da hizmet görmüş ve Mareşal Fevzi Çakmak bir süre burada okumuş. Bu konağın ötesinde Priştineli Halil köşkü, Halil Paşa Köşkü, Yelkenciler Köşkü, Tahsin Paşa Köşkü, Kudret Bey Köşkü bugün de ayakta duranlardan... Sofyalı Ali Beyin Köşkü, Sadrazam Sait Paşa Köşkü, Hamdi Paşa Köşkü, Zeki Paşa Köşkü, Dorkenler Köşkü, Fitnat Hanım'ın konağı, Avukat Hilmi Beyin Kızılcıklı Köşkü, Sim Beyin Köşkü, Karamanoğlu Zahide Hanım'ın konağı, Şevket Paşa Köşkü, Sofracıbaşı Köşkü vb. gibi birçok köşkün yanıp kül olduğunu bugün Sarıyer'le ilgili tarihi kaynaklardan öğreniyorum. O zamanlar bilemezdim. Tarihi canlı yaşayıp solurduk çünkü...

Sarıyer'in en önemli köşklerinden biri de Hünkâr Köşkü'dür. Bu köşk Sarıyer'in en eski mesire yeri Hünkâr Suyu yanındadır. Sultan IV. Mehmet (Avcı Mehmet) ve ondan sonraki sultanlar Sarıyer'e gelip avlanırlar, dinlenmek için birkaç gün kalırlarmış. Köşk bugün de ayakta. Ayrıca Sarıyer'de Cumhuriyet döneminde de birçok paşa oturmuş. Abdurrahman Nurettin Paşa, İbrahim Paşa (Abraham), Sadrazam Salih Paşa, Sadrazam Sait Paşa, Rıfat Paşa, Talat Paşa, Dr. Süreyya Paşa, Hamdi Paşa, Nail Paşa, Hacı Müşir Ahmet Fevzi Paşa, Hasan İzzet Paşa bunlardan yalnızca birkaçı... Sarıyer vadisi Sarıyer Deresi'nden Çarşıbaşı'na ve mezarlıklara dek güllerle, çiçeklerle kaplı olduğundan büyük ilgi çeken bir mesire yeriymiş. Özellikle sultan II. Selim (1566-1574), Sultan IV. Murat (1623-1640), Sultan IV. Mehmet (Avcı- 1648-1687) ve Sultan III. Selim (1789-1807) yazın dinlenmek, kışın avlanmak için. Sarıyer'e gelirlermiş.

Sarıyer 1900'lü yılların başında büyük yangınlarla birçok köşkü yitirmiş. Evler de kül olmuş. Arap Mahallesi olarak bilinen yerde başlayan yangında, 250'den fazla ev yok olmuş. Biz orayı "yangın yeri" olarak bilirdik. Sarıyer'de sel de olurmuş. Bir keresinde yağmur, Sarıyer'in ortasından geçen derenin iki yanındaki köşkleri denize sürüklemiş. Sele kapılan balıkçı Halil Ağa'nın tek katlı ahşap evi de denize sürüklenmiş. İçinde hâlâ lâmba yanan evin sahibi Halil Ağa, gece yarısı kayıklarla gelen balıkçı arkadaşları tarafından kurtarılmış. Sarıyerliler bu olayı anlatırlar, ben de denizin üzerindeki, içinde lâmba yanan evin gidişini düşlerdim.

Benim çocukluğumda da bir sel olmuştu. 50'li yıllardaydık, ilkokula gidiyordum, ev sahibimiz Ermeni Müsü (Mösyö) Azarik Efendi'ydi; Orta Cadde'de (Ortaçeşme, Yeniyol) oturuyorduk. Şiddetli yağmurlarla Sarıyer Deresi taştı, caddenin ortası göle döndü. Evlerin ilk katlarını sular bastı. Çılgın sular büyük bir hızla denize doğru aktılar. Alt katta oturan ev sahiplerimiz bizim kata çıktılar. Biz ikinci katta oturuyorduk. Evimiz beton bir küçük apartman biçiminde yapılmıştı. Çok güzel bir bahçe içindeydi. İlk katta ev sahiplerimiz Ermeni aile otururdu. Üçüncü katı boydan boya terastı. Biz orta kattaki iki küçük daireden birinde kiracıydık. Katımız güllerle donanmış bir bahçeye bakardı. Hanımelileri ve büyük bir asma balkonumuzu çepeçevre sarmıştı. Güzel Sanatlar Akademisi'ne giden ablam balkonda güllerin resmini yapar, sonra bunları yer olmadığından tuvaletimizin kapısına asardı. Evimiz iki oda, bir holü olan küçücük bir yerdi. Ablam holdeki divanda, tuvaletin yanında yatar, ben de annem ve babamla bir odada kalırdım. Evin büyük odası konuk ve oturma odasıydı. İki odanın arasında büyükçe bir mutfak vardı. Burada tel dolap kullanıyorduk. Gaz ocağımız vardı. Çamaşır makinemiz falan yoktu. O zamanlar yoktu böyle araç gereçler. Evimiz küçüktü ama çok mutluyduk. Çünkü çiçekler içindeydi dairemiz. Balkondan, arkada uzanan yemyeşil tepeleri gözlerdim. Sarıyer'de kâgir, beton ev azdı. Biz de bu eve küçük ahşap bir evden geçmiştik. O ev de çok şirindi. Birinci katında ev sahipleri taka kaptanıyla eşi oturuyordu. İkisi de çok yaşlıydı. Çocukları evlenip gitmişler. Kaptan amcanın eşi Bihter teyze gençliğinde çok güzelmiş, ona "Cihanyandı Bihter" derlermiş. Bu yüzden kaptan amca aklını kaçırmış, kıskançlığından kendini içkiye vermiş. Biz Sarıyer'e ben çok küçükken Yalova'dan gelmişiz. Annem paşa kızı, Yeniköy'de bir yalıda doğmuş ama babası çok müsrifmiş, ailenin köşklerini, konaklarını har vurup harman savurmuş. Yazar ve gazeteci baba Sami Karayel, döneminin isimli bir gazetecisi, babası Abdülhamit'in miralaylarından Hüseyin Paşa; dedem çok çapkınmış ve kadınlar tüm servetini yemişler. Anneannem evi terk etmiş ve genç yaşta ölmüş. Annem, saraylı teyzesinin oğlu olan babamla evlenmiş, aile reddetmiş onları, ikisi de İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okurlarken bırakmışlar, birlikte kaçmışlar. Çok yoksulluk çekmişler ama birbirlerini de çok sevmişler. Babam şair ruhlu bir adamdı. Divan edebiyatına tutkundu, şiirler yazardı, ayrıca engin bir edebiyat bilgisi vardı, beni dizine oturtur, Bektaşi ve Nasrettin Hoca fıkraları, Keloğlan ve Yörük masalları anlatırdı, bize doğum günlerimizde kitap armağan ederdi. Şair Eşref'ten, Neyzen Tevfik'ten, Nazım Hikmet'ten, Tevfik Fikret'ten şiirler söylerdi. Toplumcu şiirin zevkini ve anlamını bana babam öğretmiştir. Felsefeye merak sarmamda ve öyküler, şiirler yazmaya başlamamda babamın da Sarıyer'in de etkisi büyüktür. Aruzla şiir yazmayı da babamdan öğrendim. Voltaire'i, Rousseau'yu,

Fransız İhtilâli'ni, Aydınlanma Çağı'nı ilk kez babam anlattı bana. Sabahattin Ali'yi, Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i o tanıttı. Varlık edebiyat dergisini birlikte okurduk. Mahmut Makal'ı ve Bizim Köy'ü birlikte tanıdık. Küçücük evimiz kitap doluydu. Herodot Tarihi ve Hugo'nun Sefiller'i en sevdiğim kitaplardı. Ortaokulda okudum ikisini de. Annemin sesi çok güzeldi, durmadan şarkı söylerdi. Babam da ona katılırdı. Babam ayrıca bir doğa tutkunuydu; ava çıktığı Yalova'dan Sarıyer'e geldiğimizde ilk işi Sarıyer tepelerini dolaşmak olmuş. Ben Kuruçeşme'de, Sami dedemin tepedeki köşkünde doğuyorum, annemle babama ailede bir tek o yardımcı oluyor, ablam Kuruçeşme'de ilkokula başlıyor, sonra babam Yalova'ya tayin olunca gidiyoruz. Dedem ölüyor, evleri satılıp yok oluyor ve Sarıyer'e geliyoruz. Babam maliyeci, Büyükdere'deki Vergi Dairesi'nde memur oluyor. Teyzem de evlenip Sarıyer'e yerleşmiş ve ilkokulda öğretmenlik yapıyor. Tanınan ve çok sevilen, iyi bir öğretmen. Aileler çocuklarını ona vermek için yarışıyorlar. Sarıyer'i Yenimahalle'ye bağlayan kıyı caddesi üzerindeki bir küçük yalıda oturuyor, yalı ucuz, ben gidip onlarda kalıyorum, yalının denize doğru uzanmış cumbasından denizi ve karşı kıyıları seyrediyorum. Geceleri suların, yalının işlemeli tavanına yansıyan ışıklarına dalıp gidiyorum.

Yalı sanki denizin üzerinde yüzüyor. Bense düşler âlemindeyim. Gündüz bana bakmaya gelen yakışıklı bir Ermeni doktoru düşünüyorum. Sarışın bir kız çocuğuyum, beş altı yaşlarındayım, boynum birdenbire şişiveriyor, annem bunu, teyzemlerin evinin karşısındaki ahşap evde oturan terzi Rum matmazellerin bana bakıp nazarlarını değdirmelerine yoruyor, teyzem doktor çağırıyor. Gelen Doktor Kazancıyan, Sarıyer'in tek doktoru, gencecik, incecik, yakışıklı, uzun boylu bir adam. Kil gibi ince bıyıkları, arkaya yapıştırılmış kapkara saçları var. Bol kirpikli kara gözleri kor gibi yanıyor. İnce uzun, piyanist gibi parmaklarıyla boynuma dokunuyor, sonra bir toplu iğneyi kızdırıp yakıyor, boynuma saplıyor. Şiş sönüyor, ben rahatlıyorum, Sarıyer'in sevgili doktoru Kazancıyan benim ilk aşkım oluyor. O yaşımda ona deli gibi tutkunum. O benim için bir idol...

Pertevniyal İlkokulu'na başladığımda babam bana bir ajanda vermiş, buna her gün bir şeyler yazmamı istemişti. İlk sayfayı da kendi yazmıştı. Daha okuma yazmayı yeni söküyorum, hemen işe giriştim. Böylece çok çabuk okuyup yazmaya başladım. Ajandamı hâlâ saklarım. İçinde Doktor Kazancıyan da var!

Okulumuz eski bir konak olduğundan kocamandı. Şimdilerde Hüseyin Kalkavan tarafından yıktırılıp yeniden yaptırılan ve ismi de Hüseyin Kalkavan Lisesi olan, daha sonra da kültür merkezine dönüşen bu

ahşap okulun gıcırtılı, geniş tahta merdivenlerinden çıkıp iner, kocaman odalarındaki sınıflarımızda okurduk. Büyük merdiven üstü sahanlıklarında koşmaca oynardık. Bol ışıklı ve çok güzel odalardı sınıflar... Edirne Öğretmen Okulu mezunu, paşa kızı teyzem Seniye "hocanım", okulumuzda öğretmendi, ama benimle hiç konuşmazdı. Ona "güzel öğretmen" derlerdi. Beni sınıfında okutmayı kabul etmemişti. Yeğenini kayırıyor demesinler diye teneffüslerde bile beni görmemezlikten gelir, ilgilenmezdi. Ben de yanına gitmezdim. Buna karşılık beni yine de çocuklar "öğretmen kızı" diye tanırlardı. Daha sonra teyzemin kendi kızı da aynı okulda okuyacak, onunla da konuşmayacak ve başka bir öğretmende okutacaktı. Bu bir kuraldı sanki... Ben bu kurala aldırmazdım ve teyzemi umursamazdım, çünkü kendi öğretmenimi çok seviyordum. Kevser öğretmen bana, solak olduğumdan sağ elle yazmayı öğretmişti. Annemin ısrarıyla -kız çocuğuydum, solak olmamı annem bir sakatlık gibi görüyor ve çok üzülüyordu- Kevser "hocanım" beni bütün çocukların en önünde bir sıraya oturtmuştu. Bana sevgiyle sarılır ve sağ elimi tutarak yazdırırdı. Bu ayrıcalıklı davranış beni incitir, kendimi gerçekten sakat gibi duyumsar, arkadaşlarımdan utanırdım. Anneme de çok kızardım. Bu yüzden sınıfta okuma yazmayı ilk söken ben oldum. Hem de sağ elle... Beşinci sınıfı bitirene dek de birinciliği kimseye bırakmadım. Sınıfın en çalışkan öğrencisiydim. Aynı zamanda beşinci sınıfta bize kompozisyon dersine gelen önemli eğitimcilerden, okul müdürümüz Faik Kayalı'nın da göz bebeğiydim. Yazılarımı öyle beğenmişti ki evimize dek gelip benim ilerde "bir yazar" olabileceğimi söylemişti. Dedem Sami Karayel'i tanıyan ve annemle babamın arkadaşı olan bu eğitimci, yaşamımda en önemli rolü oynayan insanlardan biriydi. Yazdığım bir kompozisyon okulda olay olmuştu:

Yakınlarda biten İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili bir yazıydı bu ve "1939'da patlak veren büyük savaş, çok büyük bir felaketti" diye başlıyordu. Öğretmenim böyle ağır bir konuyu benim bu şekilde yazamayacağımı, bunu bir yerden kopya ettiğimi söylemiş, ben de ağlamıştım. Çünkü ben yazmıştım! Tarih kitapları ve gazete okumaya meraklı bir çocuktum. Cumhuriyet gazetesi okuyorduk. Eve birkaç gazete birden giriyordu. Ben Burhan Felek'in yazılarına bayılıyordum. Çok işlek bir yazış biçimi vardı! Neyse, Faik Kayalı araya girdi, sınıfta bana başka şeyler de yazdırdı ve benim "bir yazar" olabileceğime karar verdi!

Pertevniyal İlkokulu'ndaki arkadaşlarım arasında, bugünün dizi filmlerinin ünlü oyuncusu Engin Şenkan da vardı. Beş yıl birlikte okuduk. Çok iyi arkadaştık. Birlikte resim yapardık. Okulumuz ikimizi Hindistan'da yapılacak bir resim yarışmasına katılmak üzere seçmişti.

Engin'le her gün derslerden sonra okulda kalıyor, kara tahtaya astığımız büyük resim kâğıtlarımızı boyuyorduk. Konu da cennet-cehennemdi. Engin cenneti çiziyor, ben cehennemi yapıyordum. Engin benim cehennem zebanilerimle dalga geçiyor, beni kızdırıyordu. Ben de onun cennet resmini hiç beğenmemiştim. Engin ortaokuldan sonra sanırım Konservatuar'a gitti.

Annem, Okul Aile Birliği'nde çalışıyordu. Amerikan Marshall yardımlarının Türkiye'ye gönderildiği yıllardı. Her sabah sınıfta süt tozundan yapılan sütü içer, acayip, pis kokulu bir peynir yerdik. Marshall yardımıyla biz yoksul çocuklara gönderilen bu şeylerden nefret ederdim. Kendimi ve bizleri aşağılanmış sayardım. Amerika'ya sinir olurdum! Okulumuz resmiydi, Sarıyer'in yoksul balıkçı çocuklarıyla birlikte okuyorduk, onların gelen yardımları -kullanılmış giysiler de olurdu- kapışmasını yadırgardım. Çok sonraları bu yardımların Amerika tarafından siyasal çıkarlar nedeniyle yapıldığını öğrenip büsbütün caktım!

Okulun bahçesi çok büyüktü ve ağaçlıklıydı. Dev manolya ağaçları ve çok kalın gövdeli çınarların çevresinde döner, saklambaç, koşmaca oynardık. Bahçedeki tuvaletlerin musluklarından şarıl şarıl akan tertemiz suları birbirimize sıçratarak eğlenirdik. Bahçenin bir yanını tarım-iş derslerinde ekip biçmeye ayırmıştık. Her çocuk gibi benim de küçük bir toprak parçam vardı. Burada fasulye, maydanoz gibi şeyler ekerdim. Toprakla haşır neşir olmayı o denli seviyordum ki her gün sabah okula geldiğimde fasulyelerimin başına koşuyordum. Bir gün fasulyelerimin çalındığını, sökülüp götürüldüğünü görünce çılgına döndüm. Ama bu işi kimin yaptığı anlaşılamadı. Benim fasulyelerim arkadaşlarımınkilerden çok daha iyi gelişmişlerdi, bunu yapanın kıskanç biri olduğunu sanıyorum. Bense yaşamım boyu hiç kıskançlık duygusuna kaptırmadım kendimi, elimdeki neyse onunla yetinmeyi çok küçük yaşımda öğrendim. Belki de bunda, fasulyelerimin çalınışının etkisi vardır. Bundan sonra fasulyelerimi evde bardak içinde yetiştirmeye başladım. Bardağın dibine pamuk ve su koyuyor, arasına fasulye tanesi yerleştiriyordum. Tane kısa sürede çimleniyor, giderek büyüyüp yapraklanıyordu. Bunu da bana babam öğretmişti. Ayrıca babamla evde tırtıl da besleyip kelebek çıkarttık. Ben, hayvanların evrimine çok meraklı olduğumdan, koza yapmalarına bayılıyordum, kutudaki tırtılları özenle besliyor, her gün onlara karalâhana taşıyordum. Bir gün tırtıllar kutudan kaçmışlar. Annem onların duvarlarda yürüdüklerini görünce deliye dönmüş. Üzerlerine DDT sıkmış. Hepsi ölmüş. Eve geldiğimde anneme çok kızdım. Onunla günlerce konuşmadım. Sonra yine besledim tırtılları, kelebek olunca balkondan uçuruyordum.

Okulumuzun eğitimi çok yüksekti. Öğretmenleri Boğaz'da ün salmıştı. Bir Nazmiye "hocanım" vardı ki, öğrencilerine sağlam bir matematik temeli vermekle ünlüydü. Öğrencileri büyüyünce Teknik Üniversiteyi kazanırlardı. Ona "Namoş" derdik. Ama ben en çok -Kevser öğretmenin dışında- müzik öğretmeni Neşide Hanım'a hayrandım. Müzik dersi ayrı yapılırdı, öğretmenimiz de çok güzel piyano çalan, konservatuarda okumuş Neşide Hocanım'dı. Kara kahküllü, düz kısa kesilmiş kara saçlı, beyaz dantel bebe yakalı, kara giysiler giyen bu güzel, zarif öğretmen bizi 23 Nisan, Cumhuriyet Bayramı gibi önemli tören günlerine de hazırlardı. Marşlar öğretir, şiir ezberletirdi. Neşide öğretmen hiç evlenmedi, annesiyle birlikte oturdu, o cici genç kız görünümünü yaşlanınca da korudu. Her törende ben kesinlikle şiir okurdum. Gür sesimle on kasımlarda bana hep "Gidiyor" şiirini okuturlardı: "Gidiyor on yedi milyon kişiyi takmış peşine..." diye başlayan ve Atatürk'ün ölümünü anlatan bu şiiri okuyuşumda bütün öğretmenler ağlardı. 23 Nisan törenlerimizi Büyükdere'deki kocaman bir alanda yapardık. Çeşitli kıyafetlere bürünür, rontlar oynar, şiirler söylerdik. Sarıyer'den Büyükdere'ye kimisinde köylü cepkenli, şalvarlı, kimisinde grapon kâğıtlarından yapılma -Neşide Öğretmenin çizdiği modellere uyarak annelerimiz yaparlardı- giysilerimizle Piyasa Caddesi'nden bando mızıkayla yürürdük, halk da bize eşlik ederdi. Büyükdere'de bu şenlik dolayısıyla büyük olay yaşanırdı. Şenliğin yapıldığı alan çok büyüktü. İzleyenler çember biçiminde dizilir, biz ortada çeşitli oyunlar oynardık.

Annem, Pertevniyal Okulu'nun bütün kadın öğretmenleriyle arkadaştı. Semiha Hocanım, Macide Hocanım, Mesude Hocanım, Zehra Hocanım, Pakize Hocanım... Bunlardan Semiha Hocanım Dereboyu'nda ahşap bir evde otururdu. İnce zarif güzel bir kadındı, hiç evlenmemişti, annesiyle birlikte yaşıyordu. Ahşap ev babasından kalmaydı ve Semiha Hocanım, sonradan çok ünlü bir film artisti olacak İzzet Günay'ın halasıydı. Yeğenini Semiha Hocanım büyütmüştü. İyi anımsayamıyorum, ama sanırım İzzet Günay küçük yaşında öksüz kalmış. Semiha Hocanım, hırsızlardan çok korkardı ve bütün mücevherlerini sokağa çıktığında çantasında, yanında taşırdı. Mücevherleri öyle de çoktu ki... Pakize Hocanım; Hamamcı Naciyanım'ın evinde otururdu. Annem ve teyzem öğretmen arkadaşlarıyla evlerde toplantı günleri yaparlardı. Bu günlerde çok güzel yemekler yapılır, biz çocuklar da yiyip içerdik.

Okulumuzun bahçesinde bir de kapalı spor salonu vardı. Açık havada sporu bahçede yapmamıza çok önem verilirdi, ama kötü havada bu kapalı yerde jimnastiğimizi yapmayı savsaklamazdık. Kara şortlarımızı

giyer, kızlı erkekli ve müzik eşliğinde beden hareketlerimizi yapardık. Ayrıca derslerden sonra kimi günler bu kapalı salonda sinema makinesiyle filmler gösterilirdi. Şarlo'yu da burada tanıdım ve çok sevdim.

Okulumuzda kütüphane yoktu, ama her hafta okul önüne seyyar kütüphane otobüsü gelirdi. Bu kütüphaneden, okumak için bir haftalığına ödünç kitap alırdık. Türk Korsanları'nı, Kızıltuğ'u, Battal Gazi'yi, Küçük Prenses'i, Mavi Madalyon'u, Gümüş Patenler'i bu kütüphaneden okudum. Evimizde Kahraman İzci, İki Çocuğun Devriâlemi, dedemin Türkçeye çevirdiği Jules Verne'lerden Araba ile Dünya Seyahati, 80 Günde Devriâlem, dedemin romanı Kılıç Arslan falan vardı, ama ben kitaba doyamıyordum. Sarıyer Çarşısı'ndaki bir bayiden her hafta çocuk dergileri ve kitapları da alırdım, harçlıklarımı biriktirerek... Çocuk Gözü, Çocuk Haftası, Doğan Kardeş ve Binbir Roman en sevdiklerimdi. Binbir Roman'a bayılıyordum, çünkü serüvenle doluydu. Dünyayı dolaşan serüven kitapları en sevdiklerimdi. Dedemin, Mektepli adında, 1930'larda çıkardığı çocuk dergisini de severek okurdum.

Eğitim düzeyi çok yüksek olan bu devlet okulumuzda mandolin ve İngilizce dersleri de vardı. Papyon kravatlı, çok şık mandolin hocamızın ensesindeki uzun ve kır saçları, çok güzel çaldığı kemanının eşliğinde uçuşur, biz de güldüğümüzü göstermemek için başımızı mandolinlerimize eğerdik. Klasik müzik parçaları çaldırırdı bize hocamız, Carmen'i, Türk Marşı'nı büyük bir neşeyle çalardık. Müzik hocamız da coşar, sesiyle Fransızca söyleyerek eşlik ederdi. Elleriyle kollarıyla bizi de coştururdu. Çılgın bir müzisyendi, ama bize notaları kolayca öğretmişti.

Pertevniyal ya da Horozoğlu Konağı'nın yani okulumuzun yanından Sarıyer Deresi geçerdi. Okulun bulunduğu mahalleye de Dereboyu denirdi. Ben -okula evden yürüyerek gidip geldiğimden- bu derenin kıyısında oyalanmaya bayılırdım. Derede kurbağalar vardı, bol böcek de vardı, fare olduğunu da söylerlerdi. Ben fareden hiç korkmazdim, tersine çok severdim. Kurbağaların larvalarını ve nasıl kurbağaya dönüştüklerini uzun uzun incelerdim. Minicik kurbağa yavruları bana çok sevimli gelirdi. Yaşamın gizlerini o yıllarda merak etmeye başladım sanırım. Baharda dere suyunun kıyısında papatyalar da açardı. Okul dönüşlerimde bunları toplar eve getirirdim, ablam resimlerini yapardı. Derenin iki yanı yüksekçe duvarlarla örülüydü.

Bir gün derede bir araya toplanıp halka olmuş erkek çocukları gördüm. Merak edip dereye atladım ve yanlarına gittim. Çocukların

çember olup ortadaki bir şeye sırayla taş attıklarını anladım. Daha yaklaştığımda ortadakinin iri bir kurbağa olduğunu gördüm. Hayvanı işkenceyle öldürüyorlardı! Birden öfkeden çılgına döndüm. Bağıra çağıra çocukların üzerine yürüdüm. Şaşıran çocuklar kurbağayı bırakıp bana yöneldiler. Saldırıp saçlarımı yoldular, üstümü başımı yırttılar. Çantamı -o zamanlar çantalar tahtaydı- fırlatıp dereye attılar. Kapağı kırılıp açıldı. Defterlerim döküldü. Bir ara çocuklardan biri beni tanıdı:

"Kaçalım! Bu öğretmen kızı!" diye bağırdı.

Korkup beni bıraktılar. Onlar kaçarken ben sulara saçılan defterlerimi topladım. Neyse ki derenin suları cılızdı. Bense hiç ağlamıyordum çünkü kurbağayı kurtarmıştım. Eve geldiğimde dağılmış saç örgülerimi, yırtılmış önlüğümü gören annem çok ürktü ve şaşırdı. Beni çok sıkıştırdı, kimin yaptığını sordu. Ama ben o çocukların kim olduklarını bilmeme karşın hiç söylemedim. Dövüşmemizin nedenini de sakladım. Çünkü annemin, zavallı pis bir kurbağa için neden erkek çocuklarla dövüştüğümü anlamayacağını biliyordum, ablamın da benimle alay edeceğini... Yıllar sonra, elli yaşımdayken bu serüvenimi "Mişko" adlı çocuk kitabımda anlattım. Ama kurbağanın yüz sene yaşadığını öyküleyerek... Eski zamanlarda saltanat kayıklarının içerlerdeki sayfiye yerlerine dek gittiği Sarıyer Deresi'nin üzerinin nasıl kapatılıp çarşı yapıldığını anlatarak...

İlkokula gittiğim sürece yaşlı Müsü Azarik'in evinde oturduk. Üç kızı vardı Azarik Efendi'nin; Viktor, Hiber ve Yaran ablalar. Benim ablamın arkadaşlarıydılar. Azarik Efendi de babamla tavla oynar, içki içerlerdi. İkisi de kiliseye ya da camiye gitmezler, dine mine inanmazlardı. Çevredeki katı Ermeniler Müsü Azarik'e kızarlar, o da babam da çok güler, dalga geçerlerdi. Eşi madam Araksi'yle annem birlikte dolma yaparlar, tarhana açarlardı. Çok güzel yemek yapardı madam Araksi; açtıkları tarhanaları evimizin üstündeki terasta kuruturlardı. Ben de ucundan kıyısından gizlice, çiğ çiğ yerdim. Bizim balkondan Müsü Azarik'in güllerini budayışını gözlemlerdim, bahçesine büyük bir özenle bakardı. Ön bahçede de güzel bir çamı vardı. Müsü Azarik'in Kurtuluş'ta bir demir atölyesi vardı. Ailece çok görgülü insanlardı. Ayrıca Viktor abla ön bahçedeki çamın altında oturur, kasnak gibi bir aletle koca koca ve çok güzel karo danteli -öyle derlerdi- işlerdi. Mekik oyası yapardı. Öyle güzel ve zarif oyalardı ki bunlar... Viktor ablanın renkli top başlı küçük iğneleri vardı. Bunlardan bana da verirdi. Ben de bunları aynamızın kıyısına iliştirirdim. Madam Araksi'ye "yaya" derdim, ondan Ermenice öğrenir, kızlarına seslendiğinde "Hamme! (Buradayım)" diye bağırırdım: "Hamme! Inç

bidi gırlas..."

Madam Araksi'yle patlıcan, kabak gibi taze sebzeleri kurutur, kışa saklardık ve birlikte paskalya yumurtası boyardık. Bayılırdım renk renk yumurtalara. Onlar zengindi; evleri değerli biblolarla, koltuklarla süslüydü, buzdolabını ilk kez onlarda gördüm. Annemle babam bir yere gittiklerinde ablamla birlikte madam Araksiler'e iner, üç ablanın Photoplay dergilerine, Fransızca kitaplarına bakardık. Viktor abla Fransız lisesini bitirmişti. O zamanlar sinema dergileri yeni yeni geliyordu Türkiye'ye. Büyük ceviz masaya yayılmış tertemiz kolalı beyaz örtü üzerinde yemek yerken de kesinlikle bıçak kullanırdık. Bir de kedileri vardı; Ponpon. Bir gözü yeşil bir gözü mavi bu Van kedisinden çok sinirliydi. Bahçe kapısının yanındaki sütunun üzerinde oturur, beni bekler, üzerime atlardı.

Annesi gibi topluca, çok esmer ve çok tatlı gülüşlü Yaran abla bir gece ateşlenip ölüverdi.

Şaşkına döndük. Madam Araksi'yle birlikte kiliseye giden ve bol bol ağlayan annemi gören Ermeni kadınları; "Ka bu niye boyle ağlayor?" demişler. Madam Araksi de kızmış; "O Yaran'ımı sizlerden çok daha fazla sever idi" demiş. O yıllarda Sarıyer'de çok Ermeni vardı.

Yaran abla ölmeden önce birlikte Gezi Sineması'na giderdik. Ara sıra da evimizin terasına çıkıp oturur, caddeden gelip geçenlere bakardık. O zamanlar trafik yok denecek kadar azdı. Karşımızdaki evlerden birinde bugünlerin ünlü şovmeni Mehmet Ali Erbil ve ailesi otururdu. Mehmet Ali'yi çok haşarı bir çocuk olarak hatırlıyorum, ondan çekinirdim, babasının onu kayışla dövdüğü söylenirdi. Belki doğru değildi. Evimizin yanı başında bir çeşme vardı. Oradan herkes içme suyu alırdı. Tertemiz ve güzeldi suyu. Yol boyunca iki çeşme daha vardı. Ayrıca Çukurçeşme ve Kumsal Çeşmesi de ünlüydü. Bizim caddedeki çeşmeye (Aralık Suyu) galiba Mehmet Ali de gelirdi. Öyle anımsıyorum.

Bizim evin orta katında, yani oturduğumuz dairenin yanındaki katta, bir aile vardı. O dairede yaşlı bir adam, çok genç eşi ve iki küçük kızıyla otururdu. Genç kadın iki dakikada bir giysi değiştirir, başına şapkalar oturtur, balkona çıkıp bakınırdı. Biz de yukarıdan, terastan eğilip onu izlerdik. Çeşit çeşit kıyafetler uydurur, şallara bürünür, balkonda bir aşağı bir yukarı gezinirdi. Kocası çok kıskançtı; onu evden dışarı çıkarmazdı. Kadın bir gün kaçtı, adam deliye döndü. Bir hafta sonra kadın genç, dalyan gibi yakışıklı bir faytoncuyla çıkageldi. Kızlarını alacakmış. Yaşlı adam faytondan inen eşini görmüş, fırlamış.

Faytoncuya yalvarıyor, ağlıyor, eşimi bırak diye... Faytoncu bağırıyor. Biz dışarı fırladık. Babam faytoncuyla yaşlı adamın arasına girdi. Ben merdivenin başından, genç kadının ayakkabısının sivri topuğuyla eşini omzundan ittiğini gördüm. Adam zaten yerlerde sürünüyordu, arka üstü düşüverdi. Küçük kızları koştular, anneleriyle babalarına sarıldılar. Bağırarak ağlaşıyorlar. Azarik Efendi'yle babam faytoncuyu bir kenara çekmişler, konuşuyorlar. Derken faytoncu çocuklara acıdı, "Allah belanızı versin!" dedi ve çekip gitti. Bana çok garip gelen bu olayı gözlerim dört açılmış, büyük bir merakla izledim. Sanki bir yerli film izler gibi... Daha sonra evine dönen kadının eşine sık sık: "Bana dokunma! Elini sürme!" diye bağırmalarını, kocasının da yalvarmalarını dinler, üzülürdük. Derken kadın bir gün kızlarını zehirledi, neyse ki çocuklar ölmediler. Çünkü babam koşup yetişti ve doktor çağırdı yeni açılmış olan Dispanser'den; çocukların midelerinin yıkanmasını sağladı. Anneleri de akıl hastanesine kaldırıldı ve orada öldü.

O evde ben ortaokul ikiye gidene dek kaldık ve Viktor ablayı annem, Kıztaşı'ndan çok iyi tanıdığı bir Ermeni ailesinin oğlu Baruyr'la evlendirdi. Hep birlikte kiliseye, törene gittik. O sıralarda ablam Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne gidiyordu ve beni canlı modeli olarak kullanıyordu. Çok güzel bir kız çocuğuydum, ama güzelliğim beni hiç ilgilendirmiyordu. Giyinip süslenmekten de nefret ediyordum.

Erkek çocuklar gibi pantolon giyip tepelerde dolaşmayı ya da deniz kıyısında balık tutmayı, sokakta oyun oynamaya yeğlerdim. Bütün çocuklar gibi sokakta seksek oynayıp ip atlamayı sevmiyordum. Kız ve erkek çocukların bir birleriyle kikirdeşmeleri de umurumda değildi. Aklım fikrim denizde, ağaçlarda, böceklerde, otlardaydı. Yalnız yaz geceleri ateş böcekleri çok olurdu, ben de onların peşinden koşmaya bayılırdım. Babam da ablamla beni alır, Sarıyer tepelerine götürürdü. Özellikle Kocataş'ın üstündeki tepeden Boğaz'a bakmaya bayılırdık. Denizin üzerine doğru doğal bir teras gibi uzanan, üstü düz bu tepeden Boğaz'ın görünümü olağanüstüydü. Anadolu Kavağı'na dek uzanan dalgalar, orada Karadeniz'le kavuşurdu. Babam beni karşımızdaki Yûşa Tepesi'ne bir gün çıkarmaya söz vermişti, sözünü de tuttu. Oradan Karadeniz'e bakışımı hiç unutmadım. Gerçekdışı bir görünümdü. Kendimi başka bir gezegende sandım. Neredeyse kuş olup Karadeniz'e süzülecektim. Tepedeki yatır Yûşa Hazretleri beni hiç ilgilendirmiyordu, ben yalnızca denize bakıyordum. Sonsuzluğa açılan mavilik beni büyülemişti. Tepede gömülü kişinin Yûşa Peygamber olduğuna inanılırmış. Musa Peygamber'le Boğaziçi'ne gelen Yûşa Hazretleri, burada ölmüş ve gömülmüş. Hıristiyanlar ve Yahudiler ona Yeşu diyorlarmış. Burası tarihin ilk dönemlerinden beri kutsal bir yer

olarak kabul edilmiş. Çeşitli uygarlıklar burada kendi dinlerinin mabet ve tapınaklarını inşa etmişler. İlkçağlarda burada Zeus tapınağının bulunduğu ve Bizans döneminde bunun kiliseye çevrildiği biliniyormuş. Osmanlı döneminde mescit yapılmış. Halk arasında Yûşa Peygamber olarak bilinen kişinin mezarının çevresine duvar çekilmiş ve türbenin bakımı yapılmış. Yûşa Aleyhisselâm Dergâhı denilen bu alana da Yûşa Tepesi denilmiş. Babam bunları anlatıyordu ama ben denize bakıp Nazım Hikmet'i düşünüyordum. O yıllarda Nazım Hikmet de yaralı bir kuş gibi, bir balıkçı motoruna binip Karadeniz'e oradan da Rusya'ya kaçmıştı. Ona hayrandım, bu işi nasıl becerdiğine çok şaşıyordum. Nedenini tartamıyordum ama bir gün ben de bir balıkçı motoruyla Rusya'ya kaçmayı, o tepeden Karadeniz'e kuşbakışı bakarken kafama koydum! Onun o sonsuzluğa nasıl korkmadan açıldığını anlayamıyordum! Karadeniz'in hırçın, başıboş dalgaları beni kendine çekiyordu. Bir yandan da ürküyordum. Sonsuzluğun ve özgürlüğün sesini duyuyordum orda sanki... Tabii hiçbir zaman yapamadım bu işi...

Yeryüzünün doğasının bir parçası olduğumu, ama onu kavrayan ve bilenin de yine "ben" olduğumu, Sarıyer ve Boğaz'ın denizi öğretti bana. Doğayla iç içe olan insan yalnızlığını unutur, yalnız olduğunu düşünmez. Toprakla ve denizle haşır neşir olmak, yalnız olmadığını duyumsamak demektir. Yalnızlık, doğadan kopmakla başlar insan için... Ben Sarıyer'de bunu yaşadım.

Sarıyer tepelerinde ablam resim yapar, ben babamla birlikte çiçeklerin, böceklerin peşinde koştururdum. Katırtırnağı, çam kozalağı, at kestanesi, kocayemiş toplar, kelebek yakalardık, bunları biriktirirdik. Daha sonra böcek de yakalamaya başladık, büyük bir koleksiyon yaptık. Babam küçük küçük cam kapakları olan, ikiye katlanabilen bir koleksiyon kutusu yaptırmıştı amcasının marangoz oğluna... Küçücük kutularında, pamuk parçaları üzerine yerleştirdiğimiz kelebek, tespih böceği, arı gibi hayvanların ölüleriyle çok ilginç bir koleksiyon oluşturmuştuk. Yaban arıları sarı siyah tüylü ve şişmandı. Adını bilmediğim daha birçok böcek yakaladık. Koleksiyonumuzu ortaokulumdaki biyoloji laboratuarına armağan ettim. Sarıyer tepelerinin kendine özgü böcekleri diye tanıtılırdı öğrencilere...

Boğaziçi'nin sislerle sarmaş dolaş doğası ve denizi insanı duygulu, melankolik ve romantik yapar. Şair yapar. Ben de şiirler yazıyordum. Bunlar daha çok doğayı anlatan şiirlerdi. Büyüyünce şair olmadığımı anlayacaktım ama o yıllarda Sarıyer'in doğası bana şiir yazdırıyordu. İşte on dört yaşımdayken Sarıyer için yazdığım şiir:

Sarıyer'de Akşamüstü

Hani bilir misin akşamüstü
Nasıl kokar deniz
Yosun yosun...
Ilgıt ılgıt esen deniz rüzgârı
Hiç dinledin mi bilmem
Nasıl konuşur
Sonra karşıda
Damla damla
Pırıl pırıl
Işıklar
Dalgada bulutta
Güneşte meltemde
Tümü birden görünür.
Çağırır beni
Çağırır beni
Abel Anlatır konuşur söyleşir
Karşıdan gördüğüm
Yanına varamadığım
Işık gözleri.

Ortaokul Günleri

Orta birinci sınıfa, Kaptanyan Yalısı'ndan bozma ortaokulda başladım. Sonradan Vehbi Koç Lisesi olacak olan bu okul, Mesarburnu'nda tam denize karşı yapılmış, ilginç bir yapıydı.

Arkasında set set, büyük bir bahçesi vardı. Bu bahçenin ortasından merdivenle arkadaki tepeye çıkılan bir yol vardı, şimdi duruyor mu bilmem, biz bu yoldan çıkıp tepeye giderdik. Kocataş Tepesi'nin düzlüğünde oyun oynardık. Bahçenin arka kısmında şimdi okul binası inşa edilen yamaçta, küçük mağaramsı oyuklar da vardı. Buralarda toplanıp ruh çağırırdık! Üç kız arkadaşımla bir araya gelir, mağaraya girip ruh çağırma seansları düzenlerdik. Elbette bunu, dersler bitip okul kapandıktan sonra yapardık. Okulun demirli bahçe kapısı her zaman açık dururdu. Biz de rahatça girip çıkardık. Biz kızlar ruh çağırırken erkek arkadaşlarımız mağaranın kapısında beklerdi. Girişe çarşaf gibi büyük bir bez asar, bir mum yakıp yere koyar, karanlıkta çevresine oturur, "Huu... Huuu!" diye bağırırdık. Erkek çocuklar da dışarıdan; “Geldim, geldim!" diye bağırırlar, gülmekten yerlere yatarlardı. Hiçbir zaman gelmeyen ruhları çağırma faslından sonra arkadaki tepeye tırmanır, orada oynardık. Tepede birçok ağacın çevresine yuvarlak bir çember biçiminde ekildiği küçük bir alan vardı. Bu alanda dans eder, bahar ayini yapardık. Ben buranın eski çağlardaki Venüs Tapınağı'nın yeri olduğunu öne sürer -belki de öyleydi- ortasına dikilip kollarımı açarak Kaptanyan Yalısı'ndan bozma Sarıyer Ortaokulu. Bugünkü Vehbi Koç Lisesi.

"Ben Venüs'üm! Ben Venüs'üm!" diye avazım çıktığı kadar bağırırdım. Arkadaşlarım da çevremde dans ederek dönerler, sözüm ona kurbanlar keserlerdi. Burasının eskiden mezarlık olduğu da söylenirdi. Buraya Müsü Azarik'in evindeki kapı komşumuzun oğulları Metin ve Çetin'le de çok gittik. Metin benden bir, Çetin üç yaş küçüktü. Deliren komşumuzun yerine gelmişlerdi. Yuvarlak alanı tiyatro sahnesi yapar, okuduğumuz kitaplardan oyunlar sahnelerdik. O sıralarda Michel Zevaco'nun şövalye kitaplarını, Pardayanları falan okuyordum. Metin şövalye olur, beni kaçırırdı. Ben kontestim, Çetin de düşmanımız konttu. Ya da bir korsan gemisinin Karadeniz'den geldiğini düşler, Sarıyer kıyılarında beklediğini düşünürdük. Bu oyunları evde de oynardık. Metin Türk korsanı Barbarossa ya da Turgut Reis, ben de yabancı bir kral kızı, prenses olurduk. Metin beni Osmanlı Sarayı'na satardı. Çetin de sultan olurdu. Kimi zaman küçük Çetin'i Hint Mihracesi yapardık. Ben Hintli dansöz olurdum. Annelerimiz evde

yokken dolapları karıştırır, onların giysilerini, şallarını giyinirdik. Metin'le Çetin'e şallardan sarık yapardık. Çetin küçük ve şişman olduğu için çok güzel Mihrace ya da Sultan olurdu. Ben padişahın gözdesi dansöz ya da Afrodit de olurdum. Metin'e annemin geniş kenarlı şapkasını giydirir, üzerine tüy takar, onu şövalye yapardık. Uzak ülkelerden gelip beni kurtarırdı. Bu kılıklarımızla ablama poz verirdik. O da resmimizi çizerdi.

Metin'le Çetin'in babaları Cahit Bey, Canlıbalık Gazinosu'nda her gece bateri çalardı. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nda da muhasebeciydi. Eşi onu çok kıskanırdı. Onlardan önce de kısa bir süre Sarıyer Postanesi Müdürü, paşazade Zahit Bey ve ailesi komşumuz oldular. Zahit Bey'in oğlu Yabgu benimle aynı yaştaydı. Babası Orta Asya Türk tarihine meraklı olduğundan oğlunun adını Yabgu, yani öz Türkçe komutan koymuş. Çocuklar sokakta arkasından "Yanko! Yanko!" diye bağırır, onu Rum sanırlardı. Yabgu'nun gözleri şaşıydı, ama çok güzel, aslına uygun Karagöz figürleri yapardı. El becerisi çok yüksekti. Bu Karagöz figürleri için yatak odasında bir perde gerdik. Arkadan ışık yaktık. Yabgu'yla birlikte karşılıklı konuşarak oynatmaya başladık. Mahallenin çocuklarından giriş parası alıyor, izletiyorduk. Sonra ablam daha güzel Karagöz resimleri çizdi, Yabgu kıskandı, benimle kavga etti. Yine de onun yaptığı kızakla kışın karda kayardık.

O günlerde balık tutmaya da merak sarmıştım. Babam bana uzun bir kamış getirmiş, ucuna da bir misina ve olta iğnesi bağlamıştı. Omzuma astığım bu uzun kamışla kıyı boyunca, bazen Büyükdere'den Kireçburnu'na dek dolaşıp istediğim yerde balık tutardım. Babam olta iğnesine yem takmayı öğretmişti, kıyıda yere uzanır, elimi suya sokar, bir midye bulur, bunun içini açıp midyeyi oltaya takardım. Sonbaharda ve kışın bu işi büyük bir zevkle yapardım, Bu yüzden pantolon giyerdim, Sarıyer'de ilk blucin pantolonu giyen kız çocuğu bendim, erkek çocuklar benimle alay ederlerdi. Uzun, düz, kumral saçlarımı atkuyruğu bağlar -o yıllarda modaydı- kıyıda büyük bir sabırla balık tutardım. Piyasa Caddesi'ndekiler bana hayretle bakarlardı. Erkek çocuklar; "Hey Brigitte Bardot! Film mi çeviriyorsun?" diye bağırırlardı bana... Kireçburnu'na dek yürüyerek gider, oradan vapurla Sarıyer'e dönerdim. Uzun kamışım hep omzumdaydı. Vapurlar çok tenha olurdu. Vapurun giriş bölümünde, ayakta gider gelirdim. Denizin dalgaları üzerinde kayarcasına, o mis gibi kokusunu içime çeke çeke...

Bir gün tuttuğum balık oltanın ucunda çırpınmaya başladı. Tutup çıkardım, ama ölmedi, kaldırımda çırpınmayı sürdürdü. Ona çok acıdım. Aldım suya geri attım. Bir daha da balık tutmadım. Oysa

yakaladığım istavritleri pişirip yiyorduk ya da kedimiz Lulu'ya veriyordum. Balık tutmayı daha çok deniz kıyısında dolaşmak için yapıyordum. Denizi izlemek, onunla haşır neşir olmak benim için en büyük zevkti. Balığın çırpınışı beni ilk kez ölüm ve yaşam üzerinde düşündürdü. O gün kıyıda bacaklarımı suya sallandırıp karşı kıyılara baka baka neden yaşadığımızı düşündüğümü anımsıyorum. Doğa neden vardı? İnsan neden vardı? Ölmek nasıl bir işti? Bütün bu doğal güzellikler niçindi? Benim için mi? İnsan için mi? Neden, neden... Denizin üzerinde süzülen bulutlara bakıp "Bunlar nereye gidiyor?" diye sorardım. Sonra da, "Onlar gitmiyor, giden benim" derdim kendi kendime. O yaşımda doğaya bakarak felsefe yaparmışım da haberim yokmuş.

Ortaokulda, denize bakan sınıf odalarında sıralar pencereye arkaları dönük olarak yerleştirilmişti. Denize dalıp dersi dinlememezlik yapmayalım diye... Ama yine de dönüp dönüp denize bakardık. İngilizce öğretmenimiz çok kızar, ceza verirdi. Kimya öğretmenimiz de başında kızıl perukası olan şişman bir adamdı, ikide bir bize bağırıp çağırırdı, pencereden baktığımız için... Kanımca denizin üstündeymiş gibi gözüken binamızın manzarasından, bizden çok etkilenenler öğretmenlerdi.

Kız erkek karışık okuyorduk elbette; Ben sınıfta en önde tek kişilik bir sırada oturuyordum. Arkamda oturan Orhan, benim sınıf defterini tutmamı kıskanır, dersin ortasında ayaklarıyla durmadan yavaş yavaş benim sıramı öne doğru iterdi. Öyle ki dersin sonuna doğru tahtaya dek çıkmış olurdum. "Yapma etme!" demelerime karşılık benimle alay eder, dilini çıkarırdı. Bir gün sevgili sınıf arkadaşım Gülgün'le ders sonunda herkesin sınıftan çıkmasını bekledik. Öğle tatiliydi; Orhan Büyükdere'de oturuyor, eve gitmiyor, evden getirdiği yemeğini sınıfta yiyordu. Biz de evlerimize gitmedik. Sınıfın kapısını kapattık ve Orhan'ı yaka paça bir güzel dövdük! Ufak tefek bir çocuktu, iki kızla başa çıkamamıştı! Ama bir daha da benim sıramı öne itmeye cesaret edemedi. Biz de o gün, evlerimize gitmeyip Mahfel'e gittik ve balık köftesi yedik. Mahfel'in balık köftesi ünlüydü, çok da ucuzdu ve kendimize ziyafet çekip zaferimizi onunla kutlamıştık!

Ben sosyal derslerde çok iyiydim ama matematiğim berbattı. Hiç sevmiyordum matematiği... Bunda ilkokul öğretmenim Kevser Hocanım'ın da payı büyüktü. Onun matematik bilgisi çok zayıftı. Kimya hocamızdan da hiç hoşlanmıyordum. Bir gün de onun perukasını sopayla itip düşürdük. Çok eğlenmiştik. Ama edebiyat hocamız benim sevgilimdi. Öğretmen, çevirmen ve yazar, sosyalist Adnan Cemgil'in eşi Nazife Cemgil, sevgi dolu bir öğretmendi. Onun

eşiyle birlikte sürgüne gittiğini biliyorduk, kendisine çok büyük saygı besliyorduk. Çok bilgiliydi ve güler yüzlüydü. Aydınlanma Çağı'nı ve Türk Devrimi'ni anlatırdı bize, Rönesans'ı ilk kez ondan duydum. Sonraları oğulları Sinan Cemgil ve Dumrul Cemgil'le birlikte İtalyan Lisesi'nde birlikte okuyacaktım. Tarih öğretmenimiz Abdurrahman Kozanoğlu da, Kızıltuğ'un, Türk Korsanları'nın yazarı Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun kardeşiydi. Çok kitap okuduğum ve tarihe de meraklı olduğum için beni çok severdi. Müzik öğretmenimiz Adnan Palandöken ilginç bir adamdı. Çok güzel piyano çalar -okulumuzda piyano vardı- gür sesiyle mehter marşları söyler, teneffüslerde bahçeye hoparlörle klasik müzik parçaları seslendirirdi. Biz de bahçede Kuğu Gölü balesi yapardık! Adnan Bey bizi her hafta otobüsle Taksim'deki Şan Sineması'nın klasik müzik konserlerine de götürürdü. Çaykovski'yi ve Beethoven'i burada tanıyıp sevdim. Arkadaşlarım klâsik müzikle dalga geçerlerdi. Ama ben bayılırdım.

Ben orta birinci sınıftayken -okullar açılmış mıydı anımsamıyorum- bir gece madam Araksilerle birlikte Gezi Sineması'na gitmiştik. Babalar evde kalmıştı, içki içiyorlardı. Madamla kızları, annemle ben ve ablam heyecanla film izliyorduk. Film; Hiroşima'ya ilk atom bombasını atan pilotun öyküsüydü. Pilot, taşıdığı bombanın ne menem bir şey olduğunu bile bilmeden, tam onu gökten Hiroşima'nın üzerine bırakırken babam telâşla çıkageldi:

"Çabuk kalkın, eve gidiyoruz. Dışarıda bir şeyler oluyor" dedi. Çabucak sinemadan fırladık. Meğerse dışarıda 6-7 Eylül olayları başlamış. Ben filmin sonunu izleyemediğim için çok kızıyordum, yanımızdan içi bir sürü adam dolu kamyonlar geçiyordu. Biz de eve doğru koşuyorduk. Adamların Sarıyer Meydanı'nda inip ortada büyük bir ateş yaktıklarını gördük. Bir yandan da çarşıya giden yolda, dükkânlara saldırıyorlardı. Vitrinlerini, kapılarını bağırıp çağırarak kırıp döküyorlardı. Ne dediklerini anlayamıyordum, babam bizi eve getirdi, kendisi de bahçe kapısına dikildi. Müsü Azarik'le ailesini koruyordu. Biz alt katta, madamla kızlarına sarılmış, titreşiyorduk. O gece olaylar sabaha dek sürdü. Yenimahalle'de ve Büyükdere'de de çok sayıda ev ve dükkân yerle bir edildi. Dışarıdan gelenler Rumların, Ermenilerin, Musevilerin evlerine saldırmışlardı. Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin bombalandığını öne süren yabancı kişiler, kiliselere bile saldırmışlardı. Büyükdere'deki Rum Kilisesi'ni yakmaya kalkıştıklarını, papazı ve zangoçu bağlayıp öldürmeye çalıştıklarını sonradan öğrenecektik. Çok sayıda Rum'un yaşadığı Büyükdere'de büyük olaylar olmuş. Neyse ki papaza bir şey olmamış. Onu tanıyorduk, çok sevimli bir adamdı. Sarıyer'de de çarşıdaki dükkânları parçalamışlar. Ermeni eczacı Müsü Kâğam'ın -arkadaşım Diana'nın babası- eczanesini

Sarıyerli gençler korumuşlar, "o Türk'tür" diyerek gelenlere karşı koymuşlar. Müsü Kâğam Sarıyer'de çok sevilirdi. Babamın da arkadaşıydı. Din değiştirip Müslüman olduğu söylenirdi. Çarşıda daha birçok Ermeni'nin, Rum'un dükkânları vardı. Bunların da Müslümanlığa geçtikleri öne sürülürdü. Bu arada Bulgar göçmeni sütçülerin dükkânını, kuru kahvecinin yerini -ki Türk'tü- saldırganlar kırıp dökmüşler...

Sarıyer'de birçok yer taşlanmış, evlere girilmişti. Babam evimizi; "Burası Türk- Müslüman evi!" diyerek korumuş, kimseyi içeri sokmamıştı. Müsü Azarik çok sevinmişti, babama övgüler yağdırıyordu.. Ertesi günlerde İstanbul'un da başına gelenleri öğrenecek, şaşıp kalacak ve çok üzülecektik. Babam bizi Beyoğlu'na çıkardığında saldırılan dükkânlardan dışarı fırlamış top top kumaşları, buzdolaplarını -evlerde o yıllarda çok az vardı- görünce çok üzüldük. Annemin bana bebek aldığı Japon Mağazası'nın önünde ağladım. Olan ülkenin sanayi birikimine, mal varlığına olmuştu! Sarıyer'den azınlıklar da göç edip gittiler.

Ortaokul üçüncü sınıftayken âşık oldum!

İlk Aşkım

Ablam, Akademi'nin Moda ve resim atölyelerini birincilikle bitirmiş, evlenmiş, "Gülsen Yener" olarak ilk resim sergisini açmıştı. Sonra da eşiyle birlikte Almanya'ya gidecekler, bebekleri olunca Sarıyer'e dönecekler ve ablam ikinci sergisini, İstanbul Opera ve Tiyatrosu'nda Aydın Gün'ün kostüm şefi olarak kostüm yaparken açacaktı.

O Almanya'ya gidince yalnız kalacaktım. Orta üçteydim. Annem beni yine Beyazpark'a yalnız bırakmıyordu. Mahfel'den denize giriyordum arkadaşlarımla birlikte... Bir gün Mahfel'in açıklarına güzel beyaz bir kotra geldi. Yelkenli küçük bir şeydi, denizin üzerinde zarif bir martı gibi duruyordu. Hemen suya atladık. Yüzerek yanına gittik. Kotrada (ya da yelkenlide) iki delikanlı vardı. Birini tanıyordum. Adı Erhan'dı ve Büyükdere Sutopu Takımı'nda oynuyordu. Onu Beyazpark'daki sutopu maçında izlemiştim. Delikanlılar bize, yelkenliye çıkmamızı önerdiler. Sevinçle kabul ettik. İki kız üç oğlan, hemen tırmandık. Bizi alıp denize doğru açıldılar. Kavağa dek gittik. Orada, Telli Baba Türbesi'nin önünde yüzme yarışı yaptık. Ben Erhan'dan hoşlanmıştım, yeni çıkmış sakallarını uzatmış, kumral, boylu boslu, sporcu bir gençti. Balık gibi yüzüyordu. O sıralarda mitoloji okuyordum, Erhan'ı deniz tanrısı Neptün'e benzettim. Çok yakışıklıydı. Benden üç yaş büyüktü ve Beşiktaş'taki Tatbi Güzel Sanatlar Okulu'nda okuyordu. Ressam olmaya niyetliydi. Küçük kotra onundu ve bir piyangodan çıkmıştı. Kendisi yoksul bir ailenin çocuğuydu. Çok güzel yelken basıyor, kotrayı yönetiyordu. Ona bayılıyordum, artık her gün Mahfel'e geliyor, beni ve arkadaşlarımı kotrasına alıyordu. Kotrasını geceleri Beyazpark'ın yanına demirliyordu. Erhan'la o yaz bütün Boğaz'ı dolaştık, her kıyıda denize girdik, Salacak önünde demirleyip Kız Kulesi'ne çıktık. Oradaki deniz fenerinin çevresinde yüzmeye bayılırdım, çünkü suları yemyeşildi. Sarıyer'in denizinden bile güzeldi rengi... Erhan'la aramızda saygılı bir arkadaşlık vardı, ben ona deli olurdum. Birbirimize dokunmaya bile kıyamazdık. Aşkımız alabildiğine romantik, duygu yüklü, coşku dolu ve yüreklerimizin tellerini titreten cinstendi. Elbette annemin haberi olana dek!

O yıllarda Sular Caddesi'ndeki bir başka eve taşınmıştık. Bu ev büyüktü. Yine apartman biçiminde yapılmıştı. Üç katlıydı. Biz orta kata kiracı olarak yerleştik. Karşımızdaki evler ahşaptı. Evimizin sahipleri üst katta oturuyorlardı. Benim artık ablamla ortak bir odam, bir de kedimiz vardı. Odamıza babam hemen güzel bir kitaplık yaptırdı. Duvarlara kedi ve hayvan resimleri yapıştırdık, ablam moda

atölyesini bitirmişti, model resimleri asıyordu. Ben bunları sevmiyordum. Ev sahibimiz Kudret Bey, bu güzel apartmanı kendi doğup büyüdüğü konağın önündeki araziye yaptırmıştı. Eski ve kocaman, kırmızı renkte bir ahşap konak olan ev artık kullanılmıyordu. Harap bir durumdaydı. Kudret Bey bu konağın son varisiydi. Paşa çocuğuydu, biraz acayip, akıl fukarası bir adamdı, kekemeydi ve Abdülhamit gibi çirkindi, kendisinden çok genç Karadenizli köylü bir kadınla evlenmiş, eşinin başını açtırmıştı. Kudret Bey, ilkokulu zor bitirmişti, cahilin biriydi, ama çok zengindi. Tam bir mirasyediydi. Karaköy'de birçok dükkânı vardı. Bunların kirasıyla geçinir, hiç çalışmaz, eşine ve tek kızına karışıp dururdu. Çok da cimriydi. Evden hiç çıkmaz, yalnızca çarşıya gider, alışveriş yapardı. Eşine, kızına para vermezdi. Eşi Lütfiye abla bir köle gibiydi. Buna karşılık çok sevimli, tombul, güleç, şakacı bir kadındı. Kudret Bey'e aldırış etmezdi, çok da güzel yemek yapardı. Arada kavga ederlerdi. Çok yaramaz bir kızları vardı. Kudret Bey sinirli, titiz, geçimsiz, herşeyi kolayca beğenmeyen, vır vır ve garip bir adamdı. Sarıyer'e ilişkin kaynaklarda adı geçen Kudret Bey Köşkü onun konağı mıydı bilemiyorum. Ama bahçesi büyük ve güzel olan, bizim apartmanımızı da kapsayan bu kırmızı köşkün önünde ve cadde üzerinde, sahibinin yaptırdığı bahçe içindeki evimizi çok seviyordum. Odaları genişti. Girişte küçük bir holü, sağında mutfağı, karşısında oturma odası, daha sonra büyük bir holü, arkada balkonu, önde konuk odası, arkada da alafranga tuvaleti, banyosu ve iki odası daha vardı. Yalnızca kaloriferi yoktu. O yıllarda Sarıyer'e henüz kalorifer gelmemişti. Kömür sobası yakıyorduk, ev çok güzel ısınıyordu. Evimizin arkasındaki bahçede bulunan kömürlüklere kışlık kömür ve odun yığılırdı. Balkondan kömürlerin yığılışını izlerdik. Sarı tüylü kedimiz Lulu balkondan kömürlüğün üzerine atlar, bütün gün gezer tozar, gönlünce eğlenir, sonra yine eve dönerdi. Onu çok severdik, ablam resmini yapardı. İlk kez buzdolabı aldık. Ablam bu evde gelin oldu. Daha doğrusu gelinliği dikildi. Onun gelinliği hazırlanırken ben odama kapanmış, Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" romanını okuyordum. Aşk romanlarına yeni yeni merak sarıyordum! Akraba kadınlar bana tuhaf gözlerle bakıyorlar, annem "henüz küçük" olduğumu, “hiçbir şeye (!)" aklım ermediğini anlatıyordu. Erkek çocuk gibiydim ya... Oysa cin gibiydim ve bir sevgilim vardı: Erhan.

Sevgilimle birlikte gizlice Şifa Suyu'na da giderdik. Sarıyer'in iç kısımlarındaki mesire yerleri şifalı sular, güzel koruluklarla kaplıydı. Sarıyer Deresi'nin arka taraflarında, Muhacir Mahallesi, Arap Mahallesi, Koru Mahallesi İstanbul'un alınışından sonra Anadolu'dan göç almış ve bu göçlerle kurulmuş. Rum, Ermeni nüfus, Ruslarla yapılan savaşlar sonucu, 17. yüzyılda Karadeniz'den gelenlerle de

genişlemiş. Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşları sonucu, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Yunanistan ve Yugoslavya'dan birçok insan gelip yerleşmiş Sarıyer'e. Böylece ortaya son derece "laik" yapılı bir halk birikimi çıkmış. Yazlık gelen ve yalılarda oturan zenginlerle muhacir gelenler iki ayrı zümre oluştursalar da, yine de birbirlerini tanır ve severlerdi. Arada komşuluk ilişkileri vardı. Özellikle Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Rize ve Trabzon'dan gelen göçlerle nüfus artarak mahalleler genişlemiş, azınlıklar (Rum, Musevi, Ermeni) azalmış... Gecekondular ve bahçecilik, inşaatçılık artınca Sarıyer'in Şifalı Sular'ına giden ormanlık yollar yok olmaya başlamıştı. Bir zamanlar bir manastırın da bulunduğu ormanlık bölgelere mahalleler kuruluyordu. Kimi kaynaklara göre buralarda bir değil üç manastır varmış. Eremya Çelebi Kömürciyan, İstanbul tarihi adlı eserinde bunlardan söz ediyor ve şifalı suların, bu manastır ayazmaları olduğunu yazıyor. Karadenizli müteahhitler ilk beton evleri yaptılar Sarıyer'de, böylece İstanbul'da betonlaşma Sarıyer'den başlamış oldu. Bugün Ortaçeşme'den Şifa, Hünkâr Suları'na dek cadde ve pazar yeri yapılmış olduğunu duyuyorum. Oysa Sular'a giden tek caddeden başka her yer ormanlık, çayırlıktı. Ekim yapılır, mısır, sebze, meyve yetiştirilirdi. Azınlıklar daha çok Yenimahalle'de otururdu. 1960'lı yıllardan sonra büyük boyutlara ulaşan göç almayla birlikte gecekondulaşma çoğaldı ve Karadeniz kıyılarından gelen göçmenlerle birlikte, Kars, Ardahan, Erzurum, Tunceli, Erzincan, Elazığ, Yozgat, Tokat gibi Anadolu kentlerinden göçenler çok karışık bir nüfus oluşturdular.

Biz göçmen mahallelerinde oturan çocuklarla birlikte okuduk. Örneğin Engin Şenkan böyle bir ailenin çocuğuydu ve Karadenizliydi. "Laz oğlu!" ya da "Laz uşağı!" derdik ona. Sarı saçlı mavi gözlü çok güzel, zeki ve çalışkan bir çocuktu. İlkokulda da bizi her bahar topluca Şifa Suyu'na götürürlerdi ya, büyüyünce Erhan'la yaptığım geziler bambaşkaydı. Erhan beni arkadaşlarımızla birlikte, evimizin ötesinde, Sular Caddesi'nin dönemecinde bekler, ben de evden çıkıp onlara katılırdım. Arkadaşım Diana, onun erkek arkadaşı Hüseyin, Erhan ve ben önce Kestane Suyu'na uğrardık. Bol bol su içerdik. Burada Sarıyer'in ilk su fabrikası kurulmuştu. El ele gezerdik burayı, sonra Hünkâr Suyu'na giderdik. Erhan'la el ele, kol kola ağaçların arasında gezmekten öte bir yakınlık yoktu aramızda, bir iki kez de öpüştük o kadar... Erhan on yedi yaşındaydı ama bana karşı çok saygılıydı. Birbirimize sarılır, ağaçların arasında yürürdük. Sık ağaçlıklı, ormanlık yerlerdi Sular'ın çevreleri. Ben en çok Şifa Suyu'nu severdim. Açıklık, güzel bir kırı vardı. Baharda, papatyaların arasında yatıp yuvarlanmanın keyfi dünyalara değerdi.

Bir zamanlar Sultanları taşıyan saltanat kayıkları Sarıyer Deresi'nden Hünkâr Suyu Mesiresi'ndeki iskeleye dek giderlermiş. Çiçekler, güller, ağaçlar ve kuşlar ortasındaki bu yer öyle güzelmiş ki Sultan IV. Murat gördüğü güzellik karşısında hayretini gizleyemez, "Ben Mekke ve Medine'nin hizmetçisi olduğum halde, böyle bir cennet bahçesine sahip değilim" dermiş. Bahçenin sahibi Solak Çelebi de; "Padişahıma hibe olsun" deyince Sultan, "Bağın mamur olsun" yanıtını verirmiş.

Ancak 1724'de Boğaziçi'ne baskın yapan Don Kazakları, Sarıyer ve Büyükdere'yi yağmalayıp yakıp yıkmışlar. Halkın elinde ne varsa almışlar. Hünkâr Suyu, Kestane Suyu, Çırçır Suyu, Şifa Suyu, Fındık Suyu yeniden yapılmış. Buralara kır gazinoları da açılmış. Bu sulardan başka Yerlisu, Bekardere, Sultan Suyu, Vakıf Memba Suyu, Ayazma Suyu, Hidayetinbağı, Aralık Suyu (Ortaçeşme Caddesi'nde), Kumsal Suyu (Sarıyer'e girişte), Çukurçeşme, Kocataş Suyu ve İpek Suyu bütün İstanbul'un en iyi memba sularındandı ve bedavaydı. Kocataş Suyu Fabrikasında sonraları gazoz da yapılacaktı. Hünkâr Suyu gibi içerlerdeki mesire yerlerinde tiyatrolar da oynarmış. Konserler verilirmiş. Buralarda Abdi, Kel Hasan, Minakyan ve Naşit gibi ustalar oynar, Tatyos Efendi, Karakaş, Memduh ve Nedim gibi musiki, saz ustaları çalıp söylermiş. Ali Paşa'nın bağı ve köşkü çok görkemliymiş. Fıstıklı Bağlar Sokağı' bulunan bu köşk zamanla yıkılmış, benim çocukluğumda bu bağın yerine Zümrütevler Mahallesi kurulmuştu. Bayramyeri olan yer de II. Meşrutiyet döneminde kültür, Cumhuriyet döneminde de spor alanıymış. Burada bir sahne varmış, açık hava tiyatrosu oynuyormuş. Sonraları çay bahçesi ve bayram yeri olmuş. Yaz aylarında da cambazhane gelirdi. Ben burada annemden gizli erkek çocuklarla birlikte uçurtma da uçururdum. Pazar günleri Sarıyer'in gezi yerleri, dışarıdan gelenlerle dolup taşardı. Özellikle yaz aylarında!

Sarıyer'i Büyükdere ve Yenimahalle'den aynı düşünmek neredeyse olanaksızdır. Bu yerler birbiri içine girmiştir sanki Büyükdere'deki Karakahya Çiftliği'nde (sonradan fidanlık oldu, babamla sık sık giderdik), Bilezikçi Çiftliği (Orman Fakültesi oldu), Sanderson Çiftliği, Yorgancı Çiftliği, Çakal Çiftliği, İbrahim Paşa Çiftliği, Yerliköy Çiftliği, Göçmenler Çiftliği bu yerlerin ortak malıdır. Büyükdere Çayırbaşı'ndaki Tekel Kibrit Fabrikası Korusu büyük bir ormanlıktı ve en çok gittiğimiz yerlerdendi. Hamdi Paşa Korusu Sarıyer Maden'deydi. Arkalarda uzanan Belgrad Ormanları'nda pek çok memba suyu vardı. Valide Sultan Benti'yle Topuzlu Bent ve Kirazlı Bendi pek ünlüydü. Kocataş Tepesi'nin bulunduğu dağ yapılanmasının ardında Büyükdere/Çayırbaşı vadisinde ve Belgrad Ormanları'nda sayısız kaynak suyu vardı: Neşet Suyu, Alibey Suyu, Kefeliköy Suyu,

İmam Suyu, Kum Suyu, Kanlıkavak Suyu, Yusufağa Suyu, Kumdöken Suyu, Çırpına, Kirazlıbahçe Suyu, Kameriça Suyu bunlardan bazılarıydı.

Büyükdere Fidanlık'a Erhan'la da gittik. Ayrıca onunla Emirgân'a da gittik. Babam görecek diye bir korkum yoktu, çünkü bütün kıyı boyunca birçok iş yerinin gelir defterlerini tutan oralarda dolaşan babam son derece "demokrat" bir adamdı. Biz iki kızının erkek arkadaşlarına hiç karışmazdı. Buna karşılık biz babamıza saygı duyardık. Ölçüyü kaçırmazdık.

Erhan'la bütün yaz süren arkadaşlığımızın en çok sevdiğim yanı onun kotrasıyla yaptığım gezilerdi. Ayrıca onun bol kirpikli kahverengi gözlerine bayılıyordum. O da benim yeşil gözlerimi çok beğendiğini sık sık söylerdi. Yaz sonunda umulmadık bir şey oldu: Annemin arkadaşı Nazmiye Hocanım'a birileri, Erhan'ın kotrasına bindiğimi söylemişler. Bunlar sanırım Mahfel'den kadınlar saatinde denize giren tutucu kadınlardı. Nazmiye Hocanım da anneme söylemiş. Annemle Namoş da beni karşılarına aldılar ve "Sen daha çok küçüksün. Sarıyer'de büyük saygınlığı olan Halil Bey'in kızısın.. Sana yakışmıyor. Çok ayıp! Bu tür işlerden hemen vazgeç!" falan diye beni sigaya çektiler. Oysa babama söyleseler umursamazdı bile... Yine de ben, Erhan'dan ayrıldım. Ama nedeni çok başkaydı: Ortaokulu bitirmiş, İtalyan Lisesi'ne başlamıştım, Erhan okul çıkışında beni almaya gelirdi. Ancak büyü bozulmuş, onu Sarıyer'in ve denizin dışında gördüğüm zaman ondan hoşlanmaz olmuştum. Bunda Erhan'ın hiç kitap okumayışının payı da büyüktür. Ben o yıl Shakespeare, Stendhal, Dickens, Abdülhak Şinasi Hisar, Hüseyin Rahmi Gürpınar falan okuyordum. Burnum büyümüştü!

Erhan çok üzüldü. O benimle evlenmeyi planlıyordu. Benim üniversiteye gitmemi de istemiyordu. Anlaşamadık. En büyük korkum, benim kitap okumamı engellemesiydi. Yazmaya da başlayacağımı o yıllarda düşünemiyordum, ama ben kitap okumadan yaşayamazdım! Erhan sonraki yıllarda yine benimle arkadaşlık etmek istedi. Geri çevirdim. Yaşamım artık değişiyordu ve ben kesinlikle yüksek öğrenim görecektim. Evlenmeye de hiç niyetim yoktu, her gün eve kapanıp yemek pişirmek ve çocuk bakmak bana göre değildi. Oysa evlenmeyi kızlar isterler, değil mi?

Erhan'dan ayrıldım, ama onun bana sevgiyle bakan sık kirpikli kahverengi gözlerini, eski Yunan yontularına benzeyen güzel yüzünü, Apollo gibi biçimli uzun boyunu ve kaptanı olduğu Sutopu Takımı'nın Boğaziçi şampiyonu olarak kazandığı madalyayı benim boynuma

takışını bir daha hiç unutamadım. O madalyayı hâlâ saklarım. Erhan benim için, Sarıyer'in güzelim doğal dekorunu bütünleyen çok sevgili bir figür olarak kaldı. Aşkı da... Sarıyer'deki yaşamım onunla, bir kat daha güzel ve çekiciydi. İşte hepsi buydu!

Çarşı

Şimdilerde minibüslerin kalktığı yerde faytonlar vardı. Bir de çeşme bulunur, faytoncular buradan su içerlerdi. Buraya Çukurçeşme ya da Kumsal Çeşmesi denirdi. Şimdilerde kapandı, yalnızca ayna taşı kaldı. Bu meydanın ya da karşısındaki otobüs durağının bulunduğu Yeniyol (Ortaçeşme) caddesinin sağından giden caddede çarşı kurulmuştu. Ben bu çarşıyı çok severdim. Çarşı, Sarıyer'in yüreğiydi! Ama ondan önce Yeniyol'la ilgili birkaç anıma daha değinmeden geçemeyeceğim.

Yeniyol'da Müsü Azarik'in evinde otururken yanı başımızdaki çeşmeden içme suyu alırdık. Bu çeşme çok eskiydi biraz ötesinde bir tane daha (Aralık Suyu) vardı. Sonradan bunlar kirlendi ve kapandı. O zamanlar suları tertemizdi. Büyükdere/Çayırbaşı'nın Çingenelerinin örüp sattığı hasırlı su şişelerimizle çeşmelerden içme suyu almaya giderdik. Sarıyer'de kış ayları çok kar olurdu. Adam boyu yağan kar evlerin önüne yığılır, dışarı çıkamazdık. Erkekler kürekle bu kar kümelerini açmaya çalışırlardı. Bir gün karların arasından yürüyerek çeşmeye su almaya gittim. Karda dolaşmaya bayılıyordum, çeşme bahaneydi. Kar yağınca Boğaz'ın sisleri dağılır, parlak, canlı, dupduru, mis gibi bir hava çıkardı ortaya. Karşı kıyılar daha da yakın görünürdü.. Çeşmenin başında arkadaşım Alev'i gördüm. Alev, bizim evin karşı sırasında oturuyordu ve bir doktor kızıydı. Oturdukları ev de ünlü Çemberlitaş Turşucusu'nun yazlık eviydi. O yıllarda yazlık evler şık apartmanlar biçiminde yapılıyordu. Bu evin üst katına ev sahipleri gelir, alt katta da Doktor Suphi Bey ailesiyle otururdu. Suphi Bey yeni açılan Dispanser'e atanmıştı. Çemberlitaş Turşucusu'nun evi büyük, geniş ve güzeldi. Eşi Muazzez Hanım'ın özel arabası ve şoförü vardı. Kötü ağızlı dedikoducu Sarıyerliler Muazzez Hanım'ın genç, yakışıklı ve evli şoförüyle aşk yaşadığını uydururlardı! Alev de, süslü, boyalı, kısa bacaklı, kabarık saçlı Muazzez Hanım'ın arkasından dilini çıkarır, bol bol gülerdi! Alev çok yaramaz bir kızdı. Muazzez Hanım'la alay etmesine ben kızar, hiç gülmezdim. Çünkü Muazzez Hanım, annemin arkadaşıydı! İki de yetişkin oğlu vardı Muazzez Hanım'ın, sonradan yüksek öğrenim gördüler, babalarının işini üstlendiler. Sular Caddesi'nde oturan "pudralı" Ayşanım ve Madam Meri için de "hafifmeşrep" derlerdi. Oysa ikisinin de eşleri ve yetişkin çocukları vardı. Ama “pudralı” Ayşanım geçkin yaşına karşın öyle çok boyanır ve süslenirdi ki bu lakabı bence hak ediyordu! Yanaklarına çiçek açmış gibi kırmızı kırmızı allık sürerdi!

Alev'i çeşmenin başında görünce suyu falan unuttum. Müthiş bir

kartopu düellosuna tutuştuk. Çeşmeye gelen kız erkek bir sürü çocuk da bize katıldı. Öyle bir oynuyorduk ki lapa lapa yağan karın içinde, kar kümeleri arasında yerlerde yuvarlanıyor, karlara batıp çıkıyorduk. Bir ara yoruldum, saatlerce oynamıştık, hava kararmıştı, sırtüstü kendimi karlara attım. Karanlığın içinde kelebek gibi, lapa lapa uçuşan kar taneleri üzerime geliyor, yüzümü gözümü, her yanımı kaplıyordu. Birden büyük bir mutluluk hissettim. Bu pırıl pırıl tertemiz doğayı çılgınca seviyordum! Yaşamayı da... O anda tek düşüncem ölmekti! Sanki ben ölmüştüm. Ölüm ve yaşam bir ve aynıydı ve ben ikisi arasında bir düş görüyordum. Karın yağışı da bir oyundan başka bir şey değildi. Ölüm diye bir şey yoktu! Her şey bir oyundan ibaretti. Doğa da, insan da, yapıp ettiklerimiz de... Bir anda Alev'in üzerime düşmesiyle kendime geldim. Deli gibi karların içinde yuvarlanıyor, gülüyorduk. Aynı saniyelerde annemin başıma dikilmesiyle de yine aklım başımdan gitti. Annem beni çok merak etmiş, aramaya çıkmış...

Ertesi gün Alev'le okulda buluştuk. Okullar karda kapanmazdı. Karlara bata çıka, neşe içinde giderdik okula. Alev'le okul çıkışı çarşıya gitmeye karar verdik. Çarşıda muhallebici vardı ve bizim en sevdiğimiz yerlerden biriydi. Bu soğuk havada yapılacak en güzel iş, o güzelim muhallebilerden yemekti. Bu muhallebici Arnavut'tu, çok ünlüydü, ünü bütün İstanbul'a yayılmıştı ve çocukları teyzemin öğrencileriydi. Mermer masalarına kurulur, kazandibi, tavukgöğsü yerdik. 1928'de Balkanlar'dan buraya göçen Şakir Efendi kurmuştu muhallebici dükkânını. Kazandibini, su muhallebisini olağanüstü güzel yapardı. Yazın dondurması da ünlüydü, bugün de ününü sürdürüyor. Çok sevdiğimiz, Arnavut muhallebici Şakir Efendi'nin torunları işletiyorlar burayı... Çocuklarıyla arkadaştık. Bugünlerde Sarıyer Muhallebicisi'nin Zekeriyaköy'deki, süt sağladığı arazisini Koç grubuna sattıktan sonra çok zengin olduğunu duyuyorum.

Alev'le tavukgöğsü yedikten sonra -çok da ucuzdu- soluğu Zeki ağabeyin dükkânında aldık. Zeki ağabey kumaşçıydı ve tarihi Sarıyer Hamamı'nın karşısındaki sırada, Yenimahalle'ye giden yolun üzerindeydi dükkânı. Karlara bata çıka çarşıdan geçtik, oraya gittik. Zeki ağabey bizden yaşça çok çok büyüktü, tarihi hamamın sahibi, hamamcı Naciye Hanım'ın sevgili oğluydu ve bize güzel kitaplar veriyordu. O bir komünistti, bizimle sohbet ediyor, komünizmden söz ediyordu. Nazım Hikmet'in Karadeniz'den niçin Rusya'ya kaçtığını anlatıyordu. Biz de ağzımız açık dinliyorduk. Nazım kaçmasa hapse konulacakmış ya da öldürülecekmiş Sabahattin Ali gibi... Zeki ağabey de birkaç kez gözaltına alınmıştı, Nazım Hikmet kaçtığı zaman da tutuklanmıştı. Mimliydi yani... Ünlü komünist Hikmet Kıvılcımlı'yla da

arkadaştı. Ondan çok şey öğrenmişti. Biz ailece hamamcı Naciyanımla dosttuk. Babam da Zeki ağabeyle... Birlikte siyasetten, solculuktan konuşurlardı. Ama aynı zamanda Atatürkçüydüler. Sarıyer gençleri Zeki ağabeyi çok severlerdi. Öğrenimi ne derecedeydi bilemiyorum, ama çarşıda ayrı ve saygın bir yeri vardı. Hamamla ilgilenmiyordu, bütün işi annesine bırakmıştı, babası da ilgisizdi. Onun dükkânının ötesinde, bugünün tiyatro oyuncusu Nejat Uygur, Yeni Mahalle yolunda, annesi babası ve kardeşleriyle oturuyordu. Nejat Uygur çok haşarı bir gençti, annesi onunla nasıl baş edeceğini bilemezdi. Anneme sık sık dert yanardı. Sarıyerli kadınlar birbirleriyle çok sık görüşürler, herkes birbirini tanırdı. Nejat ağabeyle bizim komşumuz Süheyla abla birbirlerine âşıktı. Süheyla ablanın ailesi onu, başıboş bir genç olduğu için Nejat ağabeye vermedi. Süheyla abla saçma sapan biriyle evlendi ve genç yaşında öldü. Nejat ağabey çok mutlu bir evlilik yaptı ve ünlü bir tiyatrocu oldu. Zeki ağabeyden aldığımız kitaplarla tekrar caddeye çıktık, fırına yöneldik. Fırının ışıklı vitrinine dizilmiş sıcak ekmekler iştahımı açıyordu. Fırıncı Abbas bizi tanıyordu. Kolayca ekmeklerimizi aldık. Fırından çıkarılan börek tepsilerine baktık ve yarın annelerimizden börek, kurabiye, poğaça yapmalarını istemeye karar verdik. Fırına tepsileri biz taşıyorduk. Evlerde yoktu. de koştura koştura birbirimizle yarışarak fırına yetiştirirdik tepsilerimizi. Fırından taze ekmek hamuru da alırdık. Annelerimiz bunları evde tavada, kızgın yağda pişirirdi. Fırıncı Abbas, Sarıyer çeşmelerinden birini onarmış diye duydum.

Fırından çıktıktan sonra karların içinde yürürken Sarıyer Hamamı'nı düşlüyordum. Onun sıcacık göbek taşında olmayı ve güzel sularıyla tas tas yıkanmayı hayal ediyordum. Her yer mermer döşeliydi. Bu hamamı çok eskiden Çelebi Müfti diye de bilinen bir şeyhülislam yaptırmış, bu şeyhülislam Hocazade Mehmet Efendi 1615'de öldüğüne göre hamamın 16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyıl başlarında yaptırıldığı sanılıyor. Şeyhülislam, Zekeriyaköy Camisi giderlerinin karşılanması için yaptırmış bu hamamı ve vakfetmiş. Kırım'dan göç eden Hacı Tahir, Zekeriyaköy'deki evinin o tarihte (1850'lerde) oralarda yaşayan Bulgar çeteleri tarafından soyulması üzerine; "Buralarda yaşanmaz" diyerek Sarıyer'e taşınmış ve oğlu Ali Nuri, Sarıyer Hamamı sahiplerinin kızıyla evlenmiş. Hamamın mülkiyeti her zaman ailede kalmış ve işleticilere kiraya verilmiş. Benim tanıdığım hamamcı Naciyanım bu aileden miydi bilemiyorum. Ama çok zengindi. İstanbul'un sayılı hamamlarından olan Sarıyer Hamamı, "sevgililer hamamı" olarak da biliniyormuş. Neden böyle tanındığını bilmiyorum, ama orada bol bol annemle yıkandığımı, bundan da çok hoşlandığımı anımsıyorum. Ablam hamama gitmekten nefret ederdi. Kadınların ya da birilerinin ortasında soyunmak ona göre değildi. Bense bayılırdım

çeşmelerinden şarıl şarıl sular akan mermer kurnalara! Hemen soyunur, içine dalardım! Bugünkü gibi evde banyolarımız yoktu. Leğende yıkanırdık. Kocaman, içi tıklım tıklım eşya dolu bir evi olan zengin Hamamcı Naciyanım'ı da çok seviyordum. Güleryüzlü, tatlı dilli, şişman bir kadındı. Tek derdi Zeki ağabeydi. Onun için çok üzülüyordu, komünist oldu diye... Bir de kızından olma küçük torunu vardı, Abdullah. Minik, güzel bir çocuktu. Onlara gittiğimizde birlikte evcilik oynardık! Ben onu çocuğum yapar, şakacıktan yedirir içirirdim.

Hamamın yanında da tarihi bir çeşme vardı. Tekke Çeşmesi'nin şimdi yok olduğunu sanıyorum. Yenimahalle'ye yakın olan hamamın ve karşısındaki Zeki ağabeyin dükkânından Sarıyer Çarşısı'na doğru gelirken bir de cami vardı. Deniz tarafındaki bu Ali Kethüda Camisi ya da Sarıyer Camisi de çok eski, tarihi bir yapıydı. Bunun da bir çeşmesi vardı. Mesut Ağa Çeşmesi diye bilinirdi. Cami; Sultan II. Mahmut zamanında, 1650'lerde sadrazam kethüdası Ali Efendi tarafından yaptırılmıştı. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın kethüdası Maktul Mehmet Ağa tarafından 1721'de onarılan camiye bir de minare yapılmış. Deniz kıyısındaki caminin bodrum katındaki kayıkhane, caminin alt katı olarak düzenlenmişti. İstanbul'un en ışıklı camilerinden olan bu caminin yanında da ünlü Sarıyer Börekçisi bulunuyordu. Ünü bütün İstanbul'a yayılmış olan bu börekçinin de masaları mermerdi ve denize karşı iki katlı, ahşap bir binaydı, sonraları üç katlı oldu... Bugün de yerli yerinde mi bilemem. Caminin denizle sınır olan kayıkhanesinin yanında, kıyıda balıkçılar ağ örerlerdi. Sonradan Zümrütevler'e de bir cami yapıldı. Hacı Sami Tatari Camisi'nin tarihi özelliği yoktur. Börekçiye gelince; sonradan İstanbul'da, Karaköy'de ve daha birçok yerde "Sarıyer Börekçisi" ismiyle birçok şubesi ya da taklidi açılan bu yerde benim ilgimi çeken, tezgâhtarlarının kısa, geniş ağızlı bıçaklarıyla börek keserken çıkardıkları ahenkli takırtıydı. Bir müzik aleti çalarcasına mermer tezgâhın üstünde takırdatarak, neredeyse dans ettirerek börekleri aynı büyüklükte ufak ufak kesmelerini şaşkınlıkla izlerdim. Bu "taka-tak, taka-tak" sesi, bugün bile kulaklarımda. Safranbolulu Ondur ailesi tarafından 1895'de açılan börekçiyi torunu işletiyordu. Daha sonra börekçi dükkânını Ondur ailesinden devralan tezgâhtarı Karabüklü Ali Demirtaş, internette ulaştığım kaynakta, bu börekçide 13 yaşında tabakçılık yaptığını, hiçbir zaman börek açamadığını anlatıyor ve şöyle diyor: "Ama iyi börek keserim. Börek kesmek de böreği yapmak kadar maharet ister. Böreği kesmek bir sanattır. Keserken içindeki kıymasını dağıtmamak, müşterinin yiyeceği lokma inceliğinde kesmek gerekir." Ben bu içi kıymalı, fıstık üzümlü börekleri pek sevmezdim. Ne kadar ünlü olsalar da beni asıl çeken, kesildikleri sırada çıkan o müzikal sesti. Demirtaş ailesinin, yani tezgâhtarların satın aldığı bu

börekçi sanırım bugün de ününü koruyor.

Sarıyer'in balıkçıları, caminin önündeki kıyı şeridinde kümelenirlerdi. Burada meyhaneler de vardı. Boğaziçi'nde birçok yerde camiyle meyhanenin yan yana olması gibi burada da durum böyleydi. Sarıyer Deresi'nin denize döküldüğü yerde (bugün kapatıldı) balıkçılar takalarını bağlarlar ve meyhanelere giderlerdi. Bizim Kumsaliye dediğimiz yere (bugün Kumsal Gazinosu) dek uzanan balıkçıların barınak yeri, bugünkü balıkçılar çarşısıdır. Rumlar eskiden Sarıyer'de balıkçılık, meyhanecilik ve gemicilikle uğraşırlarmış. Zamanla Türkler de bu işlere el attılar. Olta balıkçılığından, en son teknoloji kullanılarak yapılan açık deniz balıkçılığına kadar her tür balıkçılık yapılırdı. Balıkçılık sezonu "yaz balıkçılığı" ve "kış balıkçılığı" olarak ikiye ayrılırdı. Sarıyer'de büyük dalyanlar kurulurdu. Balık boldu. En ünlüleri palamut ve kalkandı. Küçük ağ balıkçılığı da Sarıyer ve çevresindeki kıyı şeridinde yapılırdı.

Biraz büyüyünce babam beni caminin yanındaki meyhanelere götürecekti. Birlikte bol bol balık yiyecek, içki içecektik. Öyle güzeldi ki bu meyhaneler. Salaştılar ama tertemiz, ferah ve ucuzdu hepsi de. Küçük lokanta havasındaydılar. Bütün İstanbul'da, hele mehtapta, onlardan daha güzel meyhane aransa bulunmazdı. İçki kokusuna denizin mis gibi iyot kokusu karışır, bardağın içinde denizin yakamozları dolaşır... Denizin üzerinde, balıkları çekmek için gemici feneri yakmış büyük sandallardaki balıkçılar masal kahramanları gibi gözükürlerdi. Sanırım bugün de var Sarıyer'de bu yerler. İyi ki de var! Hem artık salaş değiller, ünlü ve şık "restaurant"lar oldular. Uğurcan Restoran en ünlülerindendir. Bugünlerde Sarıyer'in Balıkçılar Çarşısı'nın kapandığını duyuyorum, çok üzülüyorum. Çarşı içinde pideciler açılmış.

Balıkçı meyhanelerinin önüne de balık dalyanları kurulurdu. Sarıyer'de dalyan balıkçılığı çok önemliydi. Bülbül ve Kurtağzı dalyanları ünlüydü. Sanırım artık ne dalyan ne de balık kaldı Boğaziçi'nde Sarıyer'de de. Yalnızca Bağlaraltı dalyanı kuruluyormuş galiba. Oysa Sarıyer sahil şeridi balıkçılık için en uygun yerlerden biriydi. Özellikle küçük ağ balıkçıları Sarıyer şeridini çok kullanırlardı. Sarıyer'de Kılıç Kaptan (Vehbi Koç Lisesi önü), Kumsalönü (Mehmet Akif Ersoy Parkı önü), Taşiskele (çok eskiydi, Bizanslılardan kalma olduğu söylenirdi, şimdi burada park var), Sarayarkası (Piyasa Caddesi önü) manyat çekilen yerlerdi. Irıpçılar da bu alanlardan yararlanırlardı. Volicilerse yalnızca Sarıyer'den değil, Boğaz'ın her uygun yerinde avlanırlardı. Ağı kıyıdan denize doğru dökerler, belirli bir açıklıktan sonra dönüş yaparak yeniden kıyıya

inerlerdi. İki yönden toplanan ağı kıyıya doğru çekerlerdi. Balıklar ağda toplanırdı. Bu manevraların kıyıdan seyrine doyum olmazdı. Bir de oltacılar vardı elbette, benim gibi!

Deniz kenarında, çarşıdaki meyhaneciler yerinde, çok güneş alan yamaçlarda da çiroz kurutulurdu. Kocataş önünde de çiroz salkımlanı vardı. İplere dizilmiş sıra sıra balıklar kurumaya bırakılır, çiroz yapılırdı. Meyhanelerde verilen çiroz salatasına bayılırdım. Annem de evde yapardı. Rumeli Kavağı'nda oturan ve anneme yardıma gelen -çamaşırlarımızı yıkardı, o yıllarda çamaşır makinesi yoktu- Çingene Firdevs teneke kutulara çok güzel lakerda basar, bunlardan hem bize getirir hem de çarşıda satardı. Midye dolması da yapardı. Kara kuru, çok esmer, çirkin ama çok temiz, güleç, fikir fıkır neşeli bir kadındı Firdevs, ablam ona Carmen derdi. Ona hizmetçi gözüyle bakmazdık, Sarıyer'de böyle bir adet yoktu. Çingeneler bizlere çok yakındı.

Alev'le balıkçıların önüne dek geldik. Burada, Doktor Kazancıyan'ın ev-muayenehanesi bulunuyordu. Kazancıyan beton ve külüstür bir binada oturuyordu, balıkçılar ve bütün Sarıyer tarafından çok seviliyordu. Çünkü kendisi pratisyen doktordu, ama her türlü hastanın imdadına koşuyordu. Bir balıkçının gözüne batan olta iğnesini bile başarılı bir ameliyatla, gözü sakatlamadan çıkarmış, ünlü olmuştu. Sarıyer'in çevre köylerine at sırtında gider, doğum yaptırırdı. Başka doktorlar (Sarıyer'de dispanser doktorları vardı) çağrılsalar da gitmezler ama Kazancıyan her türlü hasta insana yardıma koşar, yoksul köylülerden para da almazdı. Onu, daha büyüdükçe Cronin'in kitaplarındaki dürüst, idealist taşra doktorlarına benzetecektim. Bu yargımda da yanılmıyordum. Kazancıyan halkla iç içe, yoksulların dertlerine ortak olan bir doktordu. Tıp Fakültesi'nin uzmanlık sınavına girememiş, çünkü Perihan isimli bir Türk kızına aşık olup evlenmiş, para kazanmak zorunda kaldığından pratisyenlikle yetinmişti. Aileleri onları dışlamış ve Sarıyer'e gelip köy doktoru olmayı yeğlemiş Kazancıyan... Ama eşini çok severdi, hiç sözünden çıkmazdı. En büyük erkek çocuğu Kurken'i Amerika'da okuttu. Kızı Mine eczacı oldu. Zümrüt de diş doktoru oldu. Eşi Perihan, Bakırköylü bir hâkimin kızıymış.

Kazancıyan'ın ev-muayenehanesi kuru kafalarla, iskeletlerle, kavanozlara konulmuş ceninlerle, üst üste yığılı tıp kitaplarıyla dopdoluydu. Ayrıca çok sayıda garip tıp resimleri de vardı duvarlarda... O kendisini yetiştirmiş, neredeyse profesör bilgisine ulaşmış, bu mertebede olduğuna inanan bir doktordu. Biz de ona yürekten inanırdık. Eşi Perihan'ın da pek temiz, derli toplu bir kadın olduğu söylenemezdi. Bütün bunlara karşılık ben Kazancıyan'a

tutkundum.

Alev'le Kazancıyan'lara da uğradık. Bunu Alev istemişti. Perihan Hanım da yerleri sırılsıklam mutfakta takunyayla dolaşıyordu ve kabarık siyah saçları, dudaklarının kıyısına sıkıştırdığı sigarasıyla her şeye boş verir bir hali vardı. Mine'yle bir süre konuştuk. Zeki ağabeyden aldığımız kitaplarımızı gösterdik. Mine burun kıvırdı. Bizden küçüktü, çok akıllıydı, teyzemin öğrencisiydi, ama sosyalizm ve komünizm onu hiç ilgilendirmiyordu. Komünizmden ben de o yıllarda pek bir şey anlamıyordum, ama insanların eşitliği, kardeşliği ve dayanışmaları beni çok ilgilendiriyordu. Irkçılık da bana göre değildi. Bu yüzden Doktor Kazancıyan'ı çok seviyordum. Bu düşüncelerimin o sıralarda daha çok hümanizme yatkın olduğunu sonraları anlayacaktım. Bu da Sarıyer'deki insancıl ortamın etkisinden olmalı.

Doktor Kazancıyan'ı Sarıyerliler el üstünde tutacaklar, o da Yenimahalle yolunda kocaman bir apartman yaptıracak, çocuklarından her birine bir daire verecekti. Kötü dilliler onun bu apartmanı Sarıyer'in sırtından yaptırdığını söyleyecekler, ama çok kişi Kazancıyan'a saygı beslemeyi sürdürecekti. Kazancıyan oğlu Kurken'i Amerika'ya yollayacak ve uzman doktor olmasını sağlayacaktı. Kızlarına da apartmanında muayenehane, eczane falan açacaktı. Kızlar evlenecekler, çoluk çocuğa karışacaklardı. Ben de büyüdüğüm, Sarıyer'den taşındığımız ve evlendiğim zaman da Kazancıyan'a gelmeyi sürdürecektim. Ben de, eşim de ve çocuğum da ne zaman hastalansak Kazancıyan'a koşacaktık.

Doktor Kazancıyan'ın evinden çıktıktan sonra Alev, geri dönüp Rum Manol'un dükkânına gitmemizi önerdi. Ama artık geride kalan Müsü Manol'a dönmeyi canım istemiyordu. Eve gidip ders çalışmak istiyordum. Alev diretti: Manol Sarıyer çarşısındaki tek tuhafiyeciydi, renk renk kurdeleler, tokalar, birtakım süs eşyaları da satıyordu. Acayip bir Türkçesi vardı, genç bir adamdı ve annesiyle birlikte oturuyor, ona bakıyordu. Alev, Manol'un karşısındaki turşucu Hulusi Efendi'den turşu alıp yiyebileceğimizi de söyleyince dayanamadım. Bu turşucu Yugoslav göçmeniydi ve Sarıyer'de de, çevresinde de ünlüydü, turşularını eşiyle birlikte evinde kendisi yapıyordu.. Onun bardağa koyduğu turşuları ayaküstü yiyor, suyunu içiyorduk. Başka günlerde de evden getirdiğimiz kaplarla turşu alıyorduk. O zamanlar naylon poşet yoktu. Turşularında hile de yoktu. Yalnız yaşlı Hulusi Efendi sinirli, hırçın bir adamdı. Bardaklarını düşürüp kıracağız diye bize dik dik bakardı. Çok titizdi.

Manol'a uğrayıp yeni gelen süs eşyalarına, sahte takılara baktık. Sonra çarşıdan içeri doğru ayrılan yola, karlara bata çıka girdik. Turşucunun yanındaki Bulgar sütçüden ben yoğurt almadan eve dönemezdim. Dünyada en çok sevdiğim yiyecek yoğurttu çünkü. Bulgar sütçü de yoğurdu öyle bir yapardı ki... Lüle kaymağı da çok sevilirdi. El kadar büyüktü her biri. Onun dükkânının yanındaki Trabzonlu peynircinin peynirleri ve yağları da öyle güzel, mis gibiydi. İstanbul'dan oraya, Trabzon yağı almaya gelirlerdi. Biraz ötedeki kasap Nuh sırık gibi sıska uzun boyu, uzun suratıyla çok garip bir adamdı. Her gün bizim eve taze et yollardı. Et de balık da çok ucuzdu Sarıyer'de...

Onların karşısındaki şekerciden de akide şekeri alıp yeniden çarşıya döndük. Yeni açılan kuru kahveciden mis gibi kokular yayılıyordu. Kahveyi değirmen gibi bir makineyle ayaküstü öğütüyorlardı çünkü, bir süre de vitrindeki bu makinenin çalışmasını izledikten sonra çarşıyı bölen Sarıyer Deresi'nin üzerindeki köprüye geldik. Kartopu oynadık ve soluğu Ayhan ağabeyin dükkânında aldık. Burası da yeni açılmıştı ve Sarıyer'in ilk "butik'iydi. Vitrinindeki kazaklara, eteklere beğeniyle bakıp iç çektik. Daha doğrusu Alev heyecanlandı, giyimine süsüne çok düşkündü çünkü. Ayhan ağabeyin dükkânının yanındaki eczane de önemli bir yerdi. Çünkü Sarıyer'de ikinci eczaneydi. Sahibi eczacı bey de çok saygındı. Ama Sarıyerliler, tarihi hamamın üst yanındaki Müsü Kâğam'ın eczanesine daha çok giderlerdi. Çünkü Kâğam çok güler yüzlü, hoşsohbet, insanları Hıristiyan, Müslüman diye ayırmadan yardım eden bir adamdı. Onun evi de çarşının hemen girişindeki apartmanın üst katındaydı. Eşi suratsız, kendini beğenmiş, katı Ermeni bir kadındı, hiç sevmezdim, ama kızlarıyla arkadaştık. Diana'dan başka, Arnavutköy Kız Koleji'ne giden, Haverj isminde bir büyük kızı daha vardı, ablamla arkadaştılar. Çok güzel İngilizce konuşurdu, daha sonra sanırım Amerika'ya gitti. Diana da İsviçre'ye... Müsü Kâğam'ın ölümü Sarıyer'de büyük olay olmuştu. Müslüman'ı, Hıristiyan'ı koşmuştu cenazeye. Onun ölürken kelime-i şahadet getirdiğini, ısrarla söylerlerdi Sarıyer'de.

Diana'ların evinin karşısında, Ayhan ağabeyin dükkânının sırasında sonraları diş hekimi olup muayenehane açacak olan Hüseyin ağabey de ablamla ortaokuldan sınıf arkadaşıydı. Sarıyer'den ayrıldıktan sonra da dişlerimizi yaptırmaya ona gelecektik.

Bütün bu çarşı esnafıyla ve aileleriyle hepimiz dost ve arkadaştık. Sık sık görüşürdük.

Sarıyer çarşısında bir de Spor Kulübü vardı. Bütün Sarıyerli aydın, yüksek öğrenimli gençler burada toplanırlardı. Kültür yuvasıydı

burası; Sarıyer'de yetişmiş şair Muhteşem Sünter de oraya giderdi. Küçük yaşlarında adı "şair"e çıkmıştı. Onu çok beğenirdim. Ama yaşça benden çok büyüktü. Ablamın yakın arkadaşı Sevinç'le evlendi. Sonradan anlaşamayıp ayrıldılar. Muhteşem ağabey çok iyi bir şairdi, sonradan kitaplar çıkardı, ünlendi, adı ansiklopedilerde yer aldı. Çok içiyordu, geçimini sağlamak için küçük bir memur olarak çalışıyordu. Sanırım Sevinç ablayla ayrılmasında içkisinin rolü oldu. Annesi ve teyzesi annemin çok yakın arkadaşlarıydı.

Sarıyer Spor Kulübü sonraları dergi de yayımlamaya başladı. Öz Sarıyer Spor Dergisi (1953) adındaki bu dergide Sarıyerli aydın gençler yazardı. Daha sonra Sarıyer Kulübü, birçok dergi ve gazete yayımladı. Sarıyerli Taraftarlar dergisi de çıkardılar. Futbol takımı da ünlüydü Sarıyer'in; buradan birçok ünlü futbolcu yetişmiştir. Hidayetinbağı'ndaki Top Sahası'nda antrenman ve maç yaparlardı. Sonraları çıkan Sarıyer Spor Dergisi (1983), Sentez Gazetesi (1997), Beyaz Martı Spor Dergisi (1998), Marmara Sentez Gazetesi (2001), Sarıyer Yaşam Gazetesi (2003) ve Haber Gazetesi yayımlarını sürdürüyorlar.

Sarıyer Çarşısı'nda Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir sinema da varmış, burada tiyatro falan oynarmış. Sessiz film döneminde de (bugünkü İş Bankası'nın olduğu yerde) bir sinema daha varmış, bunlar kapanmış. Bugün Sarıyer'de Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü bünyesinde tiyatro, Türk Sanat Müziği, folklor çalışmaları yapılmakta ve sahnelenmekte. Ayrıca birçok spor, balıkçılık ve kültür derneği de var. Sarıyer Avcılık ve Atıcılık Derneği, Türk Hava Kurumu Sarıyer Şubesi, Sarıyer Lisesi Mezunları Derneği, Sarıyer Spor Kulübü Taraftarları ve Spor Kültürünü Yaygınlaştırma Derneği, Sarıyer Halk Eğitim Merkezi Yaptırma, Yaşatma ve Geliştirme Derneği, Sarıyer Musiki Derneği, ÇYDD, Sarıyer Taşiskelesi Balıkçıları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Sarıyerliler Derneği (SA-DER), Boğaziçi Kültür Derneği, Rotary Kulübü Derneği, Emekli Astsubaylar derneği, ADD (Fahrettin Serdaroğlu başkanlığında) vb. İki tane de Ziraatçiler Kooperatifi kurulmuş.

Sarıyer büyük iş merkezi olan bir yer değildi. Halkı işçi, memur, esnaf, balıkçı ve serbest meslek sahibi olan bu yerde, işçiler Sarıyer dışındaki işyerlerinde çalışırken, memurlar buradaki kamu kuruluşlarında (babam gibi) görev yaparlardı. Sarıyer dışında ticaret yapanlar olduğu gibi Sarıyer içinde de küçük esnaf (çarşı esnafı) ve ticaret kişileri varlıklarını sürdürmekteydi. Sanayi Sarıyer'de gelişmedi. Bahçecilik, meyvecilik önde gelirdi. Sarıyer'de meyvecilik çok gelişmişti. Mesarburnu ve Kocataş tepelerindeki düzlük alanlarda yetiştirilen

Osmanlı çileği uzun süre varlığını korudu. Son yıllarda yeniden canlandırılmaya başlanan meyvecilik, eskiden Çırçır vadisi ve Bekardere arasında yetiştirilen ahududu ve kirazıyla da ünlüydü. Sarıyer'in ünlü kirazı Zekeriyaköy'ünden gelir, sepetler içinde Yeniyol'da her hafta kurulan pazarda satılırdı. Ayrıca köylere kiraz yemeye de giderdik. Buralarda üzüm bağları, elma, armut, fındık, kestane, incir, dut, erik, şeftali bahçeleri vardı. Bir keresinde öyle çok meyve ve kiraz yemiştim ki hastalandım. Kamyonlara doluşarak gittiğimiz, baştan aşağı kiraz ve meyve bahçeleriyle kaplı Zekeriyaköyü'nden eve zor getirdiler beni. O gün en çok, karın ağrımdan salıncakta sallanamadığıma üzüldüm. Büyük ağaçlarda asılı salıncaklar vardı... Ayrıca babamla tepelerde dolaşırken kocayemiş ve böğürtlen diye de birçok meyve yerdik. Kocayemişi çok severdim. Çilek gibi bir şeydi. Yabaniydi bunlar ama çok lezzetliydiler. Zekeriyaköy çok şirin bir köydü, Karadenizliler otururdu. Bağ, bahçe işleri yaparlardı. Bugün oralara koca koca siteler yapılmış. En çok o güzelim kirazın yok olmasına üzülüyorum. Artık bu kocaman kirazın yerine kivi yetiştiriliyor buralarda.

Hidayetinbağı da hem mesire yeriydi hem de ziraat ve bahçecilik yapılan çok büyük bir alandı. Burası da artık imara açılmış. Önce Zümrütevler adıyla bahçe içinde tek katlı villalar yapıldı. Villaların dışında kalan alanda gecekondulaşma başlayınca burası çok büyük bir yerleşim bölgesine dönüştü. İşçi mahallesi Maden'in arkasında Hamdi Paşa Korusu vardı. Ali Paşa'nın bağı da ünlüydü. Bugün ne durumda bilmiyorum. Hidayetinbağı'nın ön tarafındaki, yüzyıllarca mesire yeri olan ağaçlık büyük alan 1970'lerde kıyıma uğramış. Otopark alanı açmak için asırlık çınar, dişbudak ve ıhlamur ağaçlanı hoyratça kesilip yok edilmiş. Bir kısmı da kasıtlı olarak kurutulmuş. Sonunda belediyece kamulaştırılarak park yapılmış. Böylece bu mesire ve spor alanı yok olmuş. Voleybol ve basketbol çalışmaları da yapılan, profesyonel kulüplere sayısız futbolcu yetiştiren bu alan tarihe karışmış. Sarıyer'de ağaçlık alanlar bugün park: Hidayetinbağı Parkı, Mehmet Akif Ersoy Parki (kumsalda deniz kenarında), Liman Parkı (Atatürk heykelinin arkasında), Taşiskele Parkı (çarşıdaki Ali Kethüda Camisi'nin arkasında) ve Koru Parkı (Koru Mahallesi'nde eski Rum Mezarlığının yerinde). Bugün, Taşiskelesi Parkı içindeki Sarıyer Spor Kulübü kafeteryası ve çay bahçesi belediyece yıktırılarak ortadan kaldırılmış (2003). Sarayarkası Sokak üzerinde Cafe Kubilay, Public Cafe, Kumsal Meydanı'nda da Deniz Otobüsü İskelesi çay bahçesi var artık.

Sarıyer Çarşısı'nda Verem Savaş Dispanseri (Naile Sağlam Dispanseri) ilk açılan sağlık kuruluşuydu. Sonradan İsmail Akgün Hastanesi,

Sarıyer Merkez Sağlık Ocağı ve Sarıyer Belediyesi İzzet Baysal Görüntüleme Merkezi açıldı. Özel Sarıyer Kliniği, Özel Sarıyer Şifa Polikliniği, Özel Boğaziçi Dispanseri, Özel Sarıyer Halk Polikliniği ve ayrıca üç özel laboratuar açılmış. Ama eski Sarıyerlilerin, efsane Doktor Kazancıyan'ı unuttuklarını hiç sanmıyorum. O Sarıyer'in ilk doktoruydu.

Sarıyer Vehbi Koç Vakfı Lisesi (benim ortaokulum) binasına da Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Rehberlik Eğitim Merkezi'nin açıldığını öğrendim. Ben yazar olduktan sonra, Sarıyer'deki okullara, Atatürkçü Düşünce Derneği'nin Sarıyer şubesi başkanı Fahrettin Serdaroğlu tarafından çok davet edildim. Birlikte, eskiden kurukahvecinin bulunduğu çarşıdaki binanın ikinci katında, ADD şubesinde çocuklara, gençlere etkinlikler yaptık. Denize karşı pencereden Yûşa Tepesi'ni yeniden görmek çok güzeldi.

Çocukluğumun o karlı kış gününde, arkadaşım Alev'le yaptığım çarşı gezisi içimde çok güzel bir anı olarak bugün de yaşamaktadır. Sarıyer'de biz çocuklar, istediğimiz saatte dilediğimiz gibi dolaşıp gezmekte özgürdük. Annem babam da; "Neden ders çalışmıyorsun?" diyerek baskı yapmazlardı bana...

Asker Suyu ve Telli Baba

Evliya Çelebi Sarıyer ile ilgili olarak Seyahatname'sinde şöyle yazar: "Deniz kıyısında bin kadar bağlı, bahçeli, mamur evler vardır. İki mahalle Müslüman, yedi mahalle de Hıristiyan vardır. Burada Yahudi yoktur. Bir cami, bir mescit, bir hamam ve küçük sokakları vardır. Halkın birçoğu Anadolu'dan gelme bağcıdır. Rum Hıristiyanları da balıkçılık, meyhanecilik ve gemicilik yaparlar. Bunun dışında yedi bin bağı vardır. Bütün dağları, bağlarla süslenmiştir. Bal renkli sulu kirazları meşhurdur. Hisar kirazı adıyla meşhur olan Gülnar bu Sarıyer'de yetişir ki her birinden yüzer damla su çıkar. Methine söz yetmez. Her sene İstanbul halkı bu şehirde sohbet eder."

Bostancıbaşı Defteri'ne göre de 19. yüzyılda Sarıyer'de 12 hane, bir han, dokuz kayıkhane, iki köşk, üç kahvehane, üç iskele bulunmaktaymış. Ayrıca Sarıyer büyüleyici güzelliği, yeşilin her tonunu dağ, bağ ve bahçelerinde taşıması, şifalı suları, nefis havası, sıcakkanlı insanları ve denizden yayılan iyot kokusuyla "insanı mest eden bir yer olması nedeniyle gelenler buradan kolay ayrılmazlarmış". Sarıyer, büyüleyici güzelliği, yeşilin her tonunu dağ, bağ ve bahçelerinde taşıması, şifalı suları, nefis havası, eşsiz denizi, sıcakkanlı insanları ve denizden yayılan iyot kokusuyla buraya gelen insanları baştan çıkaran bir özelliğe sahipti. Yusuf Mardin de; "Sarıyer'de Akşam" şiirinde Sarıyer'i şöyle anlatır:

"Göklerde yüzer pembe bulutlar
Akşamla solar defne ve çamlık
Söyler yine bir besteyi rüzgâr
Sessiz yayılır sonra karanlık
Hülya gibi ürpermededir su
Üstünde çizimlerle seherden
Yollar serilir dağlara doğru
Rüyalarımın gittiği yerden."

Bir bahar günü babam, ablam ve ben yürüyüşe çıktık. Sarıyer'den, sanırım Zümrütevler'in oradan arkadaki tepelere tırmandık. Rumelikavağı'na giden bomboş tepeye çıktık. Oradan denizin görüntüsü olağanüstüydü. Anadolukavağı ve Karadeniz'e açılan kıyılar sisler içindeydi ve çok güzel görünüyordu. Karşıdaki Yûşa Tepesi'yle üzerine çıktığımız Telli Baba Tepesi, Karadeniz'e doğru açılmış iki el gibiydi. Aşağılarda Boğaziçi, büyük, mavi bir nehir gibi akıyordu. Bu karşılıklı iki tepe, kıyıları koruyan iki bekçi gibiydiler. Biz küçük

bodur ağaçların arasından durmaksızın yürüyorduk. Bu yol, Sarıyer'den Yenimahalle'ye, oradan da Rumelikavağı'na giden sahil yolunun paralelindeydi. Bomboş tepelik bir yerdi. Kıyıda uzanan yol şeridi de denizden yüksekteydi. Bir yanı alçak bir uçurum gibiydi. Bizim yürüdüğümüz tepe oraya da kuşbakışı bakıyordu. Birden denizden büyük bir hücumbotun geçtiğini gördük. Yanındaki kruvazörlerle çok güzel bir görüntü sergiliyorlardı. Sonradan bu hücumbotta, Türkiye'yi ziyaret eden Yunan kralı ve kraliçesinin bulunduğunu öğrenecektik. Kraliçe Frederika'nın Boğaz'a hayran kaldığını işitecektik!

Görüntü öyle güzel ve doyumsuzdu ki, ben bir ağacın kıyısına oturup seyre daldım. Ablam hemen resim çizmeye başladı. Babamsa bizi çağırıyordu. Az ötede Asker Suyu denilen bir çeşme varmış, suyu Hünkâr'dan bile güzelmiş. Çok tatlıymış. Burası askeri bölge olduğundan, az sonra karşımıza askerler çıktı, biz çeşmeden suyumuzu içerken aşağı inmemizi dostça önerdiler. Burada eskiden bir kışla varmış, kapanmış. Babam askerlerle konuştu ve tepeden aşağı, Kavak Yolu'na indik. Geldiğimiz yer Telli Baba Türbesi'nin bulunduğu yerdi. Buranın bir adı da Telli Tabya'ydı. Burada gerçekte bir kadının yattığını söyledi babam. Denizden yüksekteki sahil yolundan yürüyüp, Telli Baba türbesinin karşısındaki gazinoya girdik.

Telli Baba Türbesi, yolun deniz tarafındaki yamaca yapılmıştı. Babam burada bir gelinin yattığını, halkın bu yeri kutsal saydığını anlattı. Ermişler hep erkek olarak düşünüldüğünden ona Telli Gelin yerine Telli Baba demişler. Ben annemle ve kadın arkadaşlarıyla buraya birkaç kez gelmiştim. Annem, gelin telleriyle süslü bu türbeden bizim için tel almıştı. Güya buradan tel alınırsa kızlar çabuk evlenirmiş. Ben böyle inançlardan ve evlenmekten nefret ettiğim için türbenin dışındaki güzel çiçeklerle süslü küçük bahçede durur, çiçeklere ve denize bakardım. Bu yüksek yerden deniz öyle güzel görünürdü ki. Ben de o yaşımda sıkı feministmişim demek ki, türbeye boş verirdim. O zamanlar bugünkü gibi namazgâh yeri yoktu, kimse namaz falan kılmazdı. Bugün sanırım namaz da kılınıyor, giriş parası da alınıyor. Burayı bir kadın aldıktan sonra bu biçime soktu. Bir de mescit yaptırdı.

Telli Baba ile ilgili birçok söylence var. Ama en ünlüsü; Telli Gelin'in, bir Türk balıkçıya âşık olan bir Rum rahibe olduğudur. Anlatılanlara göre rahibe, Rumelikavağı'ndaki manastırdan deniz yoluyla kaçarken kayığının batması yüzünden ölmüş. Cesedi buraya vurmuş ve bulunduğu yerin az yukarısına gömülmüş. Mezarının üzerine de gelin telleri konulmuş. Bu yüzden halk arasında; evlenmek isteyenlerin,

kısmetinin açılmasını bekleyen kızların buraya gelip tel alırlarsa isteklerinin olacağı kanısı yayılmış. Bugün de birçok çift evlendikleri gün Telli Baba Türbesi'ni ziyaret etmekte. Eskiden damatlar ya da erkekler gitmezdi. Kadınların uğrak yeriydi. Bugün erkekler de gidiyor. "Hadi gelin koca buldum diye geldi, damat neden geliyor?" diye düşünülebilir. Bunun nedeni çiftin sağlıklı çocuklar edinmek istemeleridir. Türbe özellikle cuma günleri ziyaretçi akınına uğruyormuş. Turistler de merak edip geliyorlarmış. Türbeye gelenler sandukadaki tellerden bir parça alıp gidiyorlar, dilekleri yerine gelirse bir miktar teli geri getiriyorlar. Alınan tel ne kadar kısa olursa dilek o kadar çabuk yerine gelirmiş. Annem bütün bunlara inanıyordu ve beni sinir ediyordu. Bu inanışa en çok kadınların kandığını düşünüyordum. Bunu babama da söyledim. Anneme göre güya Müslüman veremli bir kız burayı ve telli gelini rüyasında görmüş de Hıristiyan gelinin mezarını onartmış ve türbe yaptırmış. Annem dindar değildi, namaz falan kılmazdı, yine de böyle şeylere inanırdı işte. Babam o gün bana her dinde böyle batıl inançlar olduğunu, zaten dinlerin kendilerinin birer batıl inanç olduklarını anlattı. Ama bütün dinlerdeki batıl inançların birbirine en çok karıştığı yerin Türkiye (Anadolu ve İstanbul) toprakları olduğunu dile getirdi. Böylece ilk din dersimi de babamdan almış oldum.

Halk arasında anlatılan bir söylence de şudur: Telli Baba türbesinin yakınındaki bir tepede bir kışla vardır (bizim çıktığımız, Asker Suyu'nun olduğu yer). İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu bölgede bir bağrışma, bir çığlık kopar. Sesi duyan askerler merakla kışladan dışarı çıkarlar. Bir de bakarlar ki Telli Baba Türbesi alev alev yanıyor. Tüm askerler yangını söndürmek için seferber olurlar. İşte tam bu sırada korkunç bir deprem olur. Çevredeki binalarda taş taş üstünde kalmaz. Askerler dönüp kışlalarına baktıklarında onun da yerle bir olduğunu görürler. Telli Baba onları mutlak bir ölümden kurtarmış, hiçbir askerin burnu bile kanamamıştır. Sanki gizli bir el onları esirgemiştir.

Kimine göre de Telli Baba, Aptullah isimli bir garibin mezarıdır. Bu garip, Boğazdan geçen gemilere kılavuzluk eden bir yoksul kişidir. Bir gün yalılardan birinde oturan bir zenginin kızına âşık olur. Kızın da kanı kaynar ona. Babası bu çulsuza onu vermek istemez, istemeye gelen Aptullah'ın yüzüne yalının kapısını kapatır, ama kızla delikanlı bir olup kaçarlar. Aptullah, yalının dibine kayığıyla usulca sokulur, bohçasını hazırlayan sevgilisini alıp açılır denize. Gökyüzünde ışıldayan yıldızlar kayığa yol gösterir, ay sularda yakamozlanıp denizi aydınlatır. Ama bir anda kararan gökyüzü suları karıştırır. Kopan fırtınada sandal sulara gömülür. Aptullah Efendi'nin sevgilisi can verir. Delikanlı kendisini tepelere atar. Mecnun olur. Sevdiğinin duvağına

takamadığı gelin telini sarığına sarıp dolaşır insanların arasında... Sonunda aşkın sonsuz, ölümsüz anlamına ulaşır. Fatih'in ordusuna katılıp şehit olur. Aradan uzun seneler geçer. Sarıyer'de bir yalıda yaşayan genç bir kız, amansız hastalığa yakalanır ve her gece dua ederken düşünde Telli Baba'yı görür. Telli Baba ona "Gel" der, "Bana gel". Düşünde gördüğü yere giden kız iyileşir ve oraya bir türbe yaptırır. İster ki, bütün sevenler kavuşsun, kavuşamayanlar dilekte bulunsunlar ve Telli Baba'ya dua etsinler... Sevgili için gözyaşı dökülmeden ben yok olmazmış! Sensiz olmak, bensiz olmakmış. "Ben" siz olmak, sana âşık olmakmış!

Rumelikavağı'nın girişindeki Telli Baba Türbesi için daha çok söylence var. Ama benim en sevdiğim; Telli Baba'nın bir rahibe olduğu söylencesiydi. Telli Baba'dan çok, denizle iç içe yeri ve söylenceleri ilgilendirirdi beni; öldüğümde ben de böyle güzel Boğaz görünümlü, denize karşı bir yere gömülmeyi istiyordum. O yaşımda ve yaşamla dolup taşan bir yerde ölümü düşünmem çok tuhaftı! Ama düşünüyordum işte. Babam öldüğünde onu Yeniköy'de, deniz gören bir yamaçtaki mezarlığa gömdük. Aile mezarlığımız orada oldu. Sanırım dileğim gerçekleşecek.

Sarıyer'den Rumelikavağı'na giden yolu da çok severdim. Sık sık yürüyerek Rumelikavağı'na giderdik bu yoldan, Bir yanı uçurum gibi kıyıya dik, öbür yanı tepe olan bu yoldan Boğaz, hiçbir yerinden gözükmediği ölçüde olağanüstü görünür. Uçurumun dibinde kayıkçı barınakları ve taka, motor yapılan, inşa edilen yerler vardı eskiden, yukarıdan aşağı, balıkçıların yanına iner, denize girerdik. Yenimahalle'nin bitip, Rumelikavağı ve Telli Baba'ya uzanan yerin başladığı yerde (Pazarbaşı) bir de asker plajı vardı. Şimdi de var mı bilmiyorum, ama oranın denizi kadar derin yeşil ışıklı deniz hiçbir yerde görmedim. Ne Akdeniz'de, ne Karadeniz'de öyle denize rastlamadım. Pırıl pırıldı derinlikleri... Balıklar ta dibinden görülürdü. Çok güzel bir gazinoydu, denizine girdim mi çıkmak istemezdim. Ancak bir koşulla çıkabilirdim: Pazarbaşı'nda balıkçılık yapan iki kardeş vardı, eski, ucuz bir yalının bekçiliğini yaparlardı. Onların kız kardeşi Rabia abla bize gelir, anneme yardımcı olurdu. Rabia abla çok süslüydü, şen şakrak, ince, uzun boylu genç bir kadındı. Beni Beyoğlu'ndaki Çocuk Tiyatrosu'na götürürdü (İstanbul'da Ferih Egemen'in kurduğu ilk çocuk Tiyatrosu), ayrıca babası bir albaydı. Anneyle babayı küçük yaşta yitiren kardeşler, yoksulluğa düşüyorlar, Rabia ablanın ağabeyleri okumuyor ve balıkçı oluyorlar. Oturdukları yalı öyle güzeldi ki. Özellikle geceleri... Onlara gittiğimiz gecelerde, kıyıda otururduk. Balıkçı kardeşler lüks lambanın ışığında ağ örerler, biz Rabia ablanın yaptığı mis gibi çayı içerdik. Sarıyer'in denizine

geceleri doyum olmaz. Öylesine tatlıdır. Denizde yakamozlanan ışıklar, yüzlerimizde dolaşır.

Asker suyuna babamla çıktığımız ve Telli Baba'nın karşısındaki gazinoya indiğimiz gün, kıyıya da indik. Orada balıkçılarla konuşurken bir deniz motorunun geldiğini gördük. Bu deniz motoru, ablamın arkadaşı Rezzan ablalarındı. Rezzan abla çarşıda, kıyıda büyük bir apartmanda oturuyordu. Babası müteahhitti ve çok zengin insanlardı. Sarıyer'in sayılı zenginlerindendi. Ama çok cahildiler. Rezzan abla da, kardeşi İbrahim de okuyamadılar, babaları zaten ilkokul mezunuydu. Çok iyi insanlardı, ablam Rezzan ablayla sık sık piyasada dolaşırdı. Babaları o zamanlar yeni çıkan bir deniz sürat motoru almıştı İbrahim'e, onunla bizi bütün Boğaz'da dolaştırırdı. İbrahim yakışıklı bir çocuktu, ama okumayla, öğrenimle arası yoktu. Zengin çocuğuydu, babasının parasıyla övünür, kendini çok beğenirdi. Ondan hoşlanmazdım.

O gün bizi motora aldılar. Anadolu Kavağı'na dek gittik. Sonra Sarıyer'e döndük. Motor mavi-yeşil sularda balık gibi kayıyor, beni hayallere sürüklüyordu...

Sanırım Asker Suyu da tarihe karıştı. Onun ve o güzelim tepenin yerinde şimdi betonlar yükseliyor. Telli Baba yerli yerinde; her gün evlenmek, çocuk sahibi olmak isteyenlerle dolup taşıyor. Gün geçtikçe biraz daha dinsel geleneklere gömülerek...

Sarıyer'in Bugün Yok Olan Özellikleri

Sarıyer ilçe olarak büyük ormanlık alanlara sahipti. Ormanlar arasında hem devlet hem de özel ormanlar bulunmaktaydı. Ormanlar ilçenin iç kısımlarındaydı. İlçe sınırları içinde en büyük ormanlık alan, de ormanı olan Belgrat Ormanları'dır. Buraya sık sık giderdik. Ağaçlarının güzelliği büyüleyiciydi. Okul gezilerimizi hep Belgrat Ormanları'na yapardık. Orada piknik yapar, top oynardık. Bugünkü gibi mangal âdeti yoktu. Yiyeceklerimizi (başta katı yumurta olmak üzere) evden getirir, bol bol Bentler'i dolaşırdık. Bentler civarında bir de göl vardı. Bugün de var mı bilmiyorum.

Sarıyer ormanlarında en çok kestane, kayın, gürgen, kızılağaç, ıhlamur, dişbudak, ardıç, meşe, çınar, akçaağaç, karaçam, kızılçam, sarıçam, köknar, ladin gibi ağaçlar bulunurdu. Orman içinde çalılıklar da büyük yer tutar, Sarıyer ormanları; pırnal, kocayemiş, muşmula, fındık, süpürge, karaçalı, katırtırnağı, orman gülü bitkileri açısından çok zengindi. Kıyı şeridinde manolya, erguvan, akasya, morsalkım gibi çiçekli ağaçlar vardı. Bunlar baharda renk renk açar, kıyıları renkli kartpostallara dönüştürürlerdi.

Sarıyer'in palamudu ünlüydü. Lüfer, torik, kalkan, levrek, orkinos, uskumru ve hamsi de avlanırdı. Balıkçılar sabaha karşı takalarıyla Karadeniz'e açılırlardı. Bugün balıkçılık ne durumda bilmiyorum. Boğaz'da balık mı kaldı ki? Balık avı mevsimi palamudun gözükmesiyle başlardı. Arkadan lüfer, uskumru, kalkan sökün ederdi. Çok çeşitli balık gelirdi Karadeniz'den... Hamsi, kolyoz, sardalye, mezgit, kefal, torik, kılıç, karagöz, kayabalığı, barbunya/tekir, izmarit, istavrit, çinekop, lüfer... Şimdilerde bu türler hayli azaldı sanırım.

Sarıyer Mesarburnu'nda büyük bir akıntıyla akan sular bile duruldu, ağırlaştı, renkleri bulandı. Artık Boğaz'ın suları gri-mavi ve ağır akıyor. O camgöbeği yeşil rengi yok oldu. Eskiden çok çırpıntılıydı Boğaz; alttan Karadeniz'e doğru, üstten de Marmara'ya doğru iki akıntı (yüzey ve dip) vardı. Bugün de elbette öyle ya; sanki artık yavaş akıyormuş gibi geliyor bana. Fırtınalı havalarda özellikle güney rüzgârları Boğaz'ın yüzeysel sularını ters yöne akıtır, buna da balıkçılar "Orfoz" derlerdi. Alt akıntıya da "kanal" denirdi. Boğaziçi'nin ana akıntısı boğazın daralma yerlerinde, körfez çıkıntılarında (burunlarında) hız kazanır. Ben dalgaların çırpıntısını çok severdim.

Özellikle Mesarburnu ve Kireçburnu'nda bu çırpıntılar olağanüstü bir görünüm sergilerdi.

Sarıyer sınırları eskiden Aşiyan'dan başlar, Kilyos Kısırkaya'da son bulurdu. Bugün sınırlar Beşiktaş'a dayanmış bulunmakta. Boğaziçi'nin oluşumu konusunda birçok söylence vardır. Ancak son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar Boğaz'ın yedi bin yıl önce meydana geldiğini ortaya koymuş. Bu araştırmalar sonucu dört oluşum biçimi öne sürülmüş: 1. Karadeniz sularının taşarak aşındırmasıyla 2. Volkan patlamaları sonucunda Boğaz oluğunun açılmasıyla 3. Çeşitli kırılmalar biçimi ve tektonik olaylarla açılmış bir çöküntü çukuru olmasıyla 4. Üçüncü zaman sonlarında, deniz seviyesi şimdikinden en az 100 metre daha alçakta olduğu sırada, buradan geçen akarsular tarafından kazılarak (oyularak) açılmış ve dördüncü zaman ortalarında denizin işgaline uğramış bir koyak haline gelmesiyle...

İstanbul Boğazı'nın oluşumunu B. Darkot şöyle açıklamaktadır: "Dördüncü zaman Cümudiye devrini izleyen serin ve rutubetli iklimde fazla beslenen Karadeniz'in, kuzey eşiğini aşması ile meydana gelen Boğaz'da; güney eşiği sonradan Karadeniz'den gelen katı maddelerin birikmesi sonucu oluşmuştur. Halen akıntı hızı ve hacmi azalmış olan sular, zamanla eski vadi tabanını çöküntülerle örtmüştür. Boğaziçi'nin daraldığı, dolayısıyla akıntı hızının çok olduğu yerlerin daha derin olması da bunu göstermektedir."

Demek ki benim gözlemim doğru. Yani Boğaz suları eskisi kadar akıntılı değil. Boğaz'ın en geniş yeri olan Sarıyer'le (Rumeli feneri-Anadolu feneri) karşı kıyıların birbirine yaklaştığını düşünmek bile ürkütücü. Ben "Mişko" adlı kitabımda, Boğaz'ın üç binli yıllara doğru bu gidişle ve denizin kirlenmesiyle çamur deryasına dönüşeceğini varsaymıştım! Bu durum geceleri benim düşlerime girer. Boğaz'ı çok sevdiğimden ve onun güzelliklerinin bir bir yok oluşunu izlediğimden olmalı...

Boğaz'ın oluşumu üzerine benim en çok sevdiğim anlatı, bir söylencedir. Bu efsaneyi, babamın bana bir doğum günümde armağan ettiği "Klâsik Yunan Mitolojisi" adlı kitapta okumuştum. Bu mitosa göre; Tanrı Zeus'un âşık olduğu İo'yu, karısı Hera kıskanmasın diye bir ineğe çevirir. Hera bu güzel ineği pek beğendi ve onu Zeus'tan istedi. Zeus sesini çıkaramadı. Hera, ineğin başına yüz gözlü Argos'u nöbetçi koydu. Argos ineği gözetimi altında tutuyordu. Buna dayanamayan. Tanrı Zeus, oğlu Hermes'e İo'yu kurtarmasını buyurdu. Hermes, uyku Tanrıçası Hypnos'tan, Argos'u uyutabilmek için uyku ilacı istedi. Haşhaş çiçeklerinin baygın kokularından yapılmış uyku ilacını

Hypnos'tan alınca, miğferini giydi, gökten yere atladı. Ayaklarındaki kanatlarını çıkardı, çoban kılığına girdi. İneğin yanına geldi. Argos "kim var orada?" diye bağırdı. Çoban Hermes kaval çalmaya başladı. Bir yandan da haşhaş çiçeklerinin kokularını ona yolluyordu. Argos uyuyunca Hermes onun kafasını uçurdu. İo kurtulmuştu, ancak kıskanç Hera ineğin peşini bırakmadı. Büyük bir sığır sineği gönderdi, ineğin böğrünü ısırttı. Canı yanan inek, durup dinlenmeden koşmaya başladı. Önce Yunanistan'ın batı yönündeki denize doğru koştu. İyonya denizini açtı. Sonra Trakya'dan geçti, Bosphorus'tan (Boğaziçi) Asya'ya atladı. Bosphorus sığır geçidi demekti. Bosphorus'u da açtıktan sonra Anadolu yaylalarında durmadan koştu. Mısır'da, Nil kıyılarında Zeus sevgilisine yetişti, böğründeki sineği alıp attı. İo yeniden mavi gözlü güzel genç kız oldu. Hera, Argos'un yüz gözünü toplayıp onları tavus kuşunun kuyruğuna yerleştirdi.

Bu söylence pek hoşuma giderdi. Depremlerle açıldığı, ortaya çıktığı söylenen Boğaziçi'nin, böyle uçan bir inek tarafından oluşturulduğunu düşünmek içimi ferahlatırdı. Sanırım eski insanlar da korkunç doğa olaylarını unutmak için ya da nedenlerini bilmediklerinden ve korktuklarından bu öyküleri uydurmuşlar...

Sarıyer'de tarih boyu birçok deprem olmuş. Ancak 1953'te olan iki deprem çok sarsıntılıydı. Müsü Azarik'in evindeydik, ilkokuldaydım ve İstanbul'un Fethi'nin 500. yılını anma töreni için şiir ezberliyordum. Birden evimiz sarsılmaya başladı. Babam ortadaki kömür sobasını devrilmesin diye tutmaya çalışıyordu. Bir yandan da anneme, "Çocukları al, merdivenlere doğru git" diye bağırıyordu. Merdivenin altında Müsü Azarik'le karşılaştık. Ben babamı bırakmam diye bağrınıyordum, Müsü Azarik beni kucakladığı gibi bahçeye fırladı. Hep birlikte babamı bekledik. Zaten deprem durmuştu. Yangın çıkmasın diye sobayı tutan babamı kahraman gibi karşıladık. Bu benim ilk depremimdi. Evler yıkılmadı ama Sarıyer'de herkes çok korkmuştu... Ondan sonra Boğaz'ın depremlerle oluştuğunu düşünmeye başladım. Deprem korkumu yatıştırmak için de mitolojiye sarıldım. Boğaz'ın ve onun en güzel yeri Sarıyer'in böyle korkunç bir olayla oluşmuş olması bana çok ters geliyordu. Kolayca anlatılamayan, dile getirilebilmesi için ancak görülmesi gereken böylesi bir güzellik nasıl bir yıkımla oluşabilirdi? Yeşille mavinin her tonunun görülebildiği, tepelerden kıyılara dek inen yeşil renkle menevişlenen, kıvrımlanan denizin korkunç bir biçimde altüst oluşu düşüncesi beni ürkütüyordu. Doğanın güzellikleri beni hep ürkütür, bir gün yok olacaklarını düşünür, üzülürüm. Mitolojideki Pan'ın, doğanın güzelliklerinin gizlediği korkunç kasırgaları belki de ölümü simgelemesi gibi; panikleme de bundan türememiş midir,

hüzünlenirim Boğaziçi'nde.

Sarıyer'de kışlar çok çetin geçerdi. Hırçın dalgalar Mesarburnu'nu döverdi. Karadeniz'e açık bir burun olan buradaki ortaokulumuza, güçlükle giderdik. Ama kar eşsiz biçimde yağardı tepelere. Kabaran dalgalarda Yunus balıklarının yarıştığını görürdük. Bir kış günü de sabah uyandığımızda Boğaz sularının aysberg gibi dev buzlarla kaplandığını gördük. Deliler gibi kıyıya koştuk, denizde yüzen küçük aysbergleri izlemeye koyulduk. Bunların, ağır geçen kış koşulları yüzünden Tuna Nehri'nden kopup gelen buz parçaları olduğunu sonradan öğrenecektik. Bu buz kütlelerinin üzerinde foklar vardı, ama onlara ulaşamıyorduk. Marmara'ya kadar sürüklendiler sanırım. Ertesi gün Boğaz dondu. Olağanüstü bir doğa olayıydı bu; babam Büyükdere'den, denizdeki karların üzerine çıkmış, yürüyüş yapmış, bir de resim çektirmişti. Onu çok kıskandım, ben de buzların üzerinden karşı kıyıya geçmeye kalkıştım ama annem güç önledi. Yine de ondan gizli Kumsaliye'deki buzların üzerine çıktım! Oysa karşıya geçenler olmuş. Sonradan Boğaz'ın çok eskilerden beri birkaç kez donduğunu öğrenecektim. Boğaz ilk kez 401'de donmuş. İzleyen yıllarda da Boğaz sık sık donmuş. Artık böyle bir olay olabilir mi, kuşkuluyum. Çünkü o eski karakışlar kalmadığı gibi hava İstanbul'da kışın epey sıcak geçer oldu. Kar bile yoğun yağmıyor artık. İstanbul'un birçok semti gibi Sarıyer de değişti.

Bir kez öyle çok kar yağmıştı ki evlerden dışarı zor çıktık. Ablamla Müsü Azarik'in bahçesinde kardan adam yerine çok güzel bir Venüs heykeli yaptık. Görenler hayran kaldı. Ablamın el becerisi çok üstündü. Şimdilerde ne zaman yabancı ülkelerde yapılan kardan heykelleri televizyonda görsem ablamla yaptığımız Venüs heykelini anımsarım. Yazık ki bir fotoğrafını çekmemiştik!

Doğrusu Boğaz'ın, Evliya Çelebi'nin dediği gibi kazılarak açıldığına inanamıyorum. Ama Sarıyer'de altın arandığına ilişkin bilgiler bütün kaynaklarda var. Bir de Sarıyer, mezarlıklarının çokluğuyla ünlüydü. Pertevniyal İlkokulu'nun karşısındaki küçük mezarlıktan başka dört Müslüman Mezarlığı daha vardı. Ortaçeşme yolundan gidildiğinde sağdaki ilk mezarlık yeni mezarlıktır. Biz bu mezarlıkların ara yollarında çok dolaşır, oynardık. Buradan Maden'e giden ormanlık yolda bir de cinayet olmuştu. Boğaz'da işlenen ilk cinayet olan ve adliye dosyalarına da basına da "Sarıyer Cinayeti" olarak geçen bu olayda, Madenli sütçü Cemil Efendi'nin güzel, sarışın kızı Sevim öldürülmüş olarak bulunmuştu. Ölüsünü bulan da babasıydı. Atıyla ormandaki ağaçlıklı yoldan Sarıyer'e gelirken at birden şaha kalkmış. Cemil Efendi yere düşmüş. Ayağa kalkarken ağaçların arasında yatan

Sevim'in çıplak ölüsüyle karşılaşmış ve bağırmaya başlamış. Bedeninin birçok yerinde yanık sigara izleri bulunan, boğazı sıkılmış Sevim'in ölümü büyük olay oldu. Sarıyer'de yaşlı-genç birçok erkek günlerce sorguya çekildi, bir sonuç alınamadı. Kimin ya da kimlerin bu güzel kızı öldürdüğü ortaya çıkmadı. En çok Sevim'in Maden'deki akrabalarından kuşkulanıldı. Evlerimize süt getiren babası bile gözaltına alındı. Çünkü Sevim başına buyruk, istediği gibi gezip tozan, giyinip süslenen bir kızdı. Hepimiz onu tanıyorduk. Ona Anadolulu ailesinin çok kızdığını biliyorduk. Sevim kimseye aldırış etmez, gece yarısı ormandan evine korkmadan giderdi. Sarıyer'de hiç beklenmedik bir olaydı bu, semtimiz çok güvenliydi. Bu olaydan sonra sokağa çıkmamız kısıtlandı. Maden'e ve mezarlık yoluna gitmemizi annem yasakladı. Hepimizi bir korku sarmıştı. Sevim cinayeti Boğaz'da ilkti.

Sarıyer'de Koru Mahallesi'nin üst kısmında bir de Rum Mezarlığı varmış. Bizans döneminden kalan bu mezarlığa gömü yapılmıyormuş, 1985 yılında çocuk parkı olmuş. Mezar taşları sökülüp atılmış. Burada geceleri hayaletlerin dolaştığı söylenirdi. Ben Bizanslı dilber hatunların buralarda dolaştığını hayal eder, pek eğlenirdim. Çarşı içinde de bir mezarlık varmış, Sarıyer'e iki çeşme yaptıran Sadrazam Salih Paşa'nın türbesi bu mezarlıktaydı. Büyük mezarlıklar yapıldıktan sonra bu mezarlıkta pek gömü yapılmamış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında içindeki türbe dışında diğer kısmı pazar yeri olarak kullanılmaya başlamıştı. Sonra da kaldırılarak yerine Sarıyer İsmail Akgün Dispanseri yapıldı (1960). Bu dispanser daha sonra Akgün Devlet Hastanesi'ne dönüştürüldü. Bence Sarıyer'deki hastanelerden birine Doktor Kazancıyan'ın adı verilmeliydi.

Çarşıda, Ali Kethüda Camisi'nin karşısındaki Mesut Ağa Çeşmesi (1639) kesme taştandı. Çeşmenin düz çatısı üzerinde, sağ ve sol köşelerde birer mermer vazo ve ortasında da aslan heykeli vardı. Çeşme 1947 yılında büyük bir onarım gördü ve yeni bir su bağlandı. Son onarımı 1970'li yıllarda yapılmış ve vazolardan biriyle aslan heykelini işçiler, içinde altın var diye çalmışlar, kırarak yok etmişler. Bu çeşmeye "Üç Lüleli Çeşme" ve onarımını yaptırması nedeniyle "Abbas'ın Çeşmesi" de denirdi. Ali Kethüda Camisi'nin bahçe duvarındaki (bugün Taşiskelesi parkı) ve Rumeli kazaskeri, padişah başimamı, bestekâr Ahmet Kâmili Efendi tarafından 1812 yılında yaptırılan Mermer çeşme de kaldırılmış. Bu çeşmenin özelliği, yekpare olarak tek bir mermer taşından yapılmış olmasıydı. Bir eşi daha var mıydı, bilemiyorum.

Horozoğlu Konağı'nın (Pertevniyal İlkokulu) karşısındaki Horozoğlu Çeşmesi de kapandı. Bu da tarihi bir çeşmeydi. Buradan su içerdik.

Ellerimiz yıkardık. Okulun önüne gelen macuncular, helvacılar bu çeşmeden su alırlardı.

Sarı Baba Dergâhı, tek katlı ve ahşap bir binaydı, hamamın yanındaki bahçenin içindeydi. Dergâh, 1965'de, Ali Kethüda Camisi derneği için yıkıldı ve lojman yapıldı. Dergâhın bahçesindeki iki mezardan (Sarı Baba ve Kara Baba) biri olan Sarı Baba'nın mezarı Hamam Sokak tarafına, lojmanın bodrum katında bulunan yeni yerine taşındı.

Sarıyer 1984'de bağımsız belediye oldu. Sarıyer ilçesinde bir de belde belediyesi var. İlçenin en büyük köyü Bahçeköy 1992'de belediye oldu. Büyükdere'deki kaymakamlık, Sarıyer'e getirildi (1967). Buna karşılık Emniyet Müdürlüğü, Vergi Dairesi, Gümrük Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Adliye Büyükdere'dedir. İtfaiye Müdürlüğü İstinye'de, Askerlik Şubesi Yeniköy'de, Jandarma Komutanlığı da Yenimahalle'dedir. Aynı yerleşim dağınıklığı Sarıyer devlet resmi dairelerinde de görülür. Çeşitli binalarda yer alırlar.

Benim çok sevdiğim bir arkadaşımın babası gümrükçüydü ve Büyükdere'de çalışıyordu. Adı Gülgün olan güzel arkadaşım ve ailesi, bizim gibi Sular Caddesi'nde otururdu. Gülgün ortaokulda en yakın arkadaşımdı, aynı sırayı paylaşırdık. Babası Sular Caddesi'nde üç katlı güzel bir ev yaptırmıştı. Yazın ikimiz de -Gülgün'ün zoruyla!- giyinir kuşanır, Piyasa Caddesi'ne çıkardık. Oradan Büyükdere'ye gider, babalarımızı görürdük. Vergi Dairesi'nde çalışan babamın yanına gidip oturur, gazoz içerdim. Gülgün de aynı yerde, iskele içindeki gümrük dairesinde babasını görürdü. Sonra yine Gülgün'le birlikte Büyükdere Vapur İskelesi'nin girişindeki dondurmacıdan (ünlüydü) dondurma alır, Sarıyer'e dönerdik. Sular Caddesi'ne dönemin yeni ses yıldızı Zeki Müren de kocaman Packard'ıyla gelirdi. Buradan Hünkâr Suyu'na gider, su alırdı. Özel şoförü vardı. Çok yavaş giden Packard'ın önünü keser, Zeki Müren'le sohbet ederdik. Şoför çok yakışıklı ve asık suratlıydı. Bize ters ters bakardı. Oysa Zeki Müren çok güler yüzlü, tatlı dilliydi.

Gülgün ona bayılırdı. O zamanlar zayıftı Zeki Müren, "Beklenen Şarkı" filmini Cahide Sonku'yla birlikte yeni çevirmiş, ünü bütün Türkiye'ye yayılmıştı. Güzel Sanatlar Akademisi'nden ablamla eniştemin de arkadaşıydı. Gülgün onun 45'lik plaklarını almıştı, daha doğrusu babasından edinmişti, bana da ille dinletirdi. Ben Zeki Müren'in sesini sevmezdim. Çok baygın bir ses tonu vardı.

Mezarlıklara giden yolun kıyısında bir köşk vardı. Halam burada yazar Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın teyzesinin oturduğunu, onunla arkadaş

olduklarını, birbirlerine gelip gittiklerini söylerdi. Halam Hüseyin Rahmi'yi de anımsıyordu, Sarıyer'e gelip kaldığını anlatırdı. Biz çocuklar bu köşkün çevresinde dolaşır, annelerimizden, babalarımızdan gizli mezarlıklara girip çıkardık. Hiç korkmazdık. Orası bizim için oyun yeriydi. Mezar taşları arasında koşmaca oynadığımızı anımsıyorum. Okulumuzla karşı karşıyaydı mezarlık... Bunlar yok oldu sanırım.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın o perili köşk öykülerini Sarıyer'deki köşkten ilham alarak yazdığını hayal ederdim. Gerçekten de çoğu boş ve yıkık dökük olan o köşkler Hüseyin Rahmi'nin romanlarındaki köşklere çok benziyorlardı. Ayrıca ses sanatçısı Münir Nurettin Selçuk'un da 1900'lü yıllarda Sarıyer'de doğduğu söylenirdi, babası profesörmüş, ancak kimi kaynaklarda doğrulanmasına karşın daha geniş bilgi edinemedim. Yalnızca babasının gerçekten de İstanbul Üniversitesi İran Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarından Nureddin Avni Bey, annesinin de Hanife Hanım olduğunu öğrendim.

Balıkçı barınağı da denilen, Sarıyer'in Bizans'tan kalma en eski tarihi yapısı Taşiskelesi de sahil yolu onarım çalışması nedeniyle yıkılıp yok edildi (1997) ve düz plaka taşlarından yapılmış, yüzyıllarca varlığını korumuş bu benzersiz eserin yerine beton bir barınak yapıldı.

Sarıyer'in Yenimahalle ve Anadolu Kavağı'na dek olan bölümünün volkanik olduğu da söylenir. Tepelerdeki kalker kayaların üst kısımları Akdeniz bölgesine özgü kırmızı toprakla örtülüdür. Asker Suyu'nun çevresi böyleydi. Humusu az, demir hidratları fazla olan killi topraklar, kış mevsiminde renk değiştirerek kahverengiye dönüşürdü. Bu kızılımsı rengi çok iyi anımsıyorum, çünkü denizden vapurla Anadolu Kavağı'na giderken seyrederdim tepeleri. Annem, ya yanında bir-iki arkadaşıyla ya da yalnız olarak bizi Sarıyer'den vapura bindirir, Anadolu Kavağı'na götürürdü. Rumeli Kavağı'na da giderdik. Vapurlar çok tenhaydı, vapurun kenarında otururduk. Annemin arkadaşı Macide öğretmenin eşi subaydı, çoğunlukla o ve kızlarıyla birlikte giderdik. Anadolu kavağındaki askeri plajda ya da Sütlüce'de denize girerdik. Ablam ağ ören balıkçıların ve balık ağlarının resmini yapardı. Anadolu ve Rumeli kavağında kıyıya asardı balıkçılar ağlarını, Sarıyer'de de, kıyıdaki bu ağ hevenkleri öyle renkli ve güzel görünürdü ki.

Sarıyer çevresinde, Kocataş tepesinden başka Büyükdoğan tepesi, Kocatarlatepe, Büyük Kartaltepe, Maltıztepe, Tabyatepe, Şeytantepe, Kabataştepe, Otağtepe, Ağlamış Baba tepeleri vardı. Bunların özelliği üstlerinin düz olmasıydı. Şimdi bu tepeler evlerle, yollarla dolup

taşıyor. Sarıyer'in köyleri Demirciköy, Garipçe, Gümüşdere, Kısırkaya, Kumköy (Kilyos), Rumeli Feneri, Uskumruköy ve Zekeriyaköy bugün. öyle değişti ki oraları tanıyamıyorum. Benim kiraz cennetim Zekeriyaköy bugün villalarla dolup taşıyor diyorlar, bir de binicilik kulübü varmış. Anadolu Kavağı bile çok başkalaştı. Eskiden küçük bir balıkçı köyüydü. Altınkum Plajı artık benim sevgili plajım değil. Suyu da Sarıyer kıyıları gibi bulandı. Artık Sarıyer'e deniz otobüsü seferleri de yapılıyor. Minibüs seferleri de konuldu. Sarıyer kıyı yolu ve Hacıosman Bayırı (Maslak) yoluyla kente bağlanıyor. Buralarda trafik eskiden yoğun değildi. Ama giderek sıklaştı.

1930'larda ilçe olan Sarıyer, bağlı olduğu Çatalca'dan ayrıldı. Kanuni Sultan Süleyman'ın, Belgrat Seferi sırasında yanında getirdiği Sırp esirleri bu topraklara yerleştirdiği de söylenir. Bu nedenle ormanlık bölgeye de Belgrat Ormanlanı denilmiştir. Sırpların yaşadığı köye de Petra denilmiştir. Belgrat Ormanları, İstanbul Boğazı'nın batısında bulunan ormanlık bir bölgeydi. Bahçeköy sınırları içindeydi. Bu bölgenin en yüksek yeri 230 metrelik Kartaltepe'ydi. Bu ormanda daha çok kayın, gürgen ve meşe ağaçları bulunurdu. Bugün de öyle çok şükür! Belgrad Ormanları'nda kentin su gereksinimini karşılamak amacıyla yapılmış yedi bent var. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan bu bentler, Kömürcü Bent (1620), Büyük Bent (1724), Topuzlu Bendi (1750), Ayvaz Bendi (1765), Valide Mihrişah Sultan Bendi (1796), Kirazlı Bendi (1818) ve Sultan Mahmut Bentleri (1839) dur.

Büyükdere'de

Büyükdere Sarıyer'e doğru girinti yapan büyük bir koydur. Sarıyer Karadeniz'e yüzünü dönmüş, poyraza açık bir burundur, ama Büyükdere ılık havalı güzel, sakin bir körfezdir. Bir ucunda Sarıyer öbür ucunda Çayırbaşı ve kıyıda Kefeliköy vardır. Ayrıca Sarıyer yönünden Büyükdere'ye gelip Çayırbaşı'nı geçerken Hacıosman Bayırı'na sapılmayıp da sağa, tepelere doğru girilirse Bahçeköy'e ve Belgrat Ormanları'na dek gidilir.

Büyükdere'nin ismini, Belgrad Ormanı'ndaki Valide Bendi'nin doğusunda bulunan tepelerden doğan ve Çayırbaşı'nda denize dökülen Bakla Deresi'nden aldığı savı yaygındır. Ama Büyükdere'nin Antik Çağ'daki isminin Bathykolpos olduğu, bu sözcüğün de derin körfez, büyük koy, derin vadi ve büyükdere anlamlarını içerdiği de bilinmektedir. Ayrıca Megaralıların burada Saros adına yaptıkları adak yeri nedeniyle Saros Körfezi de denilirmiş. Vaftizci John, Aziz Theodoros ve Patrik Taraisos'a adanan manastırlar da bu yörede bulunmaktaymış. 1. Haçlı Seferi'ne komuta eden Godetroy de Bouillon 1096 yılında ordugâhını Büyükdere Çayırı'nda (şimdiki Çayırbaşı) kurmuş. Büyükdere; Çayırbaşı ve PTT Evleri Mahallesi sınırları içinde kalan mesiresiyle çok ilgi gören bir yermiş. Özellikle II. Selim'in (1568-1574) buraya avlanmaya gelmesiyle canlanmış, sonraları IV. Mehmet (Avcı), III. Selim ve II. Mahmut'un da Büyükdere mesiresine ilgi göstermesi semtin ve bölgenin gelişmesine büyük katkı yapmış. Bizanslılar döneminde bir balıkçı köyüyken Osmanlılar döneminde, 17. ve 18. yüzyıllardan sonra çok ilgi gören bir sayfiye yeri olmuş.

Kabakçı Mustafa isyanı (1807) nedeniyle yabancı elçilikler yazlık binalarını Boğaziçi'nde yapmaya başlamışlar, sefaretlerde bulunan yabancılar ülkeyi güçsüz görmüş, sömürgeci bir düşünceyle Rumelihisarı'ndan Sarıyer'e kadar deniz kıyısında yalılar, köşkler, sahilhaneler satın almışlar... Osmanlı devlet adamları ve zenginler de katılmışlar onlara...

Büyükdere'deki kıyı, Piyasa Caddesi'nin sonu Bosfor Gazinosu'ndan (daha sonra Köşem Restoran oldu) başlayarak Kefeliköy'e dek vapur iskelesinin yanından uzanan yalılarla kapanmıştı. Bu ahşap yalıların içerdeki caddeye dönük yüzünde dükkânlar vardı. Bugün yalıların önüne kazıklı bir yol yapıldı. Büyükdere'nin güzelliği büsbütün bozuldu. Ben Büyükdere'yi Sarıyer kadar sevmezdim. Çünkü deniz kıyısındaki evler sahili kapatmışlardı. Büyükdere Caddesi'nin tepe

yönündeki evler de set set sokaklarla yukarılara doğru çıkardı. Bu yokuşlu, setli sokaklarda üç Ermeni, bir İtalyan, bir de Rum kilisesi ve okulu vardı. Eskilerde bir de sinagog olduğu söylenirdi. Ayrıca Kefeliköy'e yakın yerinde ve düzlükte bir resmi ilkokul da vardı. Sanırım bugün de var. Bu okulun arkasındaki düzlük alanda yapardık 23 Nisan şenliklerimizi... Büyükdere'de, Piyasa Caddesi'nden girerken kıyı şeridinde daha önce sözünü ettiğim İspanyol Konsolosluğu da bulunuyordu. Büyükdere'de Kara Kethüda Camisi, III. Mustafa döneminde yaptırılmış. Duvarları kâgir, çatısı ahşapmış. Bir süre Millet Okulu olarak hizmet vermişti. Büyükdere girişindeki Katolik Surp Boğos Kilisesi'nden başka (daha önce söz ettim) bir de Gregoryan Surp Hripsimyantz Kilisesi vardı. Bu da 1848 yılında Garabet Yeramyan tarafından yaptırılmış olup Mehmet İpgin İlköğretim Okulu'nun karşısındaydı. Hripsimyantz Bakireleri'ne adanmış bir yermiş. Aios Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi Büyükdere eski vapur iskelesi karşısında, Danişmend Sokak'ta geniş bir avlunun arka kısmındaydı. Bir yangın geçiren kilise, 1831 yılında yeniden onarılmıştı. Bugün de sanırım var. Latin kilisesi olarak da anılan Santa Maria Katolik Kilisesi eski parkın karşısında Azatlı Sokak'taydı. 1866 yılında yapılmış olan kilisenin bir bölümü bir süre Sarıyer Belediyesi tarafından kullanıldı. Tarihi özelliği korunuyor. Büyükdere'de iki ayazma vardı. Biri Rum kilisesi içinde, öbürü Çayırbaşı Caddesi üzerinde Ermenilere ait ayazmalardı. Müslüman ve azınlık mezarları da Çayırbaşı sınırları içindeydi.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; "Bu kasaba II. Sultan Selim'in teferrüçgâhıdır. Bir dağlık dere içre bina olunmuştur. Burada birtakım çınar, selvi, kavak, salkım söğüt ve sair ağaçlar vardır ki her biri gökyüzüne erişmiş ulu ağaçlardır. Zeminine güneş tesir etmez cilvegâhtır. Günagün çimenzar sofalar ve nice akarsularla tezyin olunmuş bir mesire-i dilaradır. Bin kadar haneleri vardır. Bir İslâm Mahallesi ve yedi mahalle de Hıristiyan vardır. Gemici, bahçıvan evleridir. İskele başında Koca defterdar Mehmet Paşa Camii vardır" diyor.

Büyükdere Körfezi, Boğaziçi'nin en büyük limanıdır. Bu yüzden sefere çıkan gemilerin uğrak yeri olmuştur. 1624 yılında Osmanlı donanmasının İstanbul'da bulunmadığı bir sırada Büyükdere de Sarıyer gibi Don Kazakları'nın saldırısına uğramış ve yerle bir edilmiş.

Büyükdere Sarıyer'in devamı, mahallesi gibiydi. Biz kıyıdan Rezzan ablaların deniz motoruyla Büyükdere'ye de gelirdik. Motoru kullanan İbrahim kıyıya yanaşır, biz buradaki çay evlerinde otururken o arkadaşlarıyla eğlenirdi. Çayevleri ve kahveler denizin üzerinde

gibiydi. Bir de sanırım park vardı. Belediye Parkı denirdi. Oralarda bir yerde Büyükdere Hamamı da varmış, buraya Balıkçılar Hamamı da denirmiş, 1889 yılında yanmış. Büyükdere'de tarihi çeşmeler de vardı. Çarşı yolunda, eski vapur iskelesi karşısındaki Ali Bey çeşmesi en ünlüsüydü bunların; ayrıca Çayırbaşı'nda Mehmet Murat Efendi Çeşmesi de tarihi değeri olan bir çeşmeydi. Bu çeşmeyi Reis-ül Ulema Mehmet Murat Efendi'nin yaptırdığı, Kovalızade Mustafa Efendi'nin de 1925 yılında onarttığı bilinmekteydi. Canfes Sokak'taki Hacı Mustafa Efendi çeşmesine de Acı Çeşme denilirdi. Fıstık Suyu Çeşmesi 1595'de yapılmış çok eski bir çeşmeydi.

Çift katlı olarak yapılmış eski vapur iskelesi de tarihi bir yapıydı. Burası aynı zamanda bir pasajdı. İçinde pastane, kahvehane, terzi, noter, gemi acentesi, gümrük müdürlüğü, vergi dairesi ve dernek binalan bulunuyordu. Şimdilerde önünden geçen kazıklı yola küçük bir iskele yapıldığını biliyorum. Eski iskelenin yanında Keçecizade Fuat Paşa Yalısı vardı. Burası sonraları oda oda kiraya verilirken "Hotel Fuat Paşa'ya dönüştü. Yanındaki Hekimhan Yalısı da aynı akıbete uğradı.

Eski iskele; ticaret merkezi gibiydi.

Büyükdere'de bulunan eski Sarıyer kaymakamlığı da tarihi Beyazcıyan Yalısı'ydı, sonraları yıkılmış. 18. yüzyılda yapılan bir tarihi yalı da, Perihan Ataman Holden Yalısı olup, bugün ayakta kalanlardan; bu yalının da otel gibi kullanıldığını sanıyorum.

Çingenelerin yoğun olarak yaşadığı, Kefeliköy'e yakın yerdeki Çayırbaşı bugün de var mı bilmem. Bu gecekondu bölgesi Büyükdere'ye ters düşen yapılanmasıyla hepimizin ilgisini çekerdi. Buradan çekinirdik, derme çatma gecekondularında yoksul bir yaşam süren Çingeneler bizlere hem ilginç gelir, hem de korku verirdi. Çünkü çeşitli suçların kol gezdiği bir yerdi burası. Oysa Büyükdere, Hıristiyanların yoğun yaşadığı ve Sarıyer'den daha “elit” sayılan bir semtti. Büyükdereliler Sarıyer'in göçmen kökenli ahalisine biraz tepeden bakardı. Yerli halk Hiristiyan Rumlar, Ermeniler, Avrupalılar (özellikle Fransızlar, İngilizler, Italyanlar, Almanlar) ve Türklerdi. Rumlar çoğunluğu oluştururdu. Deniz kıyısındaki yalılara daha çok İstanbul'dan yazlık kiracılar gelirdi. Bunun bir nedeni de Büyükdere'nin havasının, koy olduğu için Sarıyer'den daha yumuşak olmasıydı. Büyükdere, Karadeniz'in hırçın poyrazına karşı Sarıyer'in omuz başına girip saklanmış gibiydi. Sarıyer'den daha küçüktü, ama nedense zengin yazlıkçılar orayı severlerdi. Denizle iç içe yalıların oda oda kiraya verilişinin bunda payı var mıydı bilemem. O zamanlar

oteller olmadığından zengin dönemleri artık geçmişte kalmış yalılar bu işlevi üstlenirlerdi anlaşılan. Çayırbaşı Caddesi üzerinde Akmoranlar'ın köşkü, yine Topçu karakolu binasının karşısındaki Karnikos'un Köşkü, Mırmıroğlu köşkü, Topçuoğlu Yalısı da tarihi binalardan sayılırdı.

Avukat dayım da eşiyle birlikte yazın Büyükdere'de ev kiralardı. Dayım, Avusturyalı eşiyle birlikte Beyazpark'dan denize girerdi. Onun yazlığı Rum Kilisesi'nin bulunduğu sokaktaydı ve deniz manzarası olağanüstüydü. Beyaz boyalı, ahşap bir evdi. Özellikle geceleri balkonunda oturmanın zevkine doyum olmazdı. Ama ben biraz ötede, Danişmend Sokak'taki Ortodoks Rum Kilisesi'ni daha çok severdim. Büyük avlulu, ayazmalı, yaşlı ağaçlarla donanmış bahçesindeki çok güzel gülleri yetiştiren zangoçla konuşurduk. Kiliseye rahatça girip çıkardık. Mum yakardık. Oysa Sarıyer Camisi'ne biz kız çocuklarının girmesi yasaktı. Bu ayrımcılığa çok kızardım. Dine düşkünlüğümden değil, merakımdan isterdim buralara girmeyi; tapınak yerleri bence kutsal tarih kalıntılarıydı. Aynı biçimde ilkokulda öğretilen (ilkokullara o yıllarda Demokrat Parti yönetimi din dersi koymuştu) Arapça duaları, anlamını hiç çözemediğim gerekçesiyle ezberlememiştim. Bence hiçbir değeri yoktu. Bu işe öğretmenim Kevser "hocanım" müthiş kızdı. Duaların kutsal olduğunu söyledi. Ben de "terazi lâstik cimlastik" tekerlemesi bunlardan daha anlamlı, bu dualar saçma dedim. Kevser hocanım soluğu annemde aldı. Bana neden dinlerin anlamsız saçmalar olduğunu öğrettiklerini sordu. Annem de böyle bir şey öğretmediklerini, ancak benim özgür ruhlu, başına buyruk bir çocuk olduğumu ve çok kitap okuduğumu söyledi. Dinlerin saçma oldukları düşüncesini kitaplardan öğrenmiş olmalıydım! Babam çok gülmüştü olanlara...

Oysa Rum Kilisesi'ndeki zangoçla dinden başka her şeyi konuşurduk. Papaz Efendi'nin cimri olduğunu, paralarını bir kutuda sakladığını anlatırdı bize, çok gülerdik. Büyükdereli sevgili arkadaşım Tülay da benimle aynı kafadaydı, ikimiz çok eğlenirdik. Tülay Büyükdere'de anneannesiyle, dedesiyle ve bekâr dayısıyla birlikte oturuyordu. Evleri set üstünde, çok güzeldi. Emekli kaptan dedesinin Büyükdere'de bir dükkânı vardı. Babamla tanışıyorlardı. Tülay'ın babası subay olduğundan, annesiyle ve kardeşiyle birlikte Anadolu'daydı. Tülay delişmen, çok canlı ve hareketli, yerinde duramayan, sanata edebiyata çok düşkün bir kızdı. Kitap okumaya düşkündü. Bu yönünü çok severdim. Onunla en çok okuduğumuz kitaplar konusunda anlaşırdık. O yıllarda televizyon olmadığından tek kültür ve eğlence aracımız kitaptı. Bir de, Tülay'ın iyi eğitimli, kültürlü dayısının bize verdiği konser biletleriyle Beyoğlu'na giderdik. Artık lisedeydik. Beyoğlu'nda,

Galatasaray'daki İngiliz Konsolosluğu'nun klasik müzik konserlerini, resim sergilerini hiç kaçırmazdık. Gizlice, Tülay'ın çapkın dayısının içkilerini ve sigaralarını içerdik. Büyüyorduk...

Tülay Sarıyer'den çok Büyükdere'yi severdi. Bense tam tersine Sarıyer tutkunuydum. Tülay'la daha çok Büyükdere'de gezerdik. Sarıyer kadar gezilecek yeri yoktu ya, Kefeliköy'e falan giderdik. Kefeliköy de o zamanlar kıyı kumsaldı. Buradan denize girilirdi. Orada bir tuğla fabrikası ve özel plajı vardı. Eniştem (teyzemin eşi) ve küçük kızı Jülide'yle birlikte, oraya gider denize girerdim. Eniştem (ben ona amca derdim, babamın kardeşi gibiydi, birlikte büyümüşler) Topser Tuğla Fabrikası'nın sahiplerini tanıyordu. Bizi oraya götürüyordu. Denizi daha durgun diye... Jülide küçüktü, kıyıda gezinip duruyordu. Ben bu büyük koyda yüzmeyi çok seviyordum, çünkü istediğim gibi açılabiliyordum denizde. Deniz burada, Sarıyer'deki gibi hırçın ve çok akıntılı değildi. Uysal ve durgundu. Bir gün alabildiğine açıldım ve koydaki balıkçı motorlarına dek gittim. Balıkçılar beni görünce şaşırdılar. Gülüştük ve sohbet ettik. Sonra yeniden gayet rahat kıyıya döndüm. Eniştemin arkadaşları benim yüzüşümü görmüşler, beni Büyükdere'deki Yüzme İhtisas Kulübü'ne yazdırmak istediler. Annem izin vermedi. Çünkü bunu tehlikeli buluyordu.

Kefeliköy'deki Topser Tuğla Fabrikası 1962'de yandı ve kapandı. Oralara beton yalılar yapıldı. Sanırım bugün Semra Özal'ın, Hülya Avşar'ın yalıları da burada bulunuyor. Büyükdere oldum bittim "zadegân" sınıfının yeridir zaten. Ama Sarıyer'in resmi dairelerinin çoğu Büyükdere'de olduğu için iki yer birbiriyle kaynaşmış gibidir. Ne yazık ki sosyal, kültürel, sportif açıdan Büyükdere'ye çok şey kazandıran Halkevi 1951'de kapatıldı. Buna karşın spor etkinlikleri sürdü. Rum, Ermeni, Musevi halk ticaretle uğraşırken Türk halkı işçi, memur, balıkçı ve bahçeciydi.

Büyükdere, azınlığının çok olması nedeniyle biraz da gazino ve içkili lokantalarıyla ünlüdür. Bosfor (Bosphor), Şevki, Andon (Büyük), Mardiros, Astorya, Kibar Yani, Bolu, Şarapçı Nikola, Bursa, Mehmet Efendi (Hayri), Hasırlı, Agora, Orman ve Mina Gazino en tanınmışlarıydı. Büyükdere'de şimdi Kılıç, Bosfor, Özkanatçı, Günaydın Restoranları var. Çarşı içinde, çocuk parkının ötesinde de eski Beyazpark'ın adını taşıyan bir gazino var.

Büyükdere, Bizans ve Osmanlılar döneminde balıkçı köyü olarak bilinirken 17. yüzyıldan başlayarak mesiresiyle ünlendi. Çayırbaşı'nda Nektar adlı bir bira fabrikası, Tekel Kibrit Fabrikası, Fidanlık, çanak çömlek atölyeleri, Topser Tuğla Fabrikası, iki tersane ve kalafat yeri

vardı. Büyükdere eski vapur iskelesi içinde bulunan vergi dairesinde çalışan babamla buluşur, sık sık Bahçeköy'e giderdik. Bisikletle Tekel Kibrit Fabrikası'na dek giderdik. Oraları bütün ormanlık, koruluktu. Fıstık Suyu Büyükdere'nin mesiresiydi. Ali Bey Suyu da ünlüydü. Buradaki tersaneler kaldırılarak park yapıldı. Kefeliköy Dalyan Koruluğu ve Orman İşletme Müdürlüğü de buradaydı. Orman Fakültesi'ne yakın fidanlıktan çiçek alırdık. Orman Fakültesi'nde daha çok Anadolu'dan gelen köy çocukları yatılı olarak okuduğundan, Sarıyerli ve Büyükdereli genç kızlar onlara "Orman Kibarı" adını takmışlardı. Oysa bu kişiler çok iyi eğitimli çocuklardı. Orman Fakültesi'nin yeri de bahçesi de çok güzeldi. Ben burada okuyan gençleri çok şanslı bulurdum. Liseyi bitirince Orman Fakültesi'ne girmeyi düşünüyordum, felsefe ağır bastı.

Büyükdere'de bugün daha çok park var: Çocuk parkı (Liman Parkı), Liseliler Parkı, Belediye Parkı ve Barış Manço parkı. Bunlardan belediye parkı eskidir, bildiğim kadarıyla öbürleri sonradan açıldı.

Bahçeköy'den sonra gittiğimiz Belgrat Ormanları'ndaki bentleri, su kemerlerini Mimar Sinan yapmış denirdi. Çeşitli tarihlerde yapılan bu bentlerin çoğunu başkaları yapmış olmalı. Belgrat Ormanı içinde bulunan Av-Koruma-Üretme Sahası ve Balık Üretme İstasyonu'nun yanısıra dünyanın Türkiye'nin ilk, dünyanın planlı ve ünlü arberetumu olan Atatürk Arberetum'u kuruldu. Arberetum'da bilimsel araştırmalar ve gözlem amacıyla özgün ve yaşları belli, her biri doğru ve dikkatli biçimde bir araya getirilmiş, çoğunluğu ağaç ve odunsu bitkilerin uygun seçilmiş alanlarda yetiştirilip sergilendiği doğa parçaları ortaya çıkarılmaktaydı. Bahçeköy ılıman iklimliydi; orman ve fundalıklar geniş yer kaplamaktaydı. Meşe ve çam türleri, çınarlar çoğunluktaydı. Yörenin havasının güzelliği nedeniyle piknik ve spor alanları dolup taşardı. Büyükdere mahallesi, Sarıyer ilçesi içinde en çok yangın geçiren bir mahalleydi; yüzlerce konak, ahşap ev, köşk, yalı ve sahilhane bu yangınlarda yanıp kül olmuştur. 1800'lerden başlayan yangınlar birçok tarihi yapıyı yok etmiştir.

Büyükdere'de tarihi özelliği olan ağaçlar da vardır. Belediye başkanlık binasının önündeki iki çınar ağacı tarihi ağaçlardır. Yaşları 250'nin üzerindedir. Rus Sefareti ve İspanyol Sefareti'nin, Rum Ortodoks Kilisesi'nin bahçelerindeki ağaçlar da tarihidir. Bir doğum günümde babam bana Fidanlık'tan saksı içinde büyükçe bir çam fidanı alıp getirmişti. Öyle sevinmiştim ki. Çamımıza gözümüz gibi baktık, yılbaşlarında süsledik. Onu balkonumuza koyduk. Sürekli kira evlerinde oturduğumuzdan -babam ev sahibi olmaya karşıydı!- taşınmalar yüzünden çamımızı oradan oraya götürmek çok zor

oluyordu. Sonunda on-beş yıl bizimle kalan çamımı Etiler'e taşındığımız zaman bahçeye ektik.

Babamın "ev sahibi olmama" direnci, garip bir olaydan kaynaklanmaktaydı. Vergi dairesinde şefken, bir gün Bahçeköy'de ve Çayırbaşı'nın arkasındaki tepelerde beton ev yapmak isteyen birtakım adamlar geliyorlar babama. Bütün parsel ve tapu işleri babamın elinden geçtiğinden, ona rüşvet öneriyorlar. Babam tepelerin ve korulukların parsellenip -o zamanlar yasaktı- ucuza kapatılarak büyük kârlar elde edileceğini anlıyor, karşı çıkıyor, imar izni vermiyor. Adamlar silah çekiyorlar. Bu sırada odaya giren odacı oyunu bozuyor. Babam açık kapıdan dışarı fırlıyor. O günden sonra Sarıyer ve Büyükdere tepelerinin imara açılacağını, yağmalanacağını ve betonlaşacağını anlayan babam, istifa ediyor. Emekliliğine çok az kalmıştı, bundan sonra yalnızca malî müşavir olarak tanıdıklarının defterlerini tutacaktı. Usulsüz, yasadışı işlerden nefret eden, doğanın betonlaşıp yağmalanmasını hoş karşılamayan babam, annemin bütün yalvarmalarına karşın ne ev aldı ne de Sarıyer'in ve Boğaz'ın betonlaşmasına ortak çıktı. Bütün arkadaşları bu işlerden çok zengin oldular, babam kıt kanaat geçinen memur Halil Efendi olarak kalmayı yeğledi. Büyükdere'de, eski iskelenin içindeki gemi acentesinde küçük bir yazıhanede vergi defterlerini tutma işlerini yasal yollarla yürütmeyi, kiracı olmayı ölünceye dek sürdürdü.

Ben evlenince birkaç yıl sonra babam bize Kireçburnu'da bir ev tutmuştu. Biz de kiracıydık; küçük kızımı alır, her gün kıyıda yürüyüş yapardım. Kefeliköy'e, Bahçeköy'e, Sarıyer'e çok gittik. Buraları artık beton evlerle dolmaya başlamıştı. Önce Dalyan Koruluğu bozuldu. Ardından Büyükdere'nin de tadı kaçtı. Yalıların önünden geçen kazıklı yol yapıldıktan sonra görünümü de değişti. Sarıyer'deki yalıların tersine, Büyükdere'de kıyıda yapılmış yalılar içeri çekilmiş gibi oldu. Kızımı Büyükdere İlkokulu'nun yeni açılan anaokuluna götürüyordum. Bu okul 1922 yılında Millet Okulu olarak açılmış, sonra 1924'de Gözetleme Kulesi de denilen Topçu Karakolu binasına taşınmış, sonra da Çayırbaşı Caddesi'ndeki yeni binasına geçmişti. Adı da Mehmet Ipgin İlkokulu olmuştu. 1991'de ilköğretim okuluna dönüştürülmüş.

Sarıyer Kız Meslek Lisesi de Büyükdere'dedir. 1940'larda Akşam Kız Sanat Okulu olan okul, İtalyan Kilisesi'nden satın alınan binada, Azatlı Sokak'ta öğretimini sürdürüyor. 1981'de Sarıyer Kız Meslek Lisesi oldu. Büyükdere'de bir de Rum ilkokulu vardı. Sonradan kapandı.

Büyükdere'de, Yardımsevenler Derneği Sarıyer Şubesi, Büyükdere Spor Kulübü (1946), Büyükdere Denizcilik Yüzme İhtisas Kulübü (1952),

Büyükdere Güzelleştirme Derneği (1967), Büyükdere Balıkçıları Derneği, Sarıyer Belediyesi Spor Kulübü (1990) ve Sarıyer Taraftarları Birliği (2004) adını taşıyan dernekler bulunuyor. Merkezi Ankara'da bulunan Yardımsevenler Derneği 1928'de kurulmuş. İlk başkanı Handan Öniş Sarıyer'de tanınır, sevilirdi. Piyasa Caddesi'nde yalısı olan ünlü spor adamı Yusuf Ziya Öniş'in kızı mıydı, bilemiyorum.

Ben sonraki yıllarda Büyükdere'nin, özellikle Bahçeköy'ün betonlaşmasını görüyor, kahroluyordum. Sarıyer'in ve Büyükdere'nin korularının yerleşime açılması her zaman babam kadar beni de üzmüştür. Bütün o doğa güzellikleri yok oldu. Bugün sanırım Bahçeköy'e uzanan Fidanlık Yolu'nda çeşitli siteler var. Bütün bu siteleşme olayları Sarıyer'in de Büyükdere'nin de havasını suyunu bozdu, yok etti. Bugün yine Sarıyer'in ve Büyükdere'nin kıyısı ve denizi şimdilik olduğu gibi duruyor, ancak toprakları yağmalanmış durumda. Bu gidişe bakarak; ben nasıl, denizinin de tüketileceğini düşünüp kara yaslara girmeyeyim, karabasanlar görmeyeyim?

Bitirirken...

Sarıyer bitti mi? Elbette bitmedi. Bugün de oraya akın akın gidiyor insanlar. Evlenenler Telli Baba'ya borçlarını ödüyorlar. Artık eski tadı var mı o yerlerin, bilmiyorum. Ama zaten o tadı bilmiyorlar ki. Yine de "Boğaz'ın en güzel yeri neresi" diye sorulsa, çoğu kişinin “Sarıyer" diyeceğinden kuşkum yok. Sarıyer hâlâ, doğanın yıkımına ve denizin kirliliğine direniyor.

Şimdilerde unutulmuş ama döneminde değerli bir yazar olan Osman Cemal Kaygılı; "Köşe Bucak İstanbul" kitabında Sarıyer'in 1930'lu, 40'lı yıllarına şöyle değinmiş: "İlle de Sarıyer, ah Sarıyer: Sarıyer'le Büyükdere'yi methüsenaya ne hacet? Eğer bazılarının kavlince İstanbul'un en güzel yeri Boğaziçi ise Boğaz'ın en güzel yerleri de buraları imiş. Vakıa Sarıyer olsun, Büyükdere olsun buralar İstanbul'un cidden en güzel yerleri... Fakat buralardaki güzellik insanın gözüne koyu koyu batan ve yorgun gönüllerde ağdalı tatlılar tesiri yapan birer helvacı güzelliği! Ayıp değil ya, ben güzelliğin ve güzelin bu kadar koyusundan, bu kadar ağdalısından ve bu kadar alacalısından hoşlanmam; benim sevdiğim güzellik, gözü ve gönlü yormayan hafif, narin ve mat güzelliklerdir."

Kanımca Osman Cemal Kaygılı, eğer Sarıyer'e günübirlik uğramayıp da burada sürekli yaşasaydı, o zaman bu "ağdalı" güzelliğin derinlerine dalma olanağı bulacak, orada hüznün ve yok oluşun gerçek tadına varacaktı. Sarıyer'de oturan bir daha buradan ayrılamaz diye bir söz vardır; çünkü bu öyle bir güzelliktir ki, insanı sarıp sarmalar ve hülyalara çağırır. Romantizme, melankoliye ve hayallere çeker götürür. Aşka salar insanları... Doğanın bir parçası belki de temeli olan aşk, Sarıyer'in deniziyle, korularıyla hâlâ sarmaş dolaştı o yıllarda. Romantizm de. Tıpkı geçmişin derinliklerinde olduğu gibi... Aşk ve romantizm, yok oluşa, ölüme direniştir.

Sonbaharda Sarıyer'in koruluklarına çöken, denizine inen o puslu hüznü, doğanın için için yalnızlığına ağlayışını bilmem ki nasıl anlatmalı? Yahya Kemal'in; "Melâli bilmeyen nesle aşina değiliz" dediği gibi, bugün doğanın o iç çekişlerini, yürek sancılarını duymayan, bilmeyen, tanımayan, o korulukları artık göremeyen, bulamayan genç kuşaklara, o romantizm nasıl anlatılabilir? Ancak yaşanmışsa, solunmuşsa anlatılabilir! Benim çocukluğumda hâlâ capcanlı olan doğanın, hâlâ zamanın yıkımına direnen, ayakta kalmayı başarmış yalıların doğayla ve denizle iç içe yaşamlarından o

günlere taşınan "melâl"leri, o yılları yaşamadan dile getirilebilir mi? Boğaziçi'nin debdebeli geçmişinden o günlerin, o yılların doğasına yansıyan gölgeler, hayaletler gibi solgun ve artık koruluklara çekilmiş yalnızlıkları, unutulmuşlukları, terk edilmişlikleri; koruluklara çöken o melankoliyi yaşamadan dile getirilebilir mi? Boğaziçi'nin sulara düşen ve yitip giden güllerin yansımaları gibi gözlerden yavaş yavaş silinen o "ağdalı" güzellikleri; iç çeken bir "melâl"e dönüşmeden aktarılabilir mi? Hele o "melâl"i benim gibi artık şu günlerde yalnızca hülyalarında yaşayabilen biri için, bunu hüzün duymadan anlatabilmek öyle güç ki.

O dönemin bir başka yazarı Abdülhak Şinasi Hisar, Boğaziçi'nin koruluklarında dalgalanan, kimi zaman geleceğin yıkımını fısıldayan bir karabasan gibi üzerlerine çöken o melankoliyi ne güzel anlatıyor: "...eski yalılar yıkılmadan, büyük korular parçalanmadan, yalı bahçelerinin çiçekleri solmadan, hanımlar kadife veya atlas feracelerini, beyaz yaşmaklarını çıkarmadan ve kayıkların arka tarafından sulara sarkan birer tavus kuşu kuyruğu gibi rengârenk şallar kaybolmadan, hamlacılar küreklerini bırakmadan ve kayıklar sulardan silinmeden, pazar kayıkları kablettarih mahlûklar arasına karışmadan, mehtap gecelerinde aşkın destanlarını okuyan hanendelerle sazendeler susmadan ve birbirlerini gözleyen gözler kapanmadan, çeşmelerin akarsuları kesilmeden ve yaldızlı kitabeleri okunmaz hale gelmeden, kız çocukların ilahilerini dinleyenlerin gözyaşları kurumadan, mezarlıkların uhrevi servileri devrilmeden, evliya mumları sönmeden, bütün rüyaları tabir olunmadan evvel Boğaziçi tam bir kıvam, bir mükemmel âlem demekti. Fakat şimdi denilebilir ki Boğaziçi hususiyetlerinin hepsi de birer birer, akraba ve sevgililerimiz gibi ölmüşler ve kendilerinden bize ancak birer aziz hatıra kalmıştır. Bunları ancak yâd edebiliriz."

Sarıyer'in ve Boğaziçi'nin yalnızca güncelliğini yaşamış Osman Cemal Kaygılı ise; "Buranın suyundan, havasından, denizinden sonra koruları gelir, lakin ben günlük güneşlik yerlerden hoşlandığım için eski evlerin sandık odalarına benzeyen bu güngörmez korular bana hiç söylemez" diyor ya, bence işte tam da bu noktada Sarıyer'in doğasının gizemini elinden kaçırıyor. O gölgeli korular ki, Sarıyer'den gelip geçen nice eski aşkların, acıların, sevinçlerin, üzünçlerin anılarını saklar, o aşkların, sevdaların romantizmini, yürek sancılarını yumuşacık, incitmeyen gölgelikleriyle koyunlarında hâlâ gizlerler ve yaşatırlar. Ağaçlarının gölgeleri, yüzyıllardır anlatır dururlar birbirlerine, bu yaşam tutkunluklarının serüvenlerini. O koruluklarda yalnız insanlar değil ağaçlar da birbirleriyle fısıldaşarak, tatlı tatlı sevişirler. İnsanlar hâlâ oralarda örnek alır onları. Ne kadar silinseler de gözlerden, yok olsalar ve yok edilseler de, gölgeleri hâlâ

oralardadır çünkü. Sarıyer'in doğasını köklerinden, ta dibinden duyamayan; onun geçmişin gizemiyle yüklü deniz dibi karanlıklarını derinliklerinden göremeyen, duyumsamayan Boğaziçi'nin erişilmez tadını nasıl yüreğinde duyabilir? Nasıl felsefe yapabilir yaşam ve doğa üzerine? Nasıl âşık olabilir?

Osman Cemal Kaygılı, eski Sarıyerlilerden de söz ediyor. Ona göre Muhtar Naci Efendi Sarıyer'in en eski ve en sevimli simalarındanmış. "Öyle ki kendisine yemeğe gelecekler için daha şubatta kuzular alır, mayısa kadar besler, sonra mayısta onları kesip Sular'da ahbaplarına ziyafet çeker"miş. Börekçi Ali Efendi de ondan aşağı kalmazmış. O da kış misafirleri için "yazdan hindileri alıp onları cevizle, fıstık üzümle kasıma kadar şişirir ve kasımdan sonra kesip kesip kendi fırınında kebap edermiş. Gerçekten de Sarıyer'de koruluklarda beslenen koyun, kuzu gibi pek çok hayvan vardı. Şifa Suyu'nun çayırında bunları sever, okşardık. Ama hindi sürülerinin Sarıyer Çarşısı'na dek sokaklarda dolaştıklarını ben de anımsıyorum. Sarıyer'de sokaklarda kedi köpek yok denecek kadar azdı, ama hindiler, kazlar, tavuklar, ördekler çoktu. Bunlar bahçelerde beslenirdi. Tavuk ve yumurtayı dükkânlardan almazdık, pazara canlı getirilir ve kesilirdi. Ben dayanamazdım ve günlerce tavuk eti yemediğim olurdu.

Osman Cemal Kaygılı'ya göre, Sarıyer'de boğazına düşkünlerden biri de buranın namlı balıkçılarından Dede Yusuf Efendi'ymiş. Bu kişi Sular'a gittiği zaman yanı sıra bir tabla da mükemmel yemek gidermiş. Yazar daha kimleri anlatmıyor ki: Telgrafçı İrfan Bey, saza söze pek düşkün ikinci İrfan Bey, bir mesire yerindeki suyun ve bahçenin sahibi ve müşterilerine karşı umulduğundan fazla nazik Mehmet Efendi... Bu sonuncu kişi o civardaki Musevileri pek severmiş, bunlar bahçesinden ayrılmazlarmış. Hele bir Musevi kızı denize düştüğünde, onu kurtarmak için soyunup denize atlayan Mehmet Efendi'nin oğlunun yaptığı bu kahramanlık hiç unutulmamış. Erzurumlu Sabri Efendi'nin çayhanesinde de, İstanbul'dan Sarıyer'e hava tebdiline gelmiş Ermeniler otururmuş. Sarıyer'in hanım halası Fatma Hanım'ın kiracısı Madam Eliz de gelirmiş buraya. Boğaz'ın tanıdığı bu Fatma Hanım, Sarıyer'de iskele başında yeni yaptırdığı evinde kiracılarıyla birlikte oturmakta ve eski yanan evini anmaktaymış. Sarıyer'de daha başka keresteci İsmail Efendi, yağcı Ali Efendi, Hünkâr Suyu sahibi dalyancı Nuri Bey, ressam İhsan Hanım falan varmış. Balıkçılar iskelesindeki şalvarlı adam da balıkçı Hasenaki Baba'ymış.

Osman Cemal Kaygılı Belgrat Ormanları'ndaki Kurtkemeri'ne, Kemerburgaz Köyü'ne de değiniyor: "Meşhur Kemerburgaz bahçeleri ki İstanbul'a zerzevat yetiştiren bu bahçelere gözlerimi daldırdım. Şu

yeşillikler arasında kim bilir kaç milyonlarca patlıcan, domates, mısır ve bamya vardı. Gün iyice batarken otomobilimiz İstanbul'un en büyük ormanı olan 'ev' içinden gökyüzü görünmez Belgrat Ormanı'na dalmış bulunuyordu."

Sarıyer'in ormanlarının o melankolik, sisler içindeki yitik baharının romantizmini görmeyen, tanımayan, iç sızısını duymayan Osman Cemal Kaygılı, bugün mezarından kalkıp gelse çok önem verdiği o zerzevat bahçelerinin bile yok oluşu karşısında kimbilir neler söyleyecektir? İstanbul'u besleyen sebze bahçelerinin yerini bugün bizlere yedirilen GDO'lu ürünlere bıraktığını görse nasıl başkaldıracaktır? Sarıyer pazarında, bugün adına "organik" denilen sebze ve meyvelerin bolluk içinde ve çok ucuz sergilendiği, bizlerin de doyasıya yararlandığımız o doğal "zerzevat ambarı", bugün betonlaşmayla yok olmuş durumda. Şimdi oralara dikilen yüzme havuzlu, bilmem kaç yıldızlı siteleri ben ne yapayım? İçinde hülyalar kurduğum, hayallere daldığım, bana aşk özlemleri çektiren, şiirler yazdıran, iç dünyamı besleyen o güzelim koruluklar olmadıktan sonra... Adam boyu yağan o kar, beni iliklerime dek titreten Mesarburnu poyrazı ve Boğaz'ın çılgınca akan mavi-yeşil akan suları olmadıktan sonra... Denizinin rengi koyulaşıp bulanarak, kirlenerek karardıktan, o çok sevdiğim çırpıntısı durulduktan ve en acısı sevgili doktorum Kazancıyan öldükten, güler yüzlü Ermeni dostlarımı bir bir yitirdikten sonra... Meyhanelerinde taze palamutlarını ve çirozunu yiyemedikten, denize baka baka, yosun kokusunu içime çeke çeke o ucuz şarabını içemedikten sonra... Yalılarından, akşamları yosun kokan denizin yakamozlarını gözleyemedikten, bembeyaz sislerin, bulutların sarmaladığı Yûşa'dan doğan, İstanbul'un en görkemli mehtabını izleyemedikten sonra... Denizin dalgalarında alevlenip kaynaşan, peri kızları gibi oynaşıp dans eden ay ışığını izleyemedikten sonra... Ne yapayım, ne yapayım?

Ünlü böreği bile eski tadını yitirmiş diyorlar. Muhallebici Şakir, dolup dolup taşan turistik bir dükkâna, Kumsaliye, dönerci gibi kapalı bir mekâna dönüşmüş. Denize yüzünü kapatmış. Çeşmeler de birer birer kapanmış. Bense şimdilerde, artık yaşlanmış bedenimin elverdiği ölçüde dönüp dönüp bakıyorum iç dünyamın, çocukluğuma uzanan yollarında taht kurmuş Sarıyer'ine; o tatlı, mavi-yeşil damlasını arıyorum gizlice. İstanbul'un grilere dolanmış, bulanık görünümlü, ruhsuz beton yığınlarının arasında Sarıyer'in o güzelim koruluklarının kestane ağaçlarıyla donanmış renkli canlı dünyasını araya sora, dolaşıyorum umarsızca. Geceleri uykumun arasında çocukluğum sesleniyor denizin mavi-yeşil, camgöbeği parıltısı içinden; beni çağırıyor. Sarıyer tepelerini saran betondan sis sıyrılıyor. Mehtabın

ışıklarıyla donattığı, aydınlattığı bir yaz gecesi; denizden beni çağıran bir piyano sesi duyuyorum inceden; sonra çalanı görüyorum. Canlıbalık Gazinosu'nda İlham Gencer, boynunda papyon kravatı, sırtında smokini, dahası bütün yakışıklılığı, sevimliliği, güler yüzü ve gençliğiyle piyanoya oturmuş, bir şarkı söylüyor:

"Bak bir varmış bir yokmuş eski günlerde/ Tatlı bir kız yaşarmış Boğaziçi'nde."

Bense yaşlı ve zarif kavalyem Hayri Bey'in kollarında dönüyorum, dönüyorum. Ta ki vapur iskelesinden içine atladığım o mavi-yeşil renkli denizin ışık sütunlarıyla dalgalanan dibine dalana dek.

Tansu Bele, Ocak 2010